

Utjecaj pandemije COVID-19 na kretanje inozemnih izravnih ulaganja

Rusev, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:827706>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Petra Rusev

Utjecaj pandemije COVID-19 na kretanje inozemnih izravnih ulaganja

Diplomski rad

Pula, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Utjecaj pandemije COVID-19 na kretanje inozemnih izravnih ulaganja

Diplomski rad

Petra Rusev, 0081160400, redovna studentica

Studijski smjer: Financijski menadžment

Kolegij: Međunarodne financije

Znanstveno područje: Društvene djelatnosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Međunarodna ekonomija

Mentor: prof. dr. sc. Ines Kersan-Škabić

Pula, lipanj 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Petra Rusev**, kandidat za magistra **ekonomije/poslovne ekonomije** ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, **Petra Rusev** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom **Utjecaj pandemije COVID-19 na izravna inozemna ulaganja** koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pojam i obilježja inozemnih izravnih ulaganja (FDI)	2
2.1. Vrste FDI-a prema svrsi, ciljevima i smjeru ulaganja	4
2.2. Uloga FDI-a	5
2.3. Motivi i strategije za privlačenje FDI-a	6
3. Trendovi kretanja inozemnih izravnih ulaganja u post-pandemijskom razdoblju	8
3.1. Važnost FDI-a pri oporavku ekonomija u post-pandemijskom razdoblju	8
3.2. Kretanje FDI-a prije pojave pandemije COVID-19	10
3.3. Kretanje FDI-a od pojave pandemije COVID-19 do danas	11
3.4. Trendovi po sektorima	15
3.4.1. Trendovi greenfield investicija	16
3.4.2. Trendovi međunarodnih financiranja projekata	17
3.4.3. Trendovi u prekograničnim spajanjima i preuzimanjima (M&As)	19
3.5. Inozemna izravna ulaganja u sektor zdravstva i farmaceutske industrije	20
3.5.1. Proizvodnja COVID-19 cjepiva i nejednakosti u distribuciji	23
3.6. Inozemna izravna ulaganja i internacionalizacija proizvodnje tijekom pandemije	26
4. Utjecaj pandemije koronavirusa na trendove FDI-a ovisno o razvijenosti zemalja	30
4.1. Ekonomije u razvoju	30
4.1.1. Središnji istok i Afrika	30
4.1.2. Azija i Pacifik	33
4.1.3. Latinska Amerika i Karipski otoci	35
4.2. Ekonomije u tranziciji	38
4.3. Razvijene ekonomije	41
4.3.1. Europska Unija	41
4.3.2. Sjedinjene Američke Države	43
5. Razvoj politika i prepoznavanje glavnih problema povezanih sa inozemnim izravnim ulaganjima tijekom pandemije COVID-19	47
6. Kretanja FDI-a u 2021. godini te projekcije za 2022. godinu	50
7. Povećanje ulaganja u održiv razvoj tijekom pandemije COVID-19	54
7.1. „Zelena tranzicija“ u 2020. godini	56
7.2. Budućnost održivog financiranja	57
8. Zaključak	59
Popis literature	61
Popis tablica	65
Popis grafikona	65
Popis slika	67

SAŽETAK

Međunarodno financiranje poslovnih aktivnosti ključno je za razvoj svih zemalja. Upravo radi toga, u ovom se diplomskog radu analiziraju inozemna izravna ulaganja i njihova kretanja u post-pandemijskom razdoblju. Pandemija virusa COVID-19 iznimno je utjecala na kretanja FDI-a, naravno u negativnom pogledu. Iz tog su razloga provedene analize kojima se ukazuje na apsolutna i relativna smanjenja tokova izravnih inozemnih ulaganja na globalnoj razini te po razvijenosti ekonomija i po sektorima. Kao posljedica pandemije, globalni tokovi izravnih inozemnih ulaganja pali su za 35% u 2020. godini, dosegnuvi 1 bilijun USD, za razliku od 2019. godine kada su iznosili 1,5 bilijuna USD. FDI su naglo pala i to čak za 58% i u razvijenim i u tranzicijskim gospodarstvima. S druge strane, tako veliko smanjenje nije se desilo u ekonomijama u razvoju u kojima su se FDI smanjila za umjerenijih 8%. Vrijednost greenfield najava u zemljama u razvoju su pale za 44% a najave za međunarodno financiranje projekata za čak 53% u 2020. naspram 2019.-te godine, u usporedbi sa 16% i 28% u razvijenim zemljama. U 2020. godini broj uvedenih mjera politike koje su utjecale na strana ulaganja porastao je za otprilike 42% u odnosu na broj u 2019.-oj. Analize su popraćene konkretnim primjerima međunarodnih spajanja i preuzimanja, prodajom udjela i podružnica određenih multinacionalnih kompanija. Kao odgovor na pandemiju, objašnjene su novo-uvodne politike i regulacije u svrhu zaštite lokalnih gospodarstava koje se odnose na povećanje kontrole inozemnih izravnih ulaganja te konkretne probleme koje je dovela ta pandemija. Osim toga, razvijeni su i financijski proizvodi usmjereni na održivi razvoj kojima je posvećena posebna pažnja potrebna za oporavak gospodarstava od pandemije te koji su ključni za rješavanje problema prisutnih i puno prije pandemije, kao što su prevelika zagađenja okoliša putem proizvodnih aktivnosti. Dakle, osim negativnih utjecaja, ova je pandemija pružala i priliku za poboljšanje u određenim segmentima, kao već navedeno usmjerenje na održivost financijskih proizvoda na klasičnim burzama, burzama derivata te uključenje institucionalnih investitora u proces postizanja efikasne održivosti.

Ključne riječi: izravna inozemna ulaganja, međunarodno financiranje, pandemija, COVID-19, održivi razvoj, tokovi FDI-a, gospodarstva, sektori

SUMMARY

International financing of business activities is crucial for the development of all countries. For this reason, this dissertation analyzes foreign direct investment and its trends in the post-pandemic period. The COVID-19 virus pandemic has had a huge negative impact on FDI movements. For this purpose, analyzes were conducted which indicate absolute and relative reductions in foreign direct investment flows at the global level and by the development of the economy and sectors. As a result of the pandemic, global foreign direct investment flows dropped by 35% in 2020, reaching \$1 trillion, compared to \$1.5 trillion in 2019. FDI fell sharply by as much as 58% in both developed and transition economies. On the other hand, such a large decline did not occur in developing economies where FDI declined by a moderate 8%. The value of greenfield announcements in developing countries fell by 44% and announcements for international project funding fell as much as 53% in 2020 in relation to 2019, compared to 16% and 28% in developed countries. In 2020, the number of introduced policy measures that affected foreign investment increased by approximately 42% compared to the number in 2019. The analyzes are accompanied by concrete examples of international mergers and acquisitions, sales of shares and subsidiaries of certain multinational companies. In response to the pandemic, newly introduced policies and regulations are explained which aim to protect local economies related to increasing control of foreign direct investment and the specific problems that led to the pandemic. In addition, financial products which support sustainable development have been introduced, which are crucial in the recovery of economies from the pandemic and for solving the problems present long before the pandemic has occurred, such as excessive environmental pollution of production activities. Thus, in addition to negative impacts, this pandemic provided an opportunity for improvement in certain segments, such as the already mentioned focus on sustainable financial products available on traditional stock exchanges, derivatives exchanges and the involvement of institutional investors in the process of achieving efficient sustainability.

Keywords: foreign direct investment, international financing, pandemic, COVID-19, sustainable development, FDI flows, economies, sectors

1. Uvod

U današnjem moderniziranom i globalno povezanom svijetu, uvjet za ekonomski uspjeh i gospodarski rast ovisi, prvenstveno, o mogućnostima zemlje da stvori nove vrijednosti, dobra i usluge te da poboljša kvalitetu postojećih. Gospodarski rast i razvoj sve je više prisutan na globalnoj razini upravo radi sve veće međunarodne suradnje zemalja, harmonizacije ekonomskih politika (npr. EU) te radi tehnološkog napretka. Važno je primijetiti da države i interesi njihovih gospodarstava ne moraju biti uvijek u skladu s interesima profita onih kompanija koje posjeduju proizvodne i druge kapacitete na teritoriju tih država. Danas se uspješnost nacionalnog gospodarstva povezuje sa stupnjem raspoložive tehnologije, sa stupnjem razvijenosti znanosti i sa kvalitetnom količinom ljudskog kapitala, to su dokazano važni čimbenici u određivanju efikasnosti i proizvodne moći gospodarstva. Radi povećanja konkurentnosti, nacionalna gospodarstva se sve intenzivnije uključuju u proces međunarodne razmjene roba i usluga. U današnjici, najučestaliji način prikupljanja stranog kapitala jest putem inozemnih izravnih ulaganja (*engl. Foreign Direct Investment*, u nastavku: FDI). Inozemna izravna ulaganja su, posebice, ključ za razvoj slabijih gospodarstava kojima je onda i cilj privući takva ulaganja stvaranjem povoljnih uvjeta za vanjske investitore kao što su, primjerice, niži porezi, viša tolerancija na ispuštanje stakleničkih plinova u proizvodnji, niži kapitalni zahtjevi za banke te općenita deregulacija tržišta.

Cilj ovog diplomskog rada jest prepoznati posljedice kretanja FDI-a u post-pandemijskom razdoblju te uvidjeti kako FDI trendovi reagiraju na šokove poput ovog sa kojim se svijet susreo, tj. sa virusom COVID-19. Kako bi se došlo do određenih zaključaka, u radu su prikazani trendovi razvijenih zemalja, zemalja u tranziciji, zemalja u razvoju, slabije razvijenih zemalja te trendovi po sektorima.

Kao primarni izvori podataka, korišteni su izvještaji važnih organizacija poput Konferencije Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju (*engl. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*), Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (*engl. Organization for Economic Co-operation and Development, OECD*) i Europske komisije, dok su sekundarni izvori razni članci i znanstveni radovi. Osim toga, za pisanje rada korištene su metode analize, metoda deskripcije, sinteze te metoda obrade podataka.

Rad je strukturiran u sedam poglavlja. Nakon uvoda, u kojem je navedena tematika rada, u drugom poglavlju se definira pojam FDI putem klasifikacije, određivanja ciljeva, uloge, motiva i strategija ulaganja. U trećem poglavlju se opisuju globalni trendovi kretanja FDI-a, te trendovi prema gospodarskoj razvijenosti zemalja i po sektorima. Četvrto poglavlje opisuje trendove FDI-a u razvijenim ekonomijama, tranzicijskim ekonomijama i ekonomijama u razvoju. Peto poglavlje navodi politike uvedene nakon pandemije i primjere istih, dok se u šestom poglavlju navode buduće projekcije FDI-a.

U konačnici dolazimo do zaključka u kojem su sumirane navedene činjenice i u kojem je izneseno kritičko mišljenje o pisanoj tematici.

2. Pojam i obilježja inozemnih izravnih ulaganja (FDI)

Globalna ekonomija, kojom danas dominiraju multinacionalna poduzeća, kao najznačajniji oblik međunarodnih poslovnih aktivnosti koristi inozemna ulaganja, a sve u svrhu rasta efikasnosti i povećanja dobiti MNK što u konačnici i doprinosi razvoju lokalnih gospodarstava. Inozemna izravna ulaganja pogoduju rastu konkurentnosti, internacionalizaciji poslovanja te osiguravanju lakšeg pristupa međunarodnim tržištima (Derado, 2013). Prema MMF-ovoj definiciji inozemno izravno ulaganje se događa kada određeni ulagač (nerezident) ostvati vlasništvo nad 10% ili više vlasničkog udjela gospodarskog subjekta (rezidenta). Smatra se da ulagač s većim udjelom ima veliki utjecaj na donošenje bitnih odluka vezanih za upravljanje poduzećem, premda nema većinski vlasnički udio. FDI su ulaganja sredstava u strukturu, opremu ili osnivanje subjekta koji se nalazi u drugom nacionalnom gospodarstvu radi ostvarivanja dugoročnih interesa dok isključuje ulaganja u vrijednosne papire (Škuflić i Botrić, 2009.). Nadalje, inozemna izravna ulaganja ključna su za zemlje u razvoju i ekonomije u nastajanju, ali i za tranzicijske zemlje. Njihova poduzeća trebaju multinacionalno financiranje i stručnost kako bi proširile svoju međunarodnu prodaju. Osim toga, zemlje u razvoju i ekonomije u nastajanju trebaju privatna ulaganja u infrastrukturu, energiju i vodu kako bi povećale broj radnih mjesta i plaće, tj. kako bi povisile životne standarde i samim time gospodarski rast. UN je također promicao korištenje inozemnih izravnih ulaganja u borbi protiv utjecaja klimatskih promjena. Zanimljiva činjenica je da su 2020. godine zemlje u razvoju primile su više od polovice ukupnih globalnih izravnih inozemnih ulaganja. Većina tih ulaganja otišla je u slabo razvijene zemlje Azije i Oceanije. Osim toga, trgovinski sporazumi su efikasan način kojim zemlje utječu na povećanje tokova inozemnih izravnih ulaganja. Sjajan primjer za to je Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA), najveći svjetski sporazum o slobodnoj trgovini¹ (The balance, 2021.). Prema Statisti, ovaj sporazum je povećao je izravna inozemna ulaganja iz SAD-a u Meksiko sa 16,97 milijardi USD (u 1994. godini, godina osnivanja NAFTA-e) na 100,89 milijardi USD (u 2019. godini), te iz SAD-a u Kanadu sa 74,22 milijardi USD (u 1994. godini) na 402,26 milijardi USD (u 2019. godini) (Statista, 2021.).

Prema metodologiji MMF-a, inozemna se ulaganja dijele na (Buterin i Blečić, 2013.):

- 1. Portfolio inozemna ulaganja*
- 2. Inozemna izravna ulaganja*
- 3. Ostala inozemna ulaganja*

¹ U rujnu 2018. SAD Meksiko i Kanada postigle su sporazum o zamjeni NAFTA-e Sporazumom između Sjedinjenih Država, Meksika i Kanade (USMCA), a sve tri zemlje su ga ratificirale do ožujka 2020. NAFTA je ostala na snazi dok se USMCA nije u potpunosti dovela na snagu.

Portfolio inozemna ulaganja su ulaganja fizičkih i pravnih osoba u vrijednosne papire stranih poduzeća (kao što su dionice, obveznice ili druge vrijednosnice izdane od strane monetarnih vlasti, sektora opće države, poduzeća, banaka ili drugih sektora ekonomije), tako da im je udio u ukupnoj vrijednosti poduzeća u koje ulažu manji od 10 %. U ovakvoj vrsti investiranja, ulagači su primarno zainteresirani za zaradu tj. za kapitalni dobitak, pri čemu ne žele imati kontrolu nad poslovanjem tvrtke, niti je imaju. Za njih je karakteristična česta promjena mjesta ulaganja (različite države, poduzeća itd.), dakle mobilnost investiranja je ovisna o očekivanoj zaradi (Buterin i Blečić, 2013.).

Inozemna izravna ulaganja (FDI) obuhvaćaju investicijske aktivnosti poduzeća izvan granica zemlje u kojoj se nalazi sjedište tvrtke i u kojoj se donose ključne odluke, a u većini se slučajeva radi o investicijama u proizvodne pogone ili podružnice koje kontroliraju poduzeća sa sjedištem u nekoj drugoj zemlji. Provođenje zajedničkih ulaganja određenog poduzeća na inozemna tržišta ili osnivanje vlastitog poduzeća u inozemstvu smatra se izravnim inozemnim ulaganjem. Dakle, FDI se mogu provesti na dva načina (Buterin i Blečić, 2013.):

- ulaganjem u potpuno novu djelatnost ili pogon (Greenfield investicije), ili
- akvizicijom ili spajanjem domaćeg poduzeća sa postojećim inozemnim (Brownfield investicije).
U ovu skupinu također spadaju i izravna ulaganja kroz provođenje privatizacije u tranzicijskim zemljama.

Najčešći oblik inozemnih izravnih ulaganja jesu akvizicije i sjedinjenja s multinacionalnim kompanijama (MNC), dok su u potpunosti nove investicije manje prisutne.

Ostala inozemna ulaganja uključuju strane kredite (financijske i trgovačke) između rezidenata dviju ili više zemalja.

2.1. Vrste FDI-a prema svrsi, ciljevima i smjeru ulaganja

Inozemna izravna ulaganja se mogu podijeliti u nekoliko skupina i to ovisno o svrsi, ciljevima te smjeru ulaganja. **Prema svrsi**, inozemna izravna ulaganja dijele se na **horizontalna i vertikalna ulaganja**. Horizontalna ulaganja se provode radi horizontalnog širenja međunarodne proizvodnje jednakih ili sličnih proizvoda kao u matičnoj zemlji. To su ulaganja u inozemstvo radi osnivanja novog ili stjecanja postojećeg poduzeća koje će replicirati već postojeću proizvodnju ulagača. S druge strane, vertikalna se ulaganja poduzimaju iz razloga nabavke jeftinijih sirovina kroz preuzimanja distribucijskih centara na inozemnim tržištima. Dakle, ovo investiranje jest investiranje u inozemstvu s ciljem osnivanja ili stjecanja tj. kupovine poduzeća koje će proizvoditi dio ili dijelove nekog složenog proizvoda. (Adrijanić i Pavlović, 2012.) Važno je istaknuti da su horizontalne FDI primarno usmjerene na ispunjavanje domaćeg tržišta, promatrano sa aspekta zemlje primatelja. Takve investicije se još nazivaju i *market seeking FDI*. Dok vertikalne FDI traže jeftinije inpute s ciljem minimiziranja proizvodnih troškova, te se još zovu i *efficiency-seeking FDI* ili *production cost-minimizing FDI* te su takve inozemne direktne investicije obično izvozno orijentirane (Kasunović, 2019.).

Nadalje, **prema cilju**, FDI se dijele na **greenfield i brownfield investicije**. Greenfield FDI su najpoželjniji oblik inozemnih ulaganja iz razloga što stvaraju novi proizvodni kapacitet što onda slijede i otvaranja novih radnih mjesta koja omogućuju prijenos tehnologija i znanja. Osim toga, greenfield investicije otvaraju mogućnost zemlje primateljice za povezivanje sa globalnim tržištem iz razloga što je strani ulagač najčešće multinacionalna kompanija. Brownfield FDI predstavljaju osnivanje novog poduzeća u stranoj zemlji te akvizicija ili spajanje sa postojećim, pri čemu je prednost ovakvog inozemnog izravnog ulaganja brz i lagan pristup inozemnom tržištu. Međutim, nedostatak brownfield ulaganja jesu mogući konflikti sa partnerskim poduzećem (poduzeće u koje se ulaže) te nacionalne ekonomije često imaju zahtjevne i dugotrajne administrativne procedure ulaska na tržište, što može obeshrabriti odluku o spajanju i preuzimanju tj. akviziciji (Lazibat i Kolaković, 2004.).

Prema smjeru, FDI dijele se na **unutarnje i vanjske investicije**. Unutarnja ulaganja su ona ulaganja kod kojih se inozemni kapital ulaže u domaće resurse te se takva ulaganja potiču subvencijama, zajmovima, poreznim olakšicama i ukidanjem ograničenja pri ulasku inozemnim ulagačima. S druge strane, vanjske investicije predstavljaju vrstu ulaganja kod kojih se domaći kapital ulaže u inozemstvo (Marić i Matić, 2018.).

2.2. Uloga FDI-a

Kontinuirani proces integracije svjetske ekonomije doveo je do promjene stavova zemalja primateljica o inozemnim izravnim ulaganjima. Na takva ulaganja zemlje u razvoju više ne gledaju sa sumnjom i susprezanjem, a kontrole i restrikcije za ulazak zamijenjene su selektivnim državnim politikama kojima se želi potaknuti njihov priljev. Međutim, nisu sve države primateljice FDI-a jednako uspješne, niti su učinci FDI-a u svim zemljama jednaki. Uspješnost odabrane strategije primarno ovisi o razini društvenog i gospodarskog razvoja zemlje te je potrebna sposobnost vlade i domaćih tvrtki da optimalno iskoriste potencijalne koristi izravnih inozemnih ulaganja. (Bilas i Franc, 2006.)

Kao i svaka strategija, inozemna izravna ulaganja imaju svoje prednosti i nedostatke. Pod prednosti spadaju (Amadeo, 2021.):

- 1) **Diverzifikacija portfelja ulagača** – individualni ulagači imaju potencijal postići veću učinkovitost portfelja (prinos po jedinici rizika), budući da putem FDI-a diverzificiraju svoje udjele izvan određene zemlje, industrije ili političkog sustava. Općenito, širi spektar investicija ublažit će ukupnu volatilnost portfelja i omogućiti snažnije dugoročne povrate.
- 2) **Prijenos tehnologije na zemlje u razvoju** – poduzeća primatelji dobivaju "najbolje prakse" upravljanja, računovodstva ili pravne smjernice od svojih investitora. To uključuje najnoviju tehnologiju, operativne prakse i strategije financiranja što u konačnici podiže životni standard u zemlji primateljici.
- 3) **Osiguravanje financiranja poduzeća zemalja u razvoju** – životni standard se povećava u zemljama koje primaju FDI. Budući da poduzeće primatelj ima koristi od investicije, može platiti i veće poreze. No nažalost, neke zemlje onemogućuju ovu pogodnost nudeći porezne poticaje (niže poreze) za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja.
- 4) **Promicanje stabilnog i dugoročnog posuđivanja** – još jedna prednost inozemnih izravnih ulaganja je ta što ublažavaju volatilnost koju stvara "vrući novac" tj. fenomen koji podrazumijeva kratkoročni kapital kojemu su kretanja između država izrazito kolebljiva – vlasnici ga premještaju iz jedne države u drugu u potrazi za višim relativnim prinosima, što može dovesti do većih financijskih fluktuacija koje nisu razmjerne s osnovnim stanjem platnih bilanci.

S druge strane, nedostaci su (Amadeo, 2021.):

1. **Neprikladnost stranog vlasništva za strateški važne nacionalne industrije** – zemlje ne bi smjele dopustiti strano vlasništvo nad tvrtkama u strateški važnim industrijama. To bi moglo smanjiti komparativnu prednost zemlje, prema izvješću MMF-a.
2. **Investitori imaju manje moralne privrženosti** – strani ulagači mogu i negativno utjecati na poslovanje na način da prodaju određene dijelove i imovinu poduzeća.
3. **Neetičan pristup lokalnim tržištima** – investitori mogu koristiti imovinu stečenog poduzeća kao kolateral kako bi dobili jeftine lokalne zajmove koji se onda ne reinvestiraju već se posuđuju natrag inozemnom matičnom poduzeću tj. stjecatelju.

2.3. Motivi i strategije za privlačenje FDI-a

Razloge poduzeća za inozemno investiranje proučavano je od strane mnogih autora. Najčešći zaključak do kojeg su došli jest da je međunarodna proizvodnja rezultat procesa na kojeg utječu čimbenici kao što su vlasništvo, internacionalizacija i prednosti lokalizacije. Upravo su čimbenici privlačnosti određene lokacije jedan od bitnijih investicijskih motiva davatelja. Nadalje, **motivi davatelja FDI-a** su i veličina tržišta, prirodni resursi, geografski položaj, razvijenost ekonomije, kulturno-političko okruženje, troškovi distribucije i sl. (Bilas i Franc, 2006.).

Prva skupina motiva davatelja bazire se na teoriji optimizacije portfelja multinacionalnog poduzeća. Prema toj teoriji, želja vlasnika određenog portfelja da maksimiziraju njegovu vrijednost, odnosno očekivani prinos portfelja uz što manji rizik, glavni je motiv za provođenje investicije.

Druga skupina motiva za provođenje inozemnih izravnih ulaganja uključuje eksternalije ili nesavršenosti tržišta, koje se eliminiraju pomoću inozemnog ulaganja, i to povezivanjem kćeri nastale takvim ulaganjem s matičnim poduzećem. Pri tome razlikujemo tehnološke eksternalije, koje se sastoje od opadanja prosječnih fiksnih troškova kapitalno intenzivnih industrija i povećanja proizvodnje zbog FDI-a (primjerice farmaceutska i kozmetička industrija, industrije s visokom tehnologijom) i eksternalije zbog nesavršenosti na tržištu faktora (rada, kapitala), kada se te nesavršenosti (npr. nedostatna vještina upravljanja bankarskim poslovima) iskorištavaju kako bi se inozemnim izravnim ulaganjima dodatno povećali efekti ekonomije razmjera matičnog poduzeća, npr. kod prijenosa tehnologije te znanja i upravljačkih vještina. (Babić, Pufnić i Stučka, 2001.)

Motivi primatelja FDI-a jesu razlika društvenih koristi i troškova inozemnih izravnih ulaganja te u nastojanju da društvene koristi budu veće. Društvene koristi od FDI-a odražavaju se kroz razne pozitivne utjecaje, a ogledaju se u transferu tehnologije, znanja i vještina i njihova prelijevanja, te u

pozitivnom utjecaju istih na gospodarski rast, zaposlenost, vanjsku trgovinu, investicije i zaštitu okoliša u zemlji domaćinu (Bilas i Franc, 2006.).

Kako bi se motivi za FDI zadovoljili, razvile su se **strategije privlačenja FDI-a** koje su potrebne za poticanje ulaganja stranih investitora u određenu zemlju. Privlačenje inozemnih izravnih investicija postalo je od velike važnosti mnogim zemljama, a posebice ekonomijama u razvoju. Jedna od uobičajenih fiskalnih mjera za privlačenje FDI-a jest oslobađanje od plaćanja poreza (djelomično ili u potpunosti) na duže vremensko razdoblje, to se ujedno zovu i **fiskalni poticaji**. (Babić, Pufnić i Stučka, 2001.) Osim toga, **financijski poticaji** podrazumijevaju direktnu dodjelu sredstava poduzećima za financiranje poduzeća davatelja inozemnih ulaganja te se najčešće dodjeljuju putem državnih subvencija, državnih jamstava i izvoznih kredita, subvencioniranih državnih zajmova, osiguranja protiv valutnog i nekomercijalnih rizika i dr. Ovakve mjere najčešće koriste razvijene zemlje. (Bilas, Franc i Grgić, 2012.) Nadalje, u **ostale mjere poticaja** spada mogućnost otvaranja novih radnih mjesta što onda prati prijenos znanja, tehnologija i upravljačkih vještina. Dakle, FDI mogu poboljšati kvalitetu radne snage i ljudskoga kapitala u zemlji domaćinu. Nadalje, iskorištavanje komparativnih prednosti lokalnoga gospodarstva s ekonomijom razmjera inozemnog ulagača može pomoći u širenju domaće proizvodnje na inozemno tržište. (Babić, Pufnić i Stučka, 2001.)

3. Trendovi kretanja inozemnih izravnih ulaganja u post-pandemijskom razdoblju

U Wuhanu, provinciji Hubei u Kini, u prosincu 2019. godine izbila je teška infekcija akutnoga respiratornog sindroma uzrokovana koronavirusom 2 (SARS-CoV-2). Bolest se vrlo brzo proširila izvan provincije Hubei što dovodi do eksponencijalnoga rasta oboljelih u Kini. Bolest se u kratkom vremenu proširila i izvan granica Kine. Svjetska zdravstvena organizacija (*engl. World Health Organization, WHO*) proglasila je pandemiju bolesti COVID-19 dana 11. ožujka 2020. godine (Matanović, 2021.).

Postojeća ekonomska kriza koja je zahvatila cijeli svijet potaknuta je pojavom već navedenog virusa COVID-19 tzv. korona virusa, po čemu je i sama kriza nazvana korona kriza ili pandemijska kriza. Krivulja pandemijskog šoka obično obuhvaća šest faza koje se međusobno izmjenjuju i imaju odgovarajuće trendove, stoga postoje faze snažnijeg odnosno slabijeg rasta. COVID-19 je utjecao na smanjenje potražnje zbog smanjivanja obujma poslovanja uslijed tzv. *lockdowna* (izolacije), što je uzrokovalo i smanjenje uvoza u prvom valu pandemije u kojem su najviše bile pogođene industrijske velesile – Kina, Njemačka, Italija i SAD. Budući da u cijelom svijetu pandemija i njezine posljedice nemaju istu dinamiku, u nastavku će se analizirati utjecaj korona krize na kretanje FDI-a u ekonomijama ovisno o njihovoj razvijenosti te njezin utjecaj na kretanja FDI u raznim sektorima (Bašnec, 2021.).

3.1. Važnost FDI-a pri oporavku ekonomija u post-pandemijskom razdoblju

FDI su često osjetljiva na ekonomske i razne druge vrste šokova. Provedena istraživanja su zabilježila negativne učinke financijskih kriza i prirodnih katastrofa na inozemna izravna ulaganja. Financijske krize dovode do ograničenja likvidnosti za ulagače, dok prirodne katastrofe uništavaju fizičku infrastrukturu kao što su ceste i industrijske zone. U usporedbi s ovim šokovima, jedno od najizrazitijih obilježja pandemije COVID-19 je prisilno usvajanje mjera prevencije zaraze kao što su *lockdown* i socijalno distanciranje. Ove mjere povećavaju troškove istraživanja tržišta, troškove traženja lokacije i radnika te tekuće troškove izravnih inozemnih ulaganja. Štoviše, pandemija COVID-19 još je jednom ilustrirala ranjivost globalne trgovine i lanaca vrijednosti na vanjske šokove. Kada zemlja u globalnom lancu vrijednosti pretrpi veliku epidemiju poput COVID-19 koja dovodi do zatvaranja njezinih tvornica, cijeli globalni lanac opskrbe može biti poremećen. Kako bi se smanjio i diverzificirao rizik od poremećaja, mnoge su tvrtke bile u iskušenju da smanje svoje oslanjanje na koncentriranu proizvodnju u stranim zemljama. Potencijalni pomak u smjeru i obrascima globalnog opskrbnog lanca mogao bi utjecati na odluke o FDI-u s obzirom na komplementarnost između trgovine intermedijarnom robom i inozemnih izravnih ulaganja (Hayakawa, Lee i Park, 2022.).

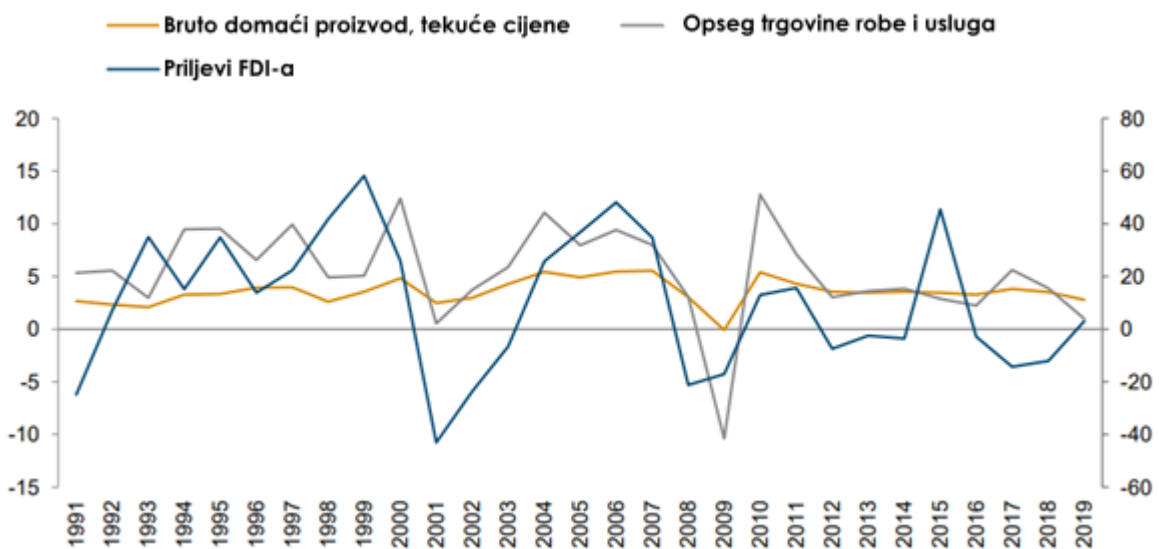
Doprinosi oporavku pomoću inozemnih izravnih ulaganja ne podrazumijevaju samo financiranje. Multinacionalna poduzeća veća su i produktivnija od čisto domaćih tvrtki i puno ulažu u istraživanje i razvoj (*engl. Research and development, R&D*) te su radi toga dobro pozicionirana da pomognu vladama u suočavanju s učincima pandemije. Osim toga, u borbi protiv pandemije vladama uvelike pomažu Agencije za promicanje ulaganja (*engl. Investment promotion agencies, IPA*), zadužene za privlačenje i olakšavanje FDI-a. Dugoročno gledano, pandemija može dovesti do toga da tvrtke promijene geografsku raspodjelu svog poslovanja u inozemstvu. Na primjer, multinacionalna poduzeća mogu restrukturirati i skratiti svoje globalne lance vrijednosti (*engl. Global Value Chains, GVC*) kako bi se zaštitili od poremećaja u opskrbnom lancu; alternativno, mogli bi tražiti geografsku diverzifikaciju kako bi smanjili izloženost šokovima specifičnim za lokaciju i smanjili troškove kako bi se mogli bolje nositi s krizama. Takve promjene mogle bi imati važne utjecaje na ekonomske izgledе zemalja jer su multinacionalna poduzeća odgovorna za veliki udio globalne dodane vrijednosti, trgovine, zapošljavanja i istraživanja i razvoja. Osim toga, neke od pozitivnih strana jesu zapošljavanje i obučavanje lokalnih radnika te olakšavanje izvoza. Međutim, postoje razlozi za sumnju u ulogu koju inozemna izravna ulaganja mogu imati. Pandemija je pogodila u vrijeme kada su tokovi FDI-a bili na drugoj najnižoj razini zabilježenoj od 2010. godine nakon globalne financijske krize. Osim toga, i korporativni dug bio je na rekordnoj razini u vrijeme kada je pandemija pogodila. Visoke razine duga mogle bi ograničiti sposobnost tvrtki da prežive krizu pandemije COVID-19, a kamoli da podrže svoje inozemne podružnice ili traže nova ulaganja. Povećanje razine duga i ograničenja likvidnosti također bi mogli biti čimbenici potičući tvrtke na dezinvestiranje nekih od svojih inozemnih poslova (OECD, 2020a).

3.2. Kretanje FDI-a prije pojave pandemije COVID-19

Na grafikonu 1 prikazano je kretanje ukupnog svjetskog BDP-a (u tekućim cijenama), priljeva FDI-a te trgovinski tokovi u razdoblju od 1990. do 2019. godine (postotne promjene). Ukupni svjetski tokovi inozemnih izravnih ulaganja suočeni su s velikim izazovima posljednjih godina. Čak i prije pandemije COVID-19, dinamika FDI-a u cijelom svijetu prilično je slaba, uz kontinuirani pad ukupnih tokova u razdoblju od 2015. do 2018. godine, iznimka jest manji porast od oko 3% od 2018. do 2019. (WIIW, 2020.).

Potrebno je istaknuti kako je trend priljeva FDI-a pratio trendove kretanja BDP-a i trgovinskih tokova, no sa većim fluktuacijama. Vidljivo je kako su FDI poprilično oscilirali sve do 2011. godine, sa time da su uglavnom priljevi FDI-a bili pozitivni, izuzev 2001. godine u kojoj se dogodilo veliko smanjenje upravo radi značajnog pada priljeva FDI-a u SAD kao posljedica usporavanja gospodarstva i smanjenje inozemnih akvizicija američkih poduzeća. (UNCTAD, 2002.) Nadalje, od 2011. do 2019. godine uočljivi su negativni priljevi FDI-a, sa 2015. godinom kao izuzetkom. U 2015. godini se taj veliki porast priljeva dogodio zahvaljujući prekograničnim spajanjima i preuzimanjima koji su te godine porasli za 61% u odnosu na prethodnu (UN, 2016.).

Grafikon 1 – Kretanje ukupnog svjetskog BDP-a (tekuće cijene), priljeva FDI-a i trgovinski tokovi u razdoblju od 1990. do 2019. godine (postotne promjene)

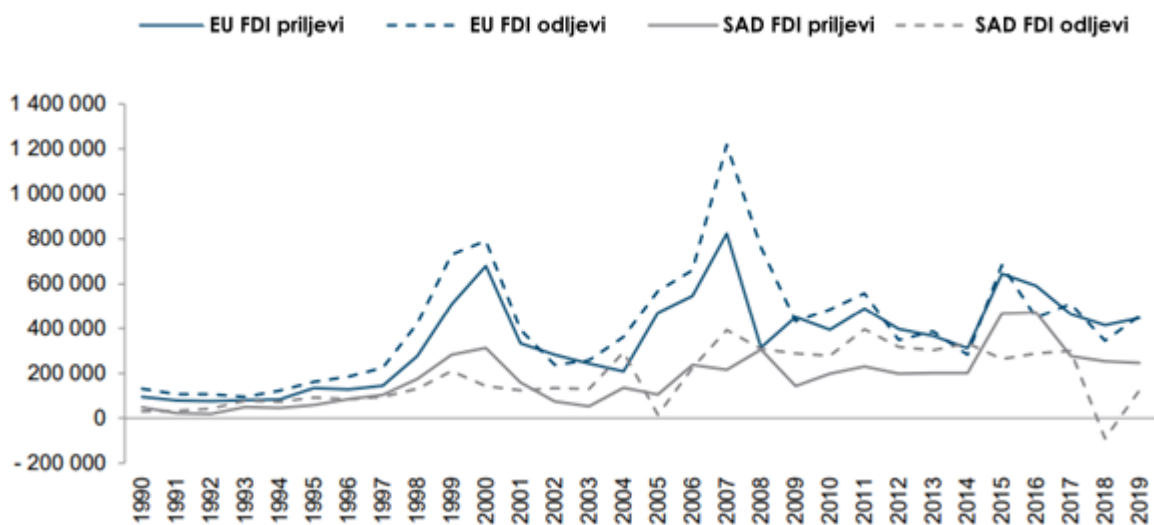

Izvor: IMF World Economic Outlook, UNCTAD, OECD, 2020.

Gledajući ostatak razdoblja od 2011. do 2019. godine, negativni FDI priljevi mogu se pripisati makroekonomskim slabostima i nesigurnosti u razdoblju nakon Velike recesije (WIIW, 2020.).

Na grafikonu 2 prikazano je kretanje tokova ukupnih FDI-a u EU i SAD (u milijunima USD te u razdoblju od 1990. do 2019. godine). Tokovi u i izvan EU bilježe veće iznose nego SAD, sa manjim razlikama sve do 1998. godine nakon čega se ta razlika u iznosima FDI-a krenula povećavati. Iako je SAD općenito jedan od najvećih vanjskih ulagača, nakon 2018. godine su se odljevi FDI-a iz SAD-a naglo smanjili nakon uvođenja poreznih reformi te se u 2019. godini nisu postigle razine tokova FDI-a prethodnih godina.

Grafikon 2 - Kretanje priljeva i odljeva FDI-a u EU i SAD-u (u milijunima USD te u razdoblju od 1990. do 2019. godine)

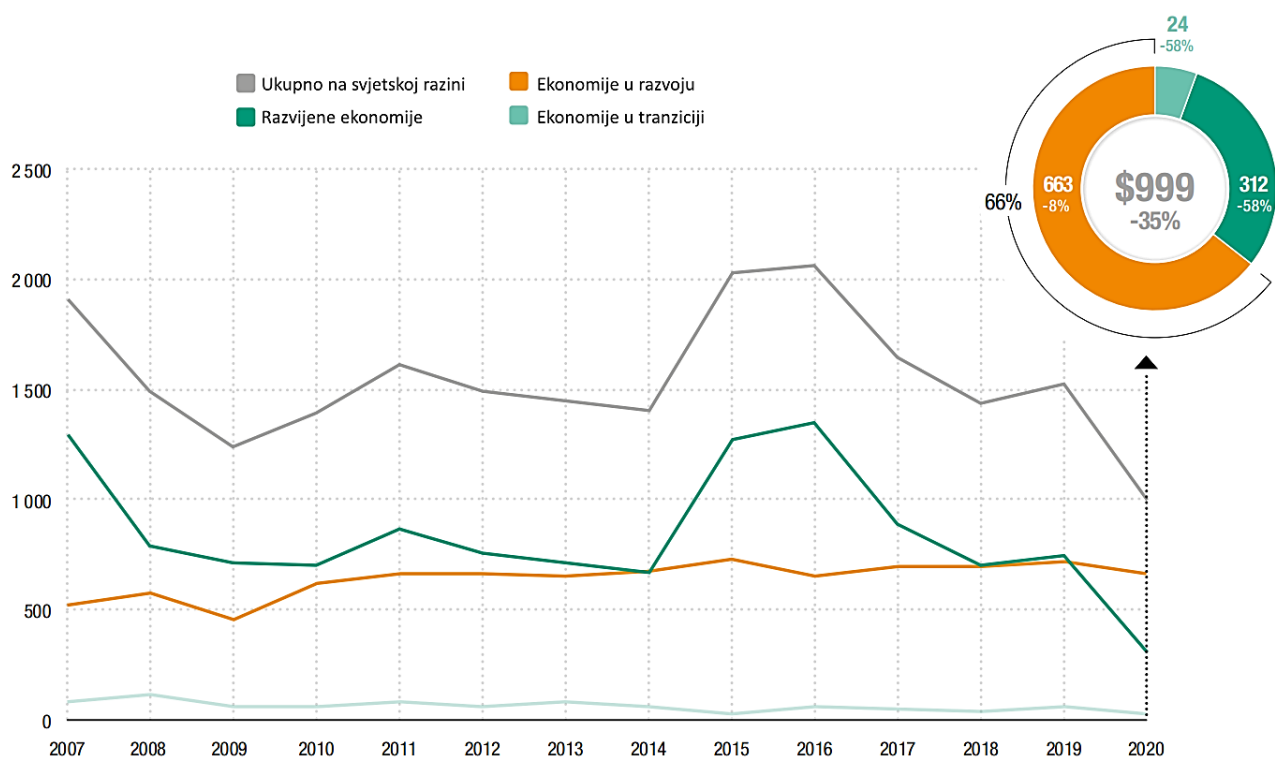
Izvor: IMF World Economic Outlook, UNCTAD, OECD, 2020.

3.3. Kretanje FDI-a od pojave pandemije COVID-19 do danas

Na Grafikonu 3 prikazani su priljevi FDI-a, na globalnoj razini i po razvijenosti ekonomija u razdoblju od 2007. do 2020. godine (u bilijunima USD te postotnim promjenama). Globalni tokovi inozemnih izravnih ulaganja pali su za 35% u 2020. godini, dosegnuvši 1 bilijun USD, za razliku od 2019. godine kada su iznosili 1,5 bilijuna USD. To je najniža razina FDI-a od 2005. i gotovo 20% niže od najniže vrijednosti ostvarene u 2009. godini nakon globalne financijske krize (UNCTAD, 2021a).

Mjere karantene i jačanje neizvjesnosti ulagača rezultirale su dodatnim makroekonomskim šokovima koji su onda uzrokovali smanjenje svih glavnih oblika inozemnih izravnih ulaganja, uključujući greenfield ulaganja i prekogranična spajanja i akvizicije. Pandemija je rezultirala dodatnim makroekonomskim šokovima koji proizlaze iz pogoršanja uvjeta ukupne potražnje i ponude u cijelom svijetu, utjecaja mjera karantene, slabljenja raspoloženja ulagača usred visokog stupnja neizvjesnosti glede budućih izgleda, kako u pogledu trajanja pandemije tako i u pogledu opsega njezina gospodarskog učinka (WIIW, 2020.).

Grafikon 3 - Priljevi FDI-a, na globalnoj razini i po razvijenosti ekonomija u razdoblju od 2007. do 2020. godine (u milijardama USD te postotnim promjenama)

Izvor: UNCTAD, 2021a., FDI/MNE baza podataka (www.unctad.org/fdistatistics)

Kao što je već navedeno, smanjenje priljeva FDI-a na svjetskoj razini iznosilo je 35%. Od toga su razvijena gospodarstva pretrpila najveći pad od 58% u 2020. godini naspram 2019. godine, pri čemu su se priljevi u Europi smanjili za 80% te u Sjevernoj Americi za 42%. Što se tiče ekonomija u razvoju, smanjenje je iznosilo 8% što je zapravo ublaženo radi Azije koja je čak imala porast od 4%. Nadalje, ekonomije u tranziciji su kao i razvijene ekonomije, doživjele smanjenje priljeva FDI-a od 58%.

Od globalnog pada od oko 500 milijardi USD uspoređujući 2019. i 2020. godinu, gotovo jedna trećina pripala je Nizozemskoj te je uzrokovana likvidacijom nekoliko velikih holding kompanija, restrukturiranjem raznih poduzeća i negativnim financijskim tokovima unutar mnogih tvrtki. Dok je porast u Aziji uglavnom potaknut povećanjem priljeva inozemnih izravnih ulaganja u Hong Kong u Kini (povećanje od 46 milijardi USD u odnosu na niske razine FDI-a u 2019.) (UNCTAD, 2021a).

Tablica 1 - Planirani greenfield projekti, međunarodna spajanja i preuzimanja te financiranje međunarodnih projekata, po razvijenosti ekonomija, u razdoblju od 2019. do 2020. godine

Ekonomije po razini razvijenosti	Vrsta FDI-a	Vrijednost (mlrd. USD)		Stopa rasta (%)	Broj	
		2019	2020		2019	2020
Razvijene ekonomije	Prekogranična M&A	424	379	-11	5.802	5.225
	Greenfield projekti	346	289	-16	10.331	8.376
	Međunarodna financiranja projekata	243	175	-28	543	587
Ekonomije u razvoju	Prekogranična M&A	82	84	2	1.201	907
	Greenfield projekti	454	255	-44	7.240	4.233
	Međunarodna financiranja projekata	365	170	-53	516	443
Ekonomije u tranziciji	Prekogranična M&A	1	12	716	115	69
	Greenfield projekti	46	20	-58	697	371
	Međunarodna financiranja projekata	26	21	-18	59	31

Izvor: UNCTAD, 2021a, međunarodna M&A baza podataka (www.unctad.org/fdistatistics) for M&As, podatci sa Financial Times Ltd, FDI Intelligence (www.fdimarkets.com) za najavljene greenfield FDI projekte te sa Refinitiv SA za međunarodna financiranja projekata

Osim prikazanih ostvarenih ukupnih FDI-a, prikazani su planirani (najavljeni) greenfield projekti, međunarodna spajanja i preuzimanja te financiranje međunarodnih projekata², po razvijenosti ekonomija, u razdoblju od 2019. do 2020. godine. Vidljivo je kako su se prekogranična M&A najviše smanjila u razvijenim ekonomijama i to za 11 postotnih bodova, dok su u ekonomijama u razvoju u rastu od 2 p.b. a u ekonomijama u tranziciji u ogromnom rastu od 716 p.b. Nadalje, što se tiče greenfield projekata, najviše su se smanjili u ekonomijama u tranziciji i to za 58 p.b., u ekonomijama u razvoju za 44 p.b., dok su razvijene ekonomije pretrpile nešto manje smanjenje od 16 p.b.. Što se tiče međunarodnih projekata, najveće smanjenje pretrpile su ekonomije u razvoju i to od 58 p.b., slijede razvijene ekonomije sa smanjenjem od 28 p.b. te ekonomije u tranziciji sa smanjenjem od 18 p.b. Dakle, greenfield projekti i međunarodna financiranja projekata najviše su se smanjila, dok su prekogranična preuzimanja i spajanja imala poraste (osim u razvijenim ekonomijama) što je zapravo i očekivano s obzirom na to da je u doba neizvjesnosti i nesigurnosti lakše preuzeti poduzeća koja bi možda bez toga propala, nego ulagati u potpuno novo poduzeće ili projekte što je u post-pandemijskom razdoblju zapravo vrlo rizično.

² Međunarodno financiranje projekata ključni je mehanizam za usmjeravanje sredstava prema ulaganjima u infrastrukturu i druge ključne sektore relevantne za održivi razvoj, uključujući obnovljivu energiju, vodu i kanalizaciju te bolnice.

Grafikon 4 - Ukupni globalni FDI tokovi, po komponentama u razdoblju od 2019. do 2020. godine (u milijardama USD te postotnim promjenama)

Izvor: UNCTAD, 2021a, FDI/MNE baza podataka (www.unctad.org/fdistatistics).

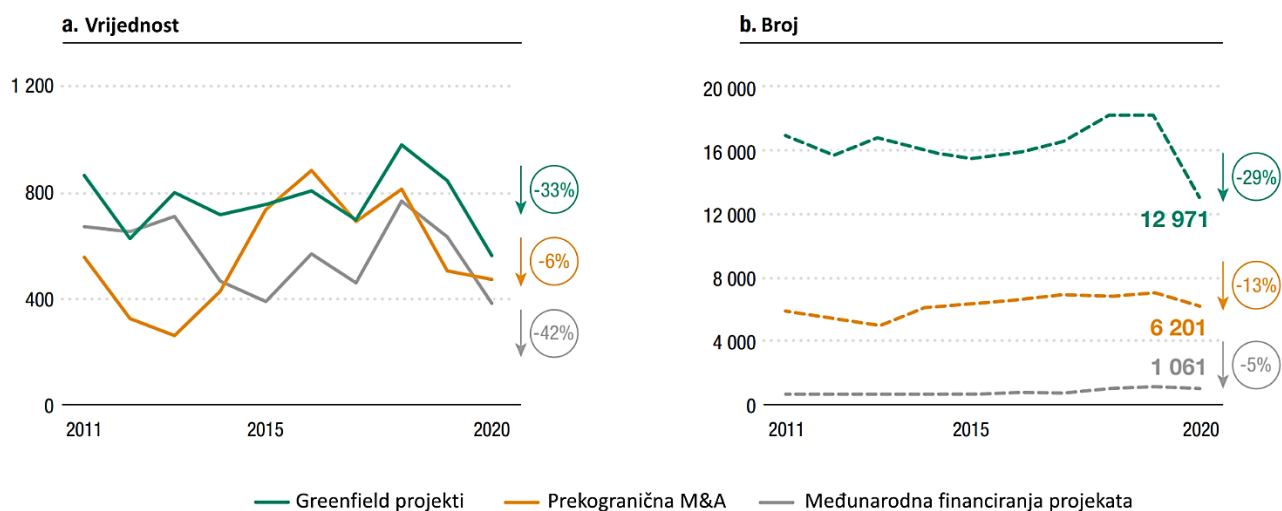
U grafikonu 4 uspoređene su komponente ukupnih globalnih FDI-a u razdoblju od 2019. do 2020. godine (u milijardama USD te postotnim promjenama). Vidljivo je veliko smanjenje novih tokova kapitala, od čak 55%. Zajmovi unutar poduzeća i između povezanih poduzeća bili su negativni u mnogim zemljama zbog negativnog poslovanja koja su posljedica korona krize. Navedeno negativno poslovanje tj. niže zarade nadalje su negativno utjecale na reinvestiranje.

Iako je reinvestirana zarada sveukupno smanjena za samo 7%, u mnogim velikim nacionalnim ekonomijama značajno je pala. Na primjer, reinvestirana zarada stranih podružnica u SAD-u pala je za 44%. U drugim zemljama koje imaju značajna strana ulaganja u robne industrije, reinvestirana zarada se znatno smanjila radi kombiniranih učinaka pandemije i pada cijena nafte početkom 2020. godine (UNCTAD, 2021a).

3.4. Trendovi po sektorima

Na grafikonu 5 vidimo smanjenje svih vrsta FDI-a na globalnoj razini u razdoblju od 2011. do 2020. godine. Vrijednost greenfield projekata smanjila se za 33% u 2020. godinu u odnosu na 2011.-u, dok su se prekogranična M&A smanjila za 6% te međunarodna financiranja projekata za 42%. Nadalje, u istom razdoblju su greenfield projekti najviše pali što se tiče broja projekata i to za 29%, prekogranična M&A za 13% te međunarodna financiranja projekata za 5%. U oba slučaja, prekogranična M&A imala su najmanje smanjenje jer kao što je prethodno navedeno, takve vrste FDI-a pogodne su multinacionalnim kompanijama u razdoblju nesigurnosti radi čega iskorištavaju situaciju za preuzimanje slabijih poduzeća kojima možda prijeti stečaj upravo radi, u ovom slučaju, pandemije uzrokovane virusom COVID-19.

Grafikon 5 - Planirani greenfield projekti, međunarodna spajanja i preuzimanja te međunarodna financiranja projekata u razdoblju od 2011. do 2020. godine (u milijardama USD te po brojevima projekata)

Izvor: UNCTAD, 2021a, međunarodna M&A baza podataka (www.unctad.org/fdistatistics), podatci sa Financial Times Ltd, FDI Intelligence (www.fDimarkets.com) za najavljene greenfield FDI projekte te sa Refinitiv SA za međunarodna financiranja projekata

3.4.1. Trendovi greenfield investicija

U Tablici 2 prikazani su planirani greenfield projekti, po sektorima i odabranim industrijama u razdoblju od 2019. do 2020. godine. Vidljivo je kako primarni sektor gubi na važnosti tj. taj je sektor pretrpio najveće smanjenje greenfield ulaganja i to od 47%, nakon čega slijedi sekundarni sektor (proizvodnja) sa nešto manjim smanjenjem od 41% te slijede usluge koje su imale najmanje smanjenje i to od 25%. Što se tiče industrija u koje se najviše ulagalo, na prvom mjestu jest industrija energenata i plina koje je u 2020. godini naspram prethodne imala smanjenje od 13%.

Nakon toga slijedi ICT industrija koja je jedna od rijetkih koja je imala povećanje ulaganja i to od 22%. Prema UNCTAD-u (2021a), najave glavnih projekata u ovoj industriji uključivale su ugovor Telefónica (Španjolska) vrijedan 6 milijardi USD a koji se odnosi na izgradnju optičke mreže u Njemačkoj, ulaganje Amazona (SAD) u ICT infrastrukturu u Indiji od 2,8 milijardi USD i ulaganje Alphabet (SAD) od 1,8 milijardi USD u Poljskoj putem Google-a.

Na trećem mjestu jest elektronska i komunikacijska industrija, dok su na zadnja tri mjesta financije i osiguranje, trgovina te transport i skladištenje.

Tablica 2 - Planirani greenfield projekti, po sektorima i odabranim industrijama u razdoblju od 2019. do 2020. godine

Sektor/Industrija	Vrijednost (mlrd. USD)		Stopa rasta (%)	Broj		Stopa rasta (%)
	2019	2020		2019	2020	
Ukupno	846	564	-33	18 261	12 971	-29
Primarni sektor	21	11	-47	151	100	-34
Proizvodnja	402	237	-41	8 180	5 139	-37
Usluge	422	315	-25	9 930	7 732	-22
<i>Top 10 industrija po vrijednosti</i>						
Industrija energenata i plina	113	99	-13	560	529	-6
Informacijska i komunikacija tehnologija	66	81	22	3 332	2 903	-13
Elektronika i komunikacijska industrija	53	46	-14	1 201	862	-28
Kemijska industrija	47	40	-15	752	442	-41
Građevina	66	35	-47	437	319	-27
Automobilska industrija	62	33	-47	1 022	558	-45
Koks i rafinirana nafta	94	30	-69	109	54	-50
Transport i skladištenje	43	26	-39	764	627	-18
Trgovina	22	23	5	688	572	-17
Financije i osiguranje	24	19	-19	1 028	715	-30

Izvor: UNCTAD, 2021a, podatci sa Financial Times Ltd, FDI Intelligence (www.fDimarkets.com)

3.4.2. Trendovi međunarodnih financiranja projekata

Vrsta FDI-a koja je također pogođena pandemijskom krizom jest međunarodno financiranje projekata koje je zadesilo smanjenje vrijednosti od 42% u 2020. godini naspram prethodne i to na iznos od 367 milijardi USD što je, prema UNCTAD-u (2021a), najniže zabilježena razina od 2003. godine. Tablica 3 detaljno prikazuje smanjenje ove vrste FDI-a. Industrije u koje se najviše ulagalo pomoću međunarodnog financiranja projekata jesu industrije obnovljivih izvora energije sa manjim smanjenjem od 7%, slijedi energetska industrija sa smanjenjem od 40% te industrija nafte i plina sa velikim smanjenjem od čak 78%.

Tablica 3 - Planirana međunarodna financiranja projekata u razdoblju od 2019. do 2020. godine, za odabrane industrije (u milijardama USD te postotnim promjenama)

Sektor/Industrija	Vrijednost (mlrd. USD)		Stopa rasta (%)	Broj		Stopa rasta (%)
	2019	2020		2019	2020	
Ukupno	634	367	-42	1 118	1 061	-5
<i>Top 10 industrija po broju</i>						
Obnovljiva energija	179	167	-7	644	689	7
Energija	45	27	-40	68	68	-28
Nafta i plin	151	33	-78	62	62	-16
Transport i infrastruktura	86	35	-59	49	49	-26
Rudarstvo	41	12	-72	46	46	-35
Telekomunikacije	65	31	-53	42	42	62
Stambene nekretnine	18	10	-44	34	34	-32
Industrijske nekretnine	18	36	101	30	30	-17
Voda i kanalizacija	5	4	-25	19	19	-14
Petrokemija	15	12	-19	16	16	33

Izvor: UNCTAD, 2021a, podatci sa Refinitiv SA.

Vrijednost energetskih infrastrukturnih projekata pala je na najnižu razinu u posljednjih osam godina (-40% na 27 milijardi USD). Azija je bila jedina regija koja je zabilježila rast u toj industriji, kako po broju tako i po vrijednosti projekata. U Vijetnamu su najavljene dvije velike projektne investicije: plinska elektrana vrijedna 5 milijardi USD koju je predložilo naftno-plinsko poduzeće ExxonMobil (SAD) i elektrana na ugljen vrijedna 2,2 milijarde USD koju su razvile tajlandske multinacionalne tvrtke u gospodarskoj zoni Quang Tri. Ulaganja u telekomunikacije uvelike su se povećala zbog ubrzanja usvajanja digitalizacije izazvanog pandemijom; međutim, ovo povećanje nije se odrazilo na najave financiranja projekata u ICT infrastrukturi u zemljama u razvoju. Vrijednost tih najava pala je sa 57 milijardi USD u 2019. godini na manje od 7 milijardi USD u 2020. godini (sa time da je vrijednost iz 2019. godine napuhana jednim velikim megaprojektom). Nadalje, u prometnoj infrastrukturi pad vrijednosti najavljenih investicija od 59% posljedica je manjeg broja velikih projekata. Budući da je veće poslove sve teže zaključiti u okruženjima s većim rizikom, broj projekata koji premašuju milijardu USD pao je za

više od 50% (s 18% u 2019. godini na samo 8% u 2020.-oj). U razvijenim gospodarstvima, vrijednost ulaganja se više nego prepolovila i to na 17 milijardi USD unatoč povećanju broja projekata. U regijama u razvoju jedino je Afrika zabilježila povećanje vrijednosti takvih projekata, na 14 milijardi USD, zahvaljujući najavljenom željezničkom projektu od 11 milijardi USD u Zambiji (UNCTAD, 2021a).

3.4.3. Trendovi u prekograničnim spajanjima i preuzimanjima (M&As)

U tablici 4 prikazana su prekogranična spajanja i preuzimanja u razdoblju od 2019. do 2020. godine, za odabrane industrije i sektor (u milijardama USD te postotnim promjenama). Za razliku od greenfield projekata te međunarodnih financiranja projekata, prekogranična M&A bilježe manje smanjenje (6%). Gledajući top 10 industrija primateljica ove vrste FDI-a, industrija hrane, pića i duhana porasla je za 323%. Prema UNCTAD-u (2021a), do tolikog je povećanja došlo zahvaljujući spajanju poduzeća Unilever iz Ujedinjenog Kraljevstva s Unileverom iz Nizozemske. Nadalje, ulaganje u ICT industriju poraslo je za 225% upravo radi većih ulaganja u digitalizaciju tijekom pandemije, dok je treća po redu farmaceutska industrija sa smanjenjem od 43%.

Tablica 4 – Prekogranična spajanja i preuzimanja u razdoblju od 2019. do 2020. godine, za odabrane industrije i sektor (u milijardama USD te postotnim promjenama)

Sektor/Industrija	Vrijednost (mlrd. USD)		Stopa rasta (%)	Broj		Stopa rasta (%)
	2019	2020		2019	2020	
Ukupno	507	475	-6	7 118	6 201	-13
Primarni sektor	37	25	-31	433	658	52
Proizvodnja	243	228	-6	1 633	1 136	-30
Usluge	227	221	-3	5 052	4 407	-13
<i>Top 10 industrija po vrijednosti</i>						
Hrana, pića i duhan	20	86	323	193	136	-30
Informacijska i komunikacijska industrija	25	80	225	1 312	1 248	-5
Farmaceutska industrija	98	56	-43	186	211	13
Elektronika i elektronska oprema	21	40	94	279	165	-41
Komunalne usluge	12	33	165	190	190	0
Telekomunikacije	6	29	372	84	61	-27
Financije i osiguranje	49	28	-43	619	562	-9
Ekstraktivna industrija	35	24	-31	354	527	49
Nekretnine	37	22	-40	436	327	-25
Trgovina	16	18	10	575	496	-14

Izvor: UNCTAD, 2021a, međunarodna M&A baza podataka (www.unctad.org/fdistatistics)

3.5. Inozemna izravna ulaganja u sektor zdravstva i farmaceutske industriju

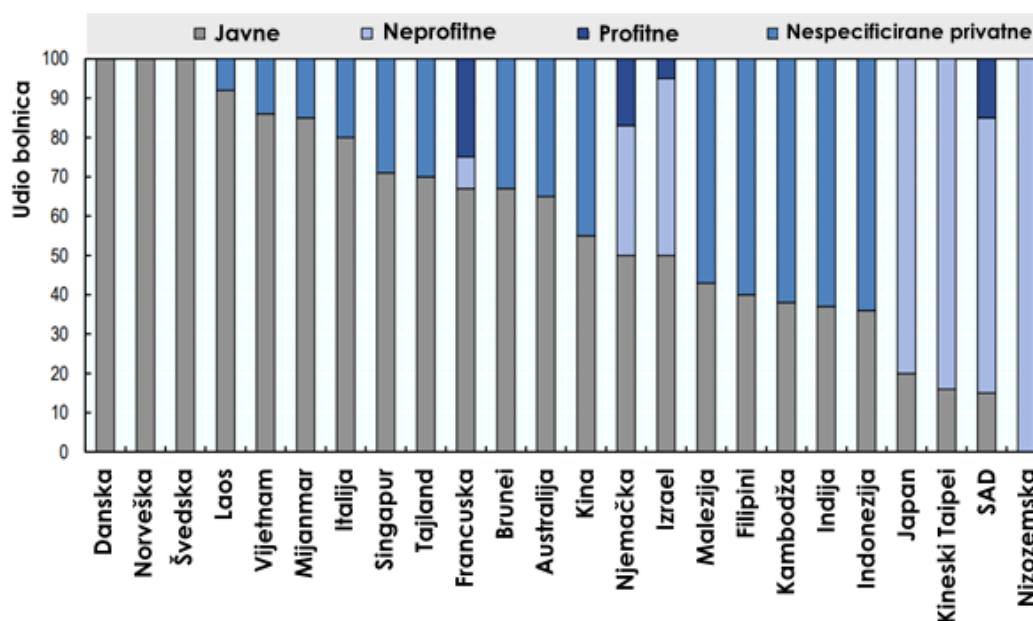
Osim što su se struktura i trendovi svih vrsta FDI-a promijenili tijekom pandemije COVID-19, donositelji politika i privatni investitori uvelike su se fokusirale na proizvodnju lijekova za ublažavanje simptoma korona virusa u svrhu ostvarenja otpornih zdravstvenih sustava, što je ključno za stabilno funkcioniranje gospodarskih sustava.

FDI u zdravstveni sektor odnosi se na sve vrste inozemnih ulaganja (npr. FDI, rizični kapital, privatni kapital, nevladni dogovori) i različite načine ulaska na tržište (spajanja i akvizicije, greenfield projekti i zajednička ulaganja) u sljedećim segmentima: (OECD, 2020b)

- *Roba i tehnologija u zdravstvenom sektoru* obuhvaćaju lijekove, medicinsku tehnologiju (uključujući biotehnologiju) i uređaje (uključujući dijelove). Ključne investicijske aktivnosti vezane uz ovaj segment uključuju istraživanje i razvoj, proizvodnju i distribuciju.
- *Zdravstvena infrastruktura i usluge* obuhvaćaju objekte i usluge koje nude privatne bolnice, klinike, medicinske ordinacije, medicinski i dijagnostički laboratoriji i domovi za njegu. Ključne investicijske aktivnosti vezane uz ovaj segment su građevinarstvo i stručne usluge.

Opće je prihvaćeno da je pristup zdravstvenoj skrbi univerzalno ljudsko pravo i da su vlade u određenoj mjeri odgovorne za pružanje barem osnovnih zdravstvenih usluga svojim građanima diljem svijeta (WHO, 2017.). U tu svrhu zemlje usvajaju različite pristupe u pružanju zdravstvenih usluga. Dok neke zemlje imaju dugotrajan javno financirani zdravstveni sektor, neke se uvelike oslanjaju na privatni sektor. Mnoge razvijene zemlje i zemlje u razvoju imaju javno financirane univerzalne zdravstvene sustave, a glavni pokretač njihovih sustava je javni sektor. Ključni segmenti zdravstvenog sektora – dobra, infrastruktura i usluge – podliježu različitim stupnjevima državne regulacije i sudjelovanja privatnog sektora. Uz zdravstveni sustav kojim dominira javni sektor, privatni se sektor smatra komplementarnim u pružanju zdravstvenih usluga (Research Gate, 2008.)

Grafikon 6 - Udio privatnog sektora u zdravstvenoj infrastrukturi u 2017. godini

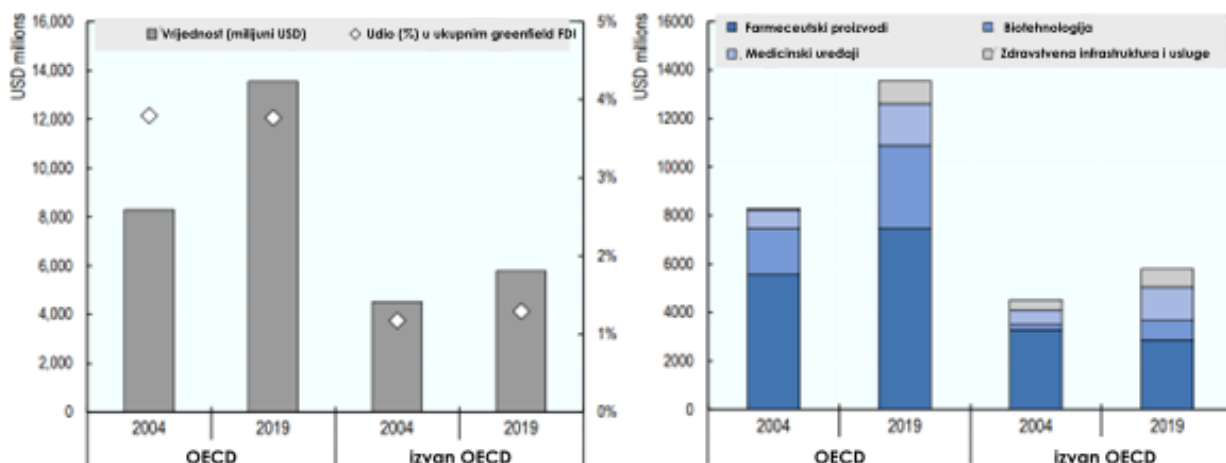

Izvor: Mossialos, 2017., i ASEAN-UNCTAD, 2019.

Sudjelovanje privatnog sektora u zdravstvenoj infrastrukturi, mjereno kao udio privatnih bolnica (u 2017. godini), značajno varira među zemljama, u rasponu od blizu nule u nordijskim zemljama, do preko 80% u Japanu, Sjedinjenim Državama i Nizozemskoj (Grafikon 6). Ova varijacija nije nužno povezana sa razinom dohotka ili stupnjem razvoja, budući da zemlje s niskim dohotkom poput Laosa, Vijetnama i Mijanmara blisko slijede nordijske zemlje sa manje od 15% sudjelovanja privatnog sektora, dok su u Kambodža, Indonezija i Indija na drugom kraju X-osi sa Japanom i SAD-om. Vrste privatnih bolnica koje prevladavaju također se razlikuju među zemljama, pri čemu u francuskim privatnim bolnicama upravljaju poduzeća koja teže profitu, a japanskim i nizozemskim privatnim bolnicama prvenstveno upravljaju neprofitne organizacije (OECD, 2020b).

Nadalje, tijekom pandemije, inozemna izravna ulaganja u zdravstveni sektor definitivno su porasla. Determinante inozemnih izravnih ulaganja u zdravstveni sektor iste su kao i za druge sektore: geografska i kulturna blizina, vladavina i rizici povezani sa određenom državom, razina društveno-ekonomskog razvoja i dostupnost kvalitetnih inputa. Ono što privlači privatna poduzeća da ulažu u zdravstveni sektor jest mogućnost proširenja tržišnog udjela te mogućnost povećanja efikasnosti upravo radi velike potražnje za farmaceutskim proizvodima, posebice od pojave korona virusa. (JSTOR, 2007.)

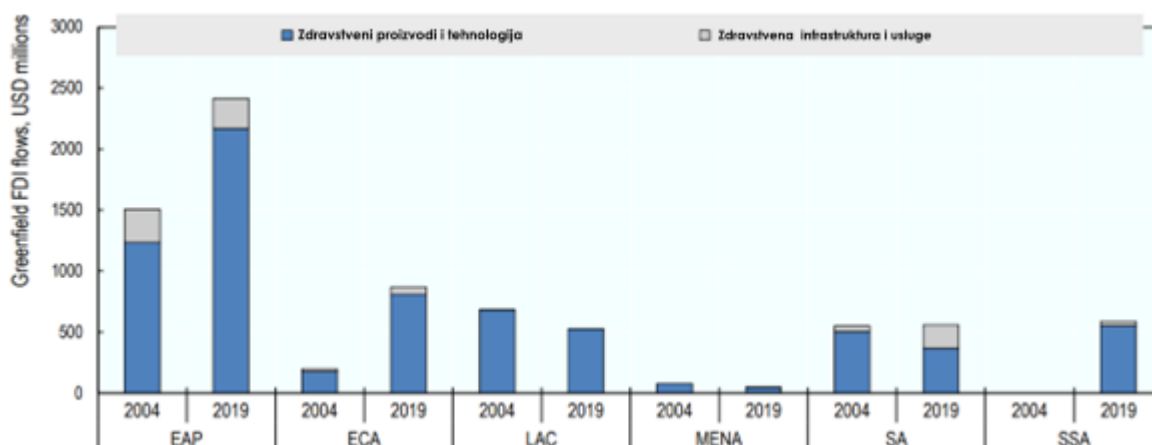
Grafikon 7 - Greenfield FDI u zdravstveni sektor (usporedba 2004. i 2019. godine) u OECD zemljama i zemljama izvan OECD-a

Izvor: OECD, 2020b, na temelju podataka sa FDI Markets

FDI u zdravstveni sektor, koji još uvijek čine samo mali dio ukupnih greenfield FDI (od 1 do 4%), znatno su porasli u zemljama OECD-a i zemljama u razvoju (Grafikon 7). Što se tiče zemalja u razvoju, istočna Azija i Pacifik privlače većinu tih ulaganja, iako su Europa u razvoju, središnja Azija i podsaharska Afrika također svjedočili stalnom rastu tokova inozemnih izravnih ulaganja u tom sektoru u posljednjih petnaest godina (Grafikon 8). Trend je bio ravnomjerniji u drugim regijama u razvoju, a u Južnoj Aziji, greenfield FDI u zdravstveni sektor dosegla su vrhunac (oko 16 milijardi USD) u 2011. godini, a zatim su se postupno vratila na razine slične ranim 2000-ima (OECD, 2020b).

Grafikon 8 - Greenfield FDI u zdravstveni sektor u regijama u razvoju (usporedba 2004. i 2019. godine)

Izvor: OECD, 2020a, na temelju podataka sa FDI Markets

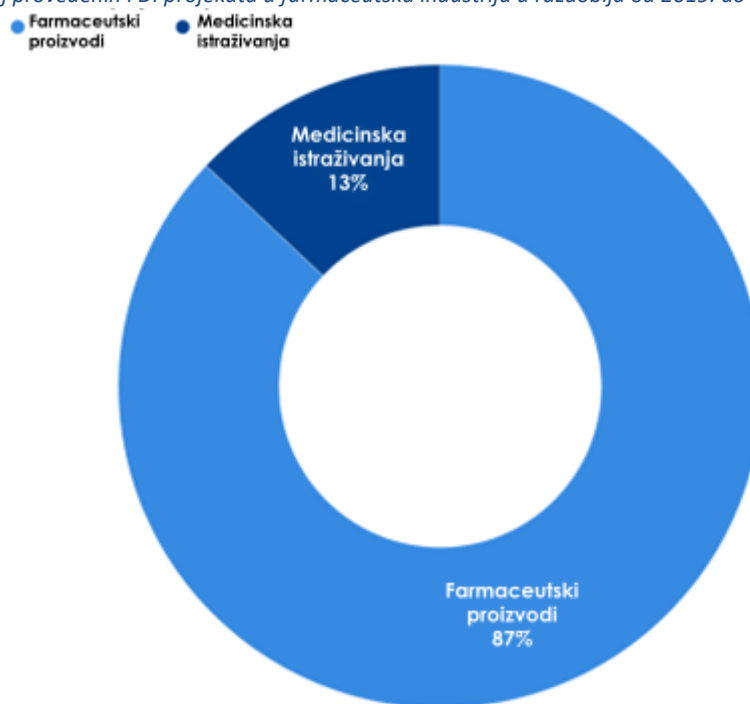
Bilješka: Regionalne skupine uključuju samo zemlje u razvoju. EAP = Istočna Azija i Pacifik; ECA = Europa i središnja Azija; LAC = Latinska Amerika i Karibi; MENA = Bliski istok i sjeverna Afrika; SA = Južna Azija; SSA = Subsaharska Afrika.

3.5.1. Proizvodnja COVID-19 cjepiva i nejednakosti u distribuciji

Pandemija korona virusa negativno je utjecala na FDI tokove u svim sektorima i to na globalnoj razini. Dalo bi se pretpostaviti kako to nije slučaj za farmaceutsku industriju, ali ipak je, i u farmaceutskoj su se industriji inozemna izravna ulaganja smanjila. U 2019. godini, kada je pandemija proglašena, broj FDI projekata u farmaceutsku industriju bio je 313, dok je naredne 2020. godine, provedeno 32 projekta manje, dakle 281. (Pharmaceutical Technology, 2022.)

Nadalje, u vremenskom periodu od 2019. do 2020. godine vidljivo je od ukupnih FDI-a u farmaceutsku industriju, udio od 87% pripao ulaganjima u farmaceutske proizvode, dok je ostalih 13% uloženo u medicinska istraživanja.

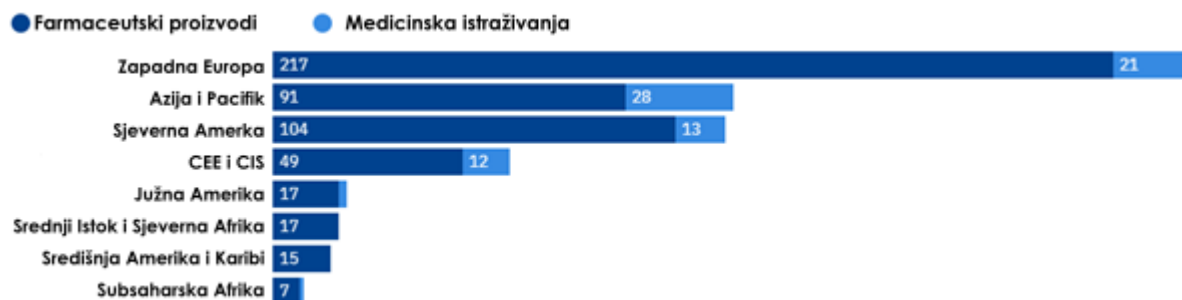
Grafikon 9 - Broj provedenih FDI projekata u farmaceutsku industriju u razdoblju od 2019. do kraja 2020. godine

Izvor: Investment Monitor, 2022.

Zapadna Europa je vodeća regija primateljica FDI-a u farmaceutsku industriju u svim podsektorima, sa udjelom od 40% od ukupnih najavljenih FDI projekata u farmaceutski sektor. Osim toga, regija bilježi porast FDI projekata od 7% u 2020. godini naspram prethodne. Nadalje, Azija i Pacifik te Sjeverna Amerika također su popularne zemlje primateljice FDI-a u ovaj sektor, iako su iskusile smanjenje inozemnih izravnih ulaganja u farmaceutski sektor u 2020. godini naspram 2019.-te. Regije koje su pretrpile najveće smanjenje FDI-a u farmaceutsku industriju su subsaharska Afrika i Južna Amerika. (Pharmaceutical Technology, 2022.)

Grafikon 10 - Broj greenfield FDI-a u farmaceutski sektor (po regijama, 2019-2020.)

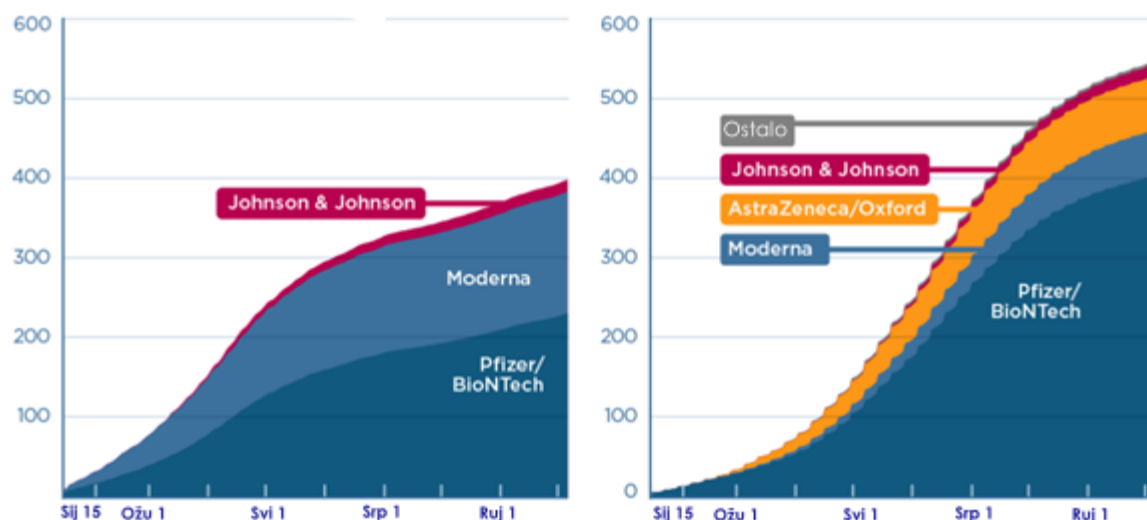
Izvor: Investment Monitor, 2022., na temelju baze podataka o FDI projektima sa GlobalData

Analizirajući regije i ulaganja u podsektore (Grafikon 10), vidljivo je kako je Azija i Pacifik najveća primateljica ulaganja u medicinska istraživanja, dok je Zapadna Europa najveća primateljica ulaganja u proizvodnju farmaceutskih proizvoda, slijede ju Sjeverna Amerika te Azija i Pacifik.

Svijet je upoznat sa velikom proizvodnjom anti-virusnih cjepiva za COVID-19, međutim, manje je upoznat sa nejednakostima u distribuciji. Kako bi se postigla što veća globalna procijepljenost, ministarstvo WTO-a bi trebalo podržavati novi Ugovor o ulaganju i trgovini COVID-19 cjepiva koji se fokusira na ubrzanje neposredne proizvodnje istih. Činjenica je kako je svakodnevni uvoz i izvoz sirovina, opreme i cjepiva koji je olakšan multilateralim trgovinskim sustavima, pomogao osigurati sredstva za život te spasiti milijune života. Međutim, članice WTO-a također zaslužuju kritiku jer nisu učinile više u segmentu povećanja proizvodnje cjepiva. Unatoč određenom napretku u međunarodnoj suradnji, njihovi su naponi često bili bilateralni i neučinkoviti, ne uspijevajući iskoristiti kolektivni akcijski okvir koji daje WTO. Osim toga, aktivnosti nekih članica WTO-a koje su aktivno angažirane u Ženevi nisu usklađene sa pozivom direktora WTO-a na mjere koje bi odmah povećale proizvodnju cjepiva. Doze COVID-19 cjepiva jesu povećane, no potrebne su još milijarde (PIIE, 2021.).

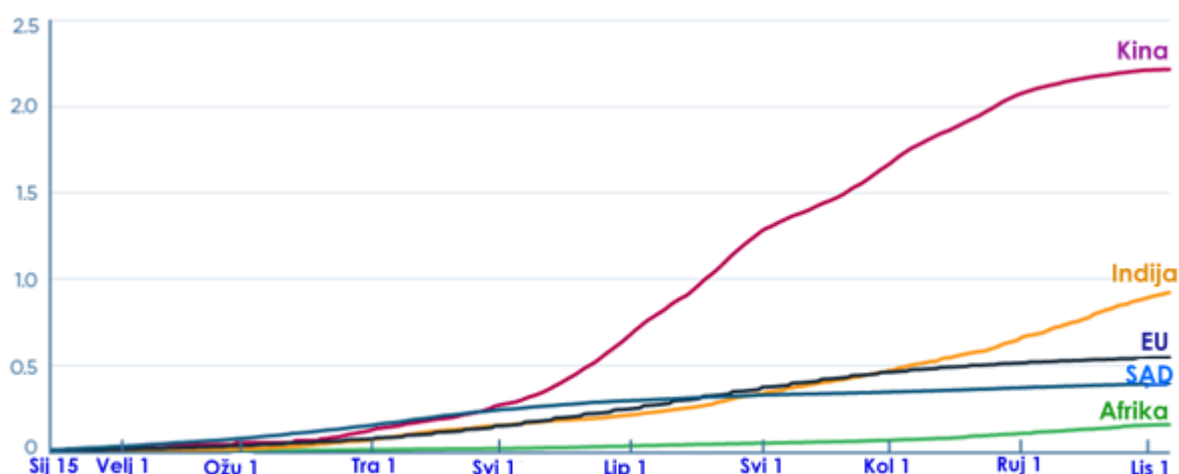
Od 6. listopada 2021. globalno je distribuirano otprilike 6,5 milijardi doza cjepiva protiv virusa COVID-19. Sjedinjene Države i Europska unija zajedno čine gotovo jednu milijardu tih doza, sa najvećim udjelom cjepiva temeljenih na mRNA iz Pfizer-BioNTecha i Moderne (Grafikon 11). Nadalje, Indija je izdala više od 900 milijuna doza; velik dio toga je cjepivo AstraZeneca koje lokalno proizvodi Indijski institut za serume, dok je Kina izdala više od 2,2 milijarde doza svojih domaćih cjepiva, uključujući Sinovac i Sinopharm (PIIE, 2021.).

Grafikon 11 - Distribuirane doze COVID-19 cjepiva u SAD i EU (po proizvođaču, 2021. godina, u milijunima)

Izvor: PIIE, 2021.

Grafikon 12 - Distribuirane doze COVID-19 cjepiva po ekonomskim regijama (2021., u milijardama)

Izvor: PIIE, 2021.

Na drugoj je krajnosti Afrika koja je izdala samo 160 milijuna doza. Otprilike 4% odrasle populacije kontinenta potpuno je cijepljeno. Procjenjuje se da su na globalnoj razini zemlje sa niskim prihodima cijepile manje od 3% svog stanovništva. Cilj WTO-a o cijepljenju 40% njihove populacije do kraja 2021. nije ostvaren. COVAX, konzorcijski tim koji organizira Gavi (Savez za cjepiva), Koalicija za inovacije u pripremi za epidemiju (CEPI) i Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), rano je osnovan za distribuciju cjepiva protiv COVID-19 siromašnim zemljama. No, u tome nije uspio jer nije mogao osigurati dovoljan broj doza od poduzeća i zemalja u kojima se odvija proizvodnja. Umjesto toga, Indija, Sjedinjene Države, Europska unija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Kina dale su prioritet dodjeli lokalno proizvedenih doza

cjelokupnom domaćem stanovništvu koje ispunjava uvjete za cijepljenje, uključujući one sa niskim rizikom zaraze (PIIE, 2021.).

Dakle, na temelju navedenih činjenica može se zaključiti kako bi se inozemna izravna ulaganja u zdravstveni sektor osobito trebala usmjeriti na proizvodnju cjepiva u slabije razvijenim zemljama kako bi se smanjila nejednakost među procijepljenosti zemalja. To je vrlo bitno zato što procijepljenost u konačnici dovodi do mogućnosti tih slabije razvijenih zemalja za gospodarski napredak uz stabilni zdravstveni sustav i manji udio zaraženih osoba.

3.6. Inozemna izravna ulaganja i internacionalizacija proizvodnje tijekom pandemije

Pandemija korona virusa primorala je poduzeća da donesu nove odluke o poslovanju te da se, u nekim slučajevima, provede i restrukturiranje, upravo radi nesigurnosti vezanih uz pandemiju te radi „novog normalnog“ koje je prisutno, ne samo u privatnim životima ljudi, već i u poslovnom svijetu. Bojazan od zaraze zaposlenika, što bi u konačnici dovelo do nemogućnosti poslovanja, jest razlog koji je usmjerio poduzeća ka novim načinima poslovanja, posebice u slučaju multinacionalnih kompanija (*engl. Multinational enterprises, MNE*).

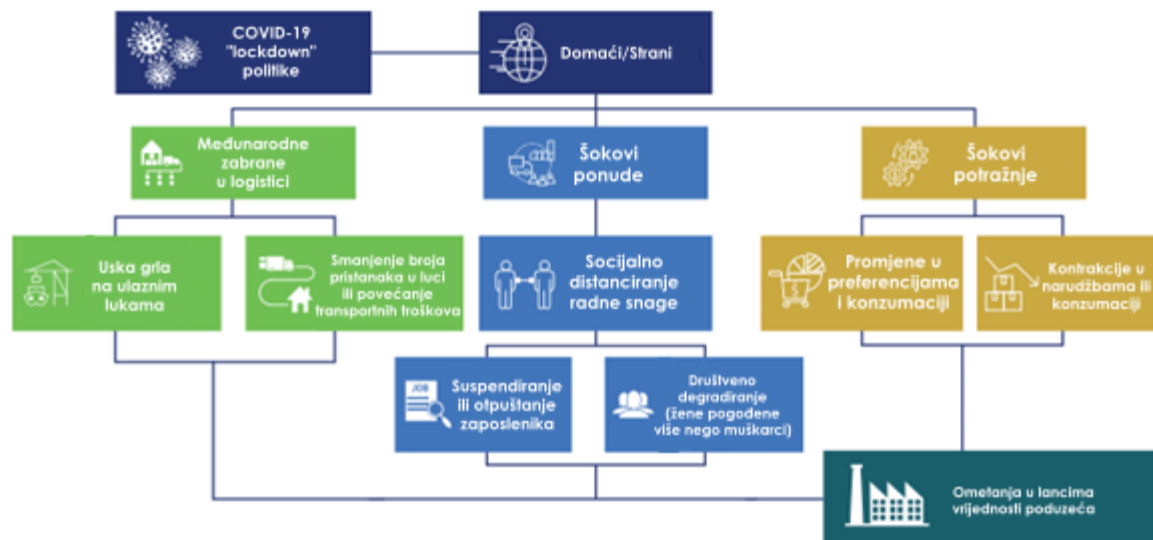
Odgovor na COVID pandemiju u 2020. godini bio je „lockdown“ tj. karantena (zatvaranje). Međunarodno poslovanje i internacionalizacija u tom su razdoblju pokazale svoje slabosti. Sve do pojave pandemije, svijet je uživao mogućnosti slobodne trgovine, liberalizacije kapitala i investicija. Pandemija korona virusa imala je direktan utjecaj na proizvodnju kroz visok rizik zaraze zaposlenika, te je imala i indirektan utjecaj kroz nove probleme i prepreke u transportu, graničnim kontrolama itd. Nadalje, potpuno ili djelomično zatvaranje granica ili postavljanje ograničenja za slobodnu prekograničnu kretanju ljudi, kao što je negativan PCR test, također komplicira transport dobara. Sve navedeno utječe na međunarodnu trgovinu, inozemna izravna ulaganja te globalne lance vrijednosti (*engl. global value chains, GVCs*) (kroz ometanje uvoza i izvoza što onemogućava nabavu i transport ključnih inputa) (Škabić-Kersan, I., 2021.).

Globalni lanci vrijednosti potaknuli su rast produktivnosti i strukturnu transformaciju u mnogim zemljama u razvoju, dopuštajući im da se specijaliziraju za određene aktivnosti i faze proizvodnje umjesto da čekaju da se čitave industrije razviju. GVC-ovi obuhvaćaju mnoštvo odnosa između poduzeća kroz ulaganja, trgovinu, ljude, tehnologiju i protok informacija. GVC-ovi imaju koristi od pogodnog okruženja koja mogu stvoriti kreatori politika a koja su usmjerena na privlačenje inozemnih

izravnih ulaganja, pomaganje domaćim tvrtkama u internacionalizaciji te na olakšavanje interakcije između MNE i domaćih tvrtki (Svjetska Banka, 2021.).

GVC šok izazvan pandemijom COVID-19 bio je jedinstven po opsegu i dubini. Veliki trgovinski kolaps 2008.–2009. bio je globalnog opsega, ali prvenstveno šok potražnje izazvan financijskom krizom. Tsunami u Fukushimi, potres i topljenje jezgre 2011. godine bili su udar ponude usmjeren na usko područje, kao što su bile i poplave u Tajlandu. Nasuprot tome, učinak lančane reakcije „lockdown-a“ na globalnoj razini uvedenih radi suzbijanja COVID-19 imao je negativne učinke na potražnju, ponudu i transportne mreže u svakoj zemlji svijeta. Slika 1 prikazuje načine na koje su blokade utjecale na sve aspekte gospodarstva (Svjetska banka, 2022.).

Slika 1 - Utjecaji "lockdown" politika uvedenih radi pandemije COVID-19 na GVCs

Izvor: Svjetska banka, 2022.

Sektor turizma bio je najviše pogođen zbog zatvaranja granica, ograničenja putovanja i otkazivanja mnogih komercijalnih letova. U veljači 2021. godine, 32% međunarodnih granica ostalo je zatvoreno, a gotovo sve zemlje zadržale su neki oblik ograničenja putovanja. Komercijalni putnički letovi, koji su u travnju 2020. godine pali za 80%, djelomično su se oporavili. Međutim, veći dio turističkog ekosustava temelji se na malim i srednjim poduzećima koja su jednostavno bankrotirala ili su ih preuzele multinacionalne kompanije (Svjetska banka, 2022.).

Najviše su pogođeni siromašni u zemljama sa niskim i srednjim dohotkom. Prihodi malih prekograničnih trgovaca u Africi, koji zarađuju najmanje marže, smanjili su se zbog zatvaranja granica. Radnici u tim zemljama imaju daleko manje mogućnosti za rad na daljinu i stoga manje mogućnosti za održavanje svojih prihoda nego njihovi kolege u bogatijim zemljama. U određenim lancima vrijednosti

kao što je odjeća, glavni brendovi i trgovine na malo sa sjedištem u Europskoj uniji i Sjedinjenim Državama otkazali su ili odgodili narudžbe, uključujući robu koju su već proizveli dobavljači u zemljama sa niskim i srednjim dohotkom. Ova situacija dovela je do zatvaranja tvornica u zemljama kao što su Bangladeš, Mijanmar i Vijetnam te do gubitka radnih mjesta, uglavnom za ženski dio zaposlenih. Kao i sam COVID-19, koji se svijetom širio u valovima, trgovina se oporavila neujednačeno, a zemlje koje su dobro integrirane u GVC-ove doživljavaju najveći oporavak. Ova situacija je najočitija u istočnoj Aziji, a prije svega u Kini. Većina gospodarstava sa visokim dohotkom također se uspjela prilagoditi, usprkos započinjanju i zaustavljanju „lockdown-a“. No trgovina na Bliskom istoku i sjevernoj Africi, južnoj Aziji i subsaharskoj Africi sporije se oporavljala, sa trgovinskim vrijednostima na kraju 2020. godine znatno ispod onih iz prethodne godine. Struktura robne razmjene doživjela je značajne promjene kao odgovor na promjenjivu potražnju potrošača. Vrijednosno je povećana trgovina medicinskim materijalom i hranom, dok je smanjena trgovina mineralima i gorivima, motornim vozilima i obućom. Ovaj je pomak bio popraćen znatnim porastom potražnje u bogatijim zemljama prema robama i uslugama koje se konzumiraju kod kuće za potrebe posla i slobodnog vremena, na primjer, robe povezane sa radom od kuće i tjelovježbom. Kontrakcije u međunarodnoj trgovini tijekom 2020. godini uglavnom su bile u obliku smanjenja obujma, a ne nestanka trgovinskih tokova specifičnih za zemlju i proizvod (Svjetska banka, 2022.).

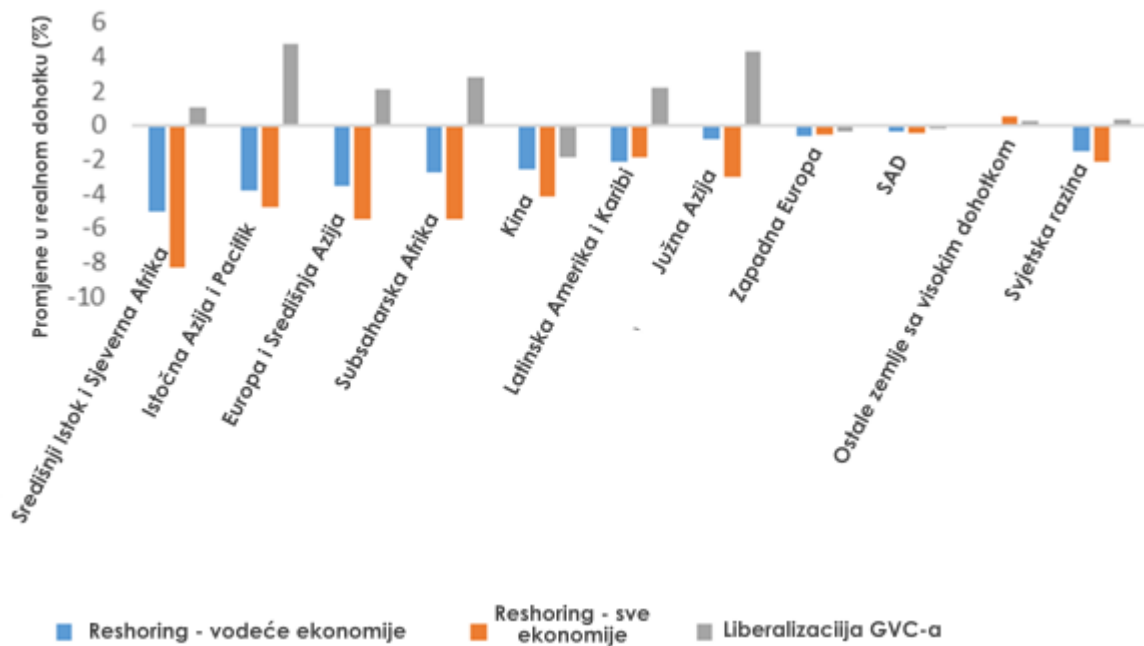
Pokušaj rješavanja problema fragilnosti opskrbnih lanaca reshoringom³ negativno bi utjecalo na sve zemlje. Kao i u prethodnim krizama, bilo je mnogo rasprava o korištenju restriktivnijih trgovinskih politika za smanjenje rizika povezanih sa globalnim šokovima. Međutim, prijašnje iskustvo pokazuje da takvi koraci ne stabiliziraju domaću proizvodnju, osobito ako ih provodi više zemalja. Štoviše, takve mjere obično imaju znatne negativne učinke na zemlje sa niskim i srednjim dohotkom koje su ovisne o trgovini. Pretpostavke sugeriraju da bi, ako glavne trgovačke zemlje (zemlje sa visokim dohotkom i Kina) pokušaju vratiti proizvodnju ograničavanjem trgovine i subvencioniranjem domaće proizvodnje, globalni dohodak pao za 1,5%, sa gubicima u svim regijama. Ako zemlje sa niskim i srednjim dohotkom budu provodile sličnu politiku, globalni bi dohodak pao za 2,2%, sa većim gubicima u mnogim regijama. Međutim, ako zemlje sa niskim i srednjim dohotkom odgovore razvojem „politika koje potiču GVC-ove“, uključujući ukidanje carina na intermedijarna dobra i provođenje snažnog programa olakšavanja trgovine, doživjele bi dobitke dovoljno velike da prevladaju kolateralnu štetu od bilo kojeg programa reshoringa od strane velikih trgovačkih zemalja (Svjetska banka, 2022.).

Reshoring proizvodnje od strane vodećih gospodarstava i Kine imalo bi negativan učinak u većini regija, uz smanjenje realnog dohotka za 1,5% u cijelom svijetu. Lokalizirani svijet uzima najveći danak

³ Reshoring je praksa prijenosa poslovanja koje je preseljeno u inozemstvo natrag u zemlju iz koje je prvotno preseljeno.

zemljama u razvoju kao što su Bliski istok i sjeverna Afrika, istočna Azija i Pacifik te Europa i središnjoazijske regije koje su najteže pogođene (Grafikon 13). Međutim, zemlje koje subvencioniraju domaću proizvodnju također bi bile u lošijoj situaciji jer reshoring smanjuje trgovinu i prihode, ograničava raznolikost proizvoda dostupnih proizvođačima i potrošačima te uzrokuje povećanje cijena (VoxEU, 2022.).

Grafikon 13 – Predviđanja postotnih promjena realnog dohotka u 2030. godini u različitim scenarijima GVC politika

Izvor: VoxEU, 2022.

Dakle, može se zaključiti kako reshoring nije odgovor na probleme i šokove za GVC-ove uzrokovane pandemijom COVID-19. Ono što je potrebno jest prilagodba međunarodne trgovine na nove uvjete poslovanja i života sa kojim sada svi žive te koji su postali „novo normalno“. Reshoring bi uzrokovao dodatne negativne posljedice te u konačnici, još veće siromaštvo i još veći jaz između bogatih i siromašnih, što definitivno treba izbjeći.

4. Utjecaj pandemije koronavirusa na trendove FDI-a ovisno o razvijenosti zemalja

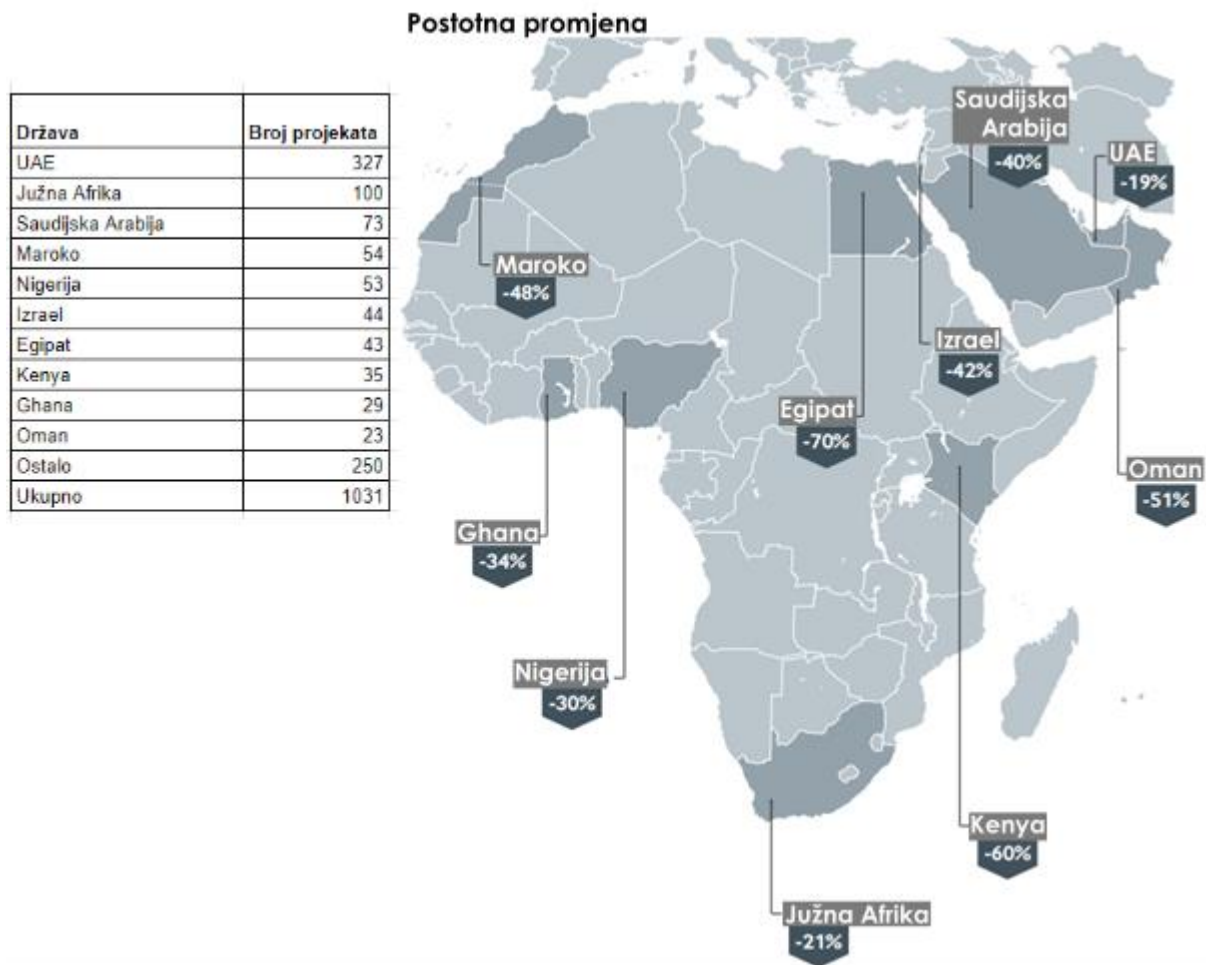
Kao što je već navedeno, pandemija korona virusa negativno je utjecala na sve ekonomije u svijetu. Međutim, na neke je utjecala više, dok je na neke utjecala manje. O tome će se analizirati u ovom poglavlju kako bi se uvidjelo koje zemlje su pretrpjele veće, a koje manje posljedice.

4.1. Ekonomije u razvoju

4.1.1. Središnji istok i Afrika

Kao i većini zemalja, broj FDI projekata u Africi i Središnjem istoku smanjio se sa 1795 u 2019. na 1031 u 2020. godini. Osim toga, kapitalne investicije nisu dosegle čak niti polovicu vrijednosti dosegnute u prethodnoj godini. Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE) ostali su najprivlačnija destinacija za privlačenje FDI-a u regiju, primajući 327 projekata i povećavajući svoj tržišni udio na 32%, dok je prethodne godine iznosio 23%. Što se tiče Demokratske Republike Kongo, također je pozitivno napredovala sa porastom broja FDI projekata sa 5 u 2019. godini na 12 u 2020. godini. Kapitalne investicije u zemlji povećale su se na 1,1 milijarda USD u 2020. godini sa 566 milijuna USD u 2019., što je porast od 95% (FDI Intelligence, 2021.).

Slika 2 -FDI na Središnjem istoku i u Africi po brojevima projekata u 2020. godini te njihova postotna promjena u 2020. godini naspram 2019. godine

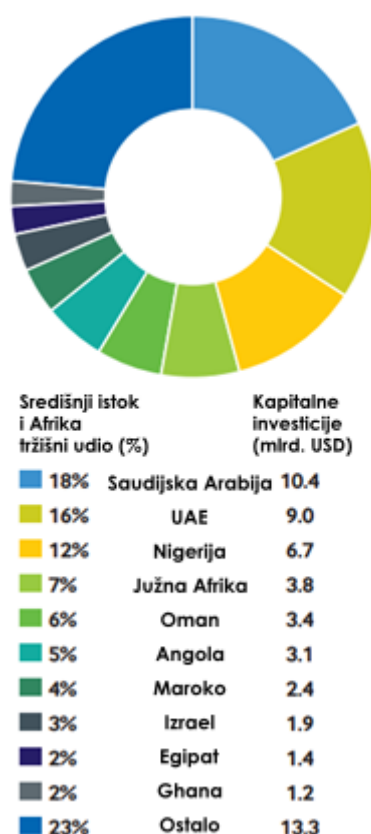

Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Na slici 2 vidljivo je kako je broj FDI projekata u svim prikazanim zemljama pao, najviše u Egiptu i to za 70% te najmanje u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (-19%).

Dakle UAE je vrlo privlačna destinacija za inozemna izravna ulaganja, te su ona zabilježena su u svim sektorima, prije svega nafte i plina, s obzirom na nekoliko investicijskih partnerstava koja je sklopila Abu Dhabi National Oil Company (ADNOC) s brojnim stranim kompanijama. Osim toga, Ujedinjeni Arapski Emirati su privukli FDI za digitalno gospodarstvo, uključujući umjetnu inteligenciju, Internet stvari, blockchain, medicinsko znanje, proširenu i virtualnu stvarnost (AR i VR), robotiku, samovozeće automobile, obnovljivu energiju, inovacije i agritech, među ostalima. Što se tiče odljeva FDI-a, oni su iznosili 9,2 milijarde USD i pokrivali su različite gospodarske sektore, uključujući zrakoplovstvo, transport, rudarstvo, obnovljivu energiju, nekretnine, građevinarstvo, komunikacije, naftu i prirodni plin, tradicionalnu i obnovljivu energiju, logistiku, luke i infrastrukturu, turizam, bankarstvo i poljoprivredu (Gulf Business, 2021.).

Grafikon 14 - Tokovi FDI-a u Središnji istok i u Afriku prema kapitalnim investicijama u 2020. godini.

Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Tablica 5 - Priljevi i odljevi FDI-a u i iz Središnjeg istoka i Afrike prema kapitalnim investicijama i brojevima projekata

Država	Odljevi kapitalnih investicija (mlrd. USD)	Država	Odljevi po broju projekata
UAE	5.9	UAE	148
Južna Afrika	3.3	Južna Afrika	120
Saudijska Arabija	3.0	Saudijska Arabija	42
Izrael	2.7	Izrael	40
Mauricijus	1.4	Mauricijus	21
Bahrein	0.6	Bahrein	20
Katar	0.4	Katar	14
Egipat	0.3	Egipat	13
Nigerija	0.3	Nigerija	8
Kuvajt	0.3	Kuvajt	7
Ostalo	1.0	Ostalo	58
Ukupno	18.8	Ukupno	491

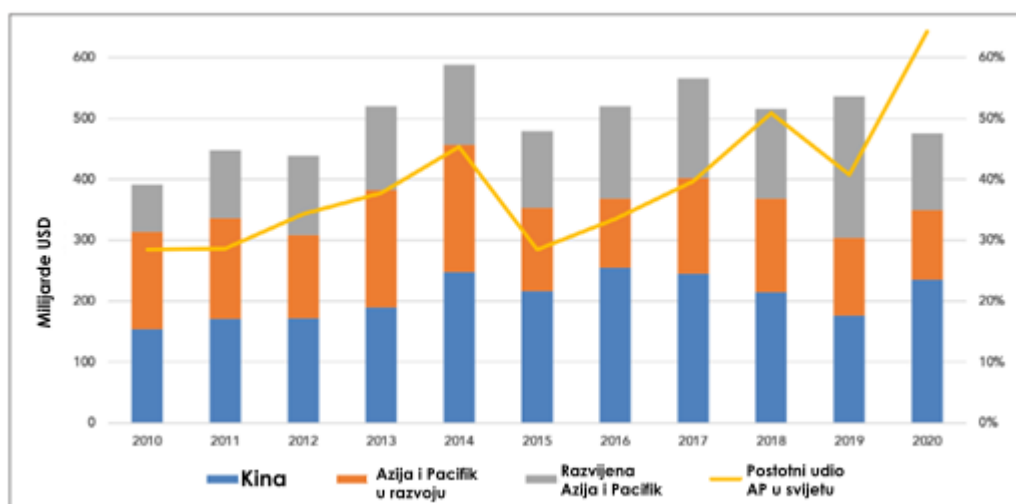
Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Na grafikonu 14 i u tablici 5 vidimo kako Saudijska Arabija prednjači sa tražišnim udjelom u regiji, dok UAE prednjače po vrijednosti odljeva kapitalnih investicija i broja projekata. Jedan važan trend jest da je Južna Afrika ojačala svoju poziciju kao zemlja davateljica FDI-a tj. povećala je svoje kapitalne odljeve za 27% u 2020. godini, tj. povećala se sa 2,6 milijuna USD u 2019. godini na 3,3 milijardi USD u 2020. godini.

4.1.2. Azija i Pacifik

Na grafikonu 15 prikazani su priljevi FDI u Aziju i Pacifik te njihov globalni udio u razdoblju od 2009. do 2020. godine. Investicijsko okruženje u Aziji i na Pacifiku postalo je sve neizvjesnije što je uzrokovano razvojem trenutnih globalnih i regionalnih političkih ekonomskih rizika, kao što su povećane trgovinske napetosti, povlačenje multilateralizma i zdravstveni rizici koji proizlaze iz pandemije COVID-19. Zajedno, ovi su rizici poremetili globalne tokove inozemnih izravnih ulaganja prema, iz i unutar Azije i Pacifika. Međutim, iako je pandemija COVID-19 znatno poremetila globalne FDI, tokovi u i iz regije Azije i Pacifika ostali su otporniji tijekom pandemije i čak su se počeli oporavljati 2021. godine. Razvijene zemlje, posebice u Europi, kao i u Sjevernoj Americi, zabilježile su najdramatičniji pad inozemnih izravnih ulaganja. Za usporedbu, zemlje u razvoju u Aziji i na Pacifiku bile su otpornije sa priljevima FDI u Aziju koji su 2020. godine pali za samo 4%. Azija i Pacifik postali su najveća destinacija za globalne priljeve u 2020. godini, privlačeći 53% svih priljeva inozemnih stranih ulaganja. Najnoviji podaci za 2021. godinu pokazuju da su se globalni tokovi inozemnih izravnih ulaganja počeli oporavljati, dosegnuvši 852 milijarde USD u prva dva tromjesečja 2021. godine. Dok su razvijena gospodarstva zabilježila najveći porast FDI-a u prvoj polovici 2021., tokovi inozemnih ulaganja u podregije istočne i sjeveroistočne Azije i jugoistočne Azije također su se ubrzali (ESCAP, 2021./2022.).

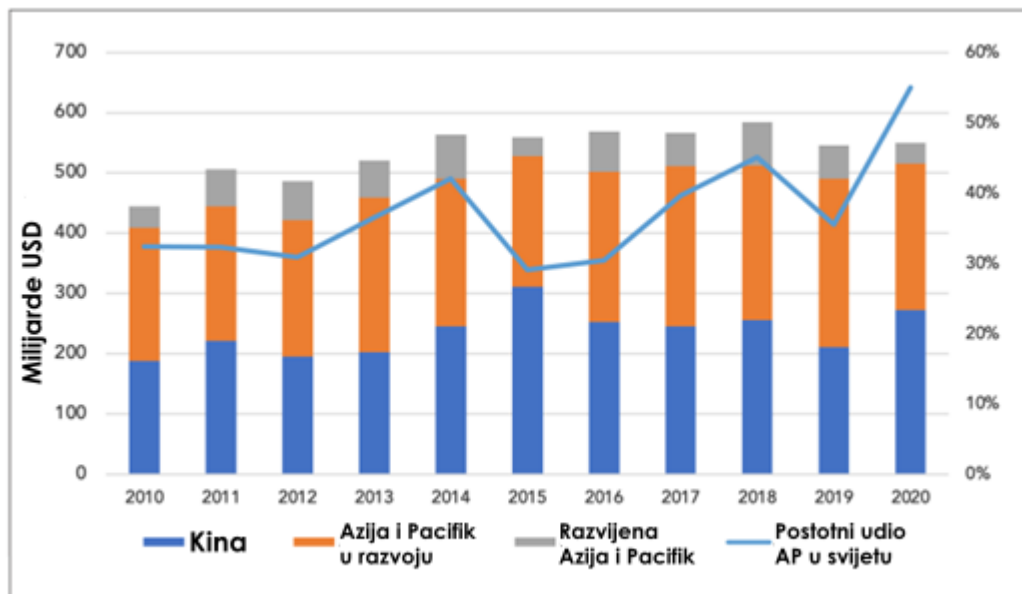
Grafikon 15 - Priljevi FDI u Aziju i Pacifik te njihov globalni udio u razdoblju od 2009. do 2020. godine

Izvor: ESCAP, 2021./2022., izračuni na temelju UNCTAD izvješća

Priljevi FDI-a u Aziji i Pacifiku uglavnom su ostali otporni u 2020. godini zbog otpornosti Kine u podregiji istočne i sjeveroistočne Azije i Indije u podregiji južne i jugozapadne Azije. Priljevi u podregiju istočne i sjeveroistočne Azije porasli su za 23%, a u podregiju južne i jugozapadne Azije za 20% u 2020. godini. Sveukupno, jedina druga gospodarstva koja nisu zabilježila pad priljeva FDI-a u 2020. bila su (silaznom poredak): Brunei Darussalam, Narodna Demokratska Republika Laos, Indija, Kazahstan i Nova Kaledonija. Nadalje, globalni odljevi inozemnih izravnih ulaganja pali su za 44% sa 1,3 milijardi USD u 2019. godini na 739 milijuna USD u 2020. godini. Izlazna ulaganja (odljevi) multinacionalnih poduzeća iz razvijenih gospodarstava smanjila su se za 56% u 2020. godini na 347 milijardi USD, od čega je najveći pad (80% na 74 milijarde USD) među razvijenim gospodarstvima. Za usporedbu, izlazna ulaganja MNE iz Azije i Pacifika najmanje su se smanjila, za 11% na 475 milijardi USD (Grafikon 16) (ESCAP, 2021./2022.).

Grafikon 16 - Odljevi FDI u Aziju i Pacifik te njihov globalni udio u razdoblju od 2015. do 2020. godine

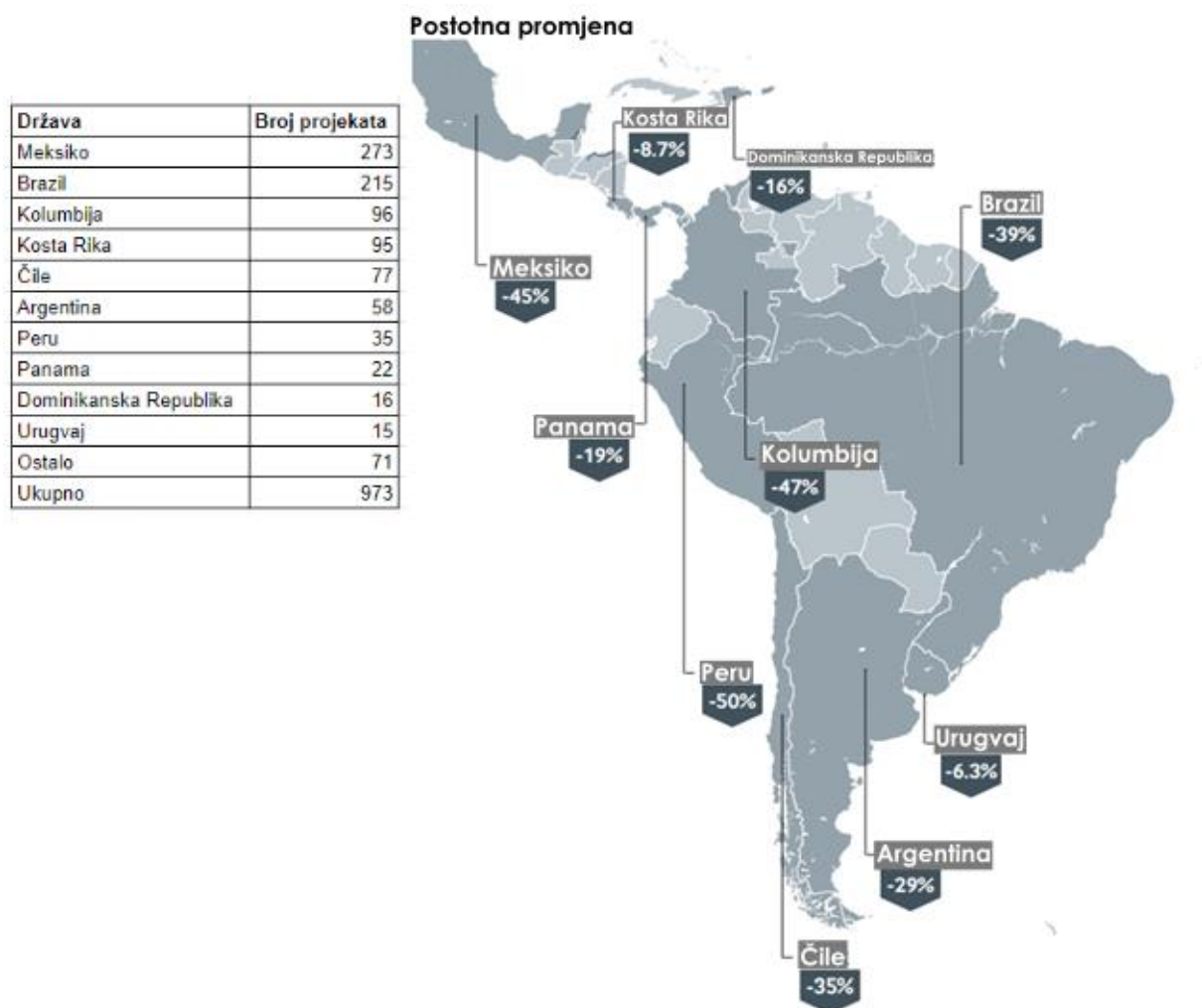

Izvor: ESCAP, 2021./2022., izračuni na temelju UNCTAD izvješća

4.1.3. Latinska Amerika i Karipski otoci

Na slici 3 prikazani su priljevi FDI-a u Latinsku Ameriku i na Karipske otoke po brojevima projekata u 2020. godini te njihova postotna promjena u 2020. godini naspram 2019. godine. FDI projekti su se u 2020. godini smanjili za 37% na 973 projekata, naspram prethodne. U istom vremenskom razdoblju, kapitalne investicije smanjile su se za 49% na 55,4 milijardi USD. Meksiko je, kao i u prethodnim godinama, najprivlačnija FDI destinacija sa ukupnim brojem od 273 ostvarenih FDI projekata u 2020. godini te sa 28% regionalnog tržišnog udjela. No, kapitalne investicije su se smanjile za 46% na 13,3 milijardi USD u 2020. godini naspram prethodne (FDI Intelligence, 2021.).

Slika 3 – Priljevi FDI-a u Latinsku Ameriku i na Karipske otoke po brojevima projekata u 2020. godini te njihova postotna promjena u 2020. godini naspram 2019. godini

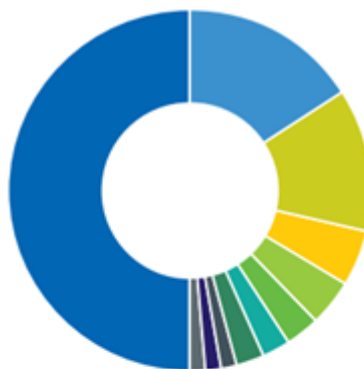

Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Nadalje, vidljivo je kako su Brazil i Kolumbija na drugom i trećem mjestu u smislu broja projekata ali su unatoč tome pretrpile smanjenje kapitalnih investicija od 49% odnosno 56% u 2020. godini. Zemlje

koje su „prošle“ relativno dobro jesu Kosta Rika i Urugvaj sa smanjenjem broja FDI projekata od 8,7% odnosno 6,3% u 2020. godini u odnosi na prethodnu.

Grafikon 17 - Priljevi FDI-a u Latinsku Ameriku i na Karipske otoke prema kapitalnim investicijama u 2020. godini

Tržišni udio Latinske Amerike i Kariba (%)		Kapitalne investicije (mlrd. USD)
31%	Brazil	17.0
24%	Meksiko	13.3
10%	Čile	5.5
8%	Argentina	4.3
6%	Paragvaj	3.4
5%	Kolumbija	2.6
5%	Dominikanska Republ.	2.5
3%	Peru	1.7
2%	Kosta Rika	1.4
2%	Panama	1.3
96%	Ostalo	2.4

Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Tablica 6 - Priljevi i odljevi FDI-a u i iz Latinske Amerike i Karipskih otoka prema kapitalnim investicijama i brojevima projekata

Država	Odljevi kapitalnih investicija (mlrd. USD)	Država	Odljevi po broju projekata
Meksiko	1.9	Meksiko	86
Brazil	1.7	Brazil	55
Čile	1.3	Čile	37
Bermuda	1.2	Bermuda	34
Argentina	0.7	Argentina	17
Panama	0.6	Panama	9
Kolumbija	0.4	Kolumbija	7
Guatemala	0.3	Guatemala	7
Honduras	0.1	Honduras	6
Peru	0.1	Peru	6
Ostalo	0.2	Ostalo	16
Ukupno	8.6	Ukupno	280

Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Na grafikonu 17 i u tablici 6 vidljivo je kako Brazil i Meksiko prednjače sa udjelom priljeva FDI-a u regiji te po vrijednosti odljeva kapitalnih investicija i broja projekata.

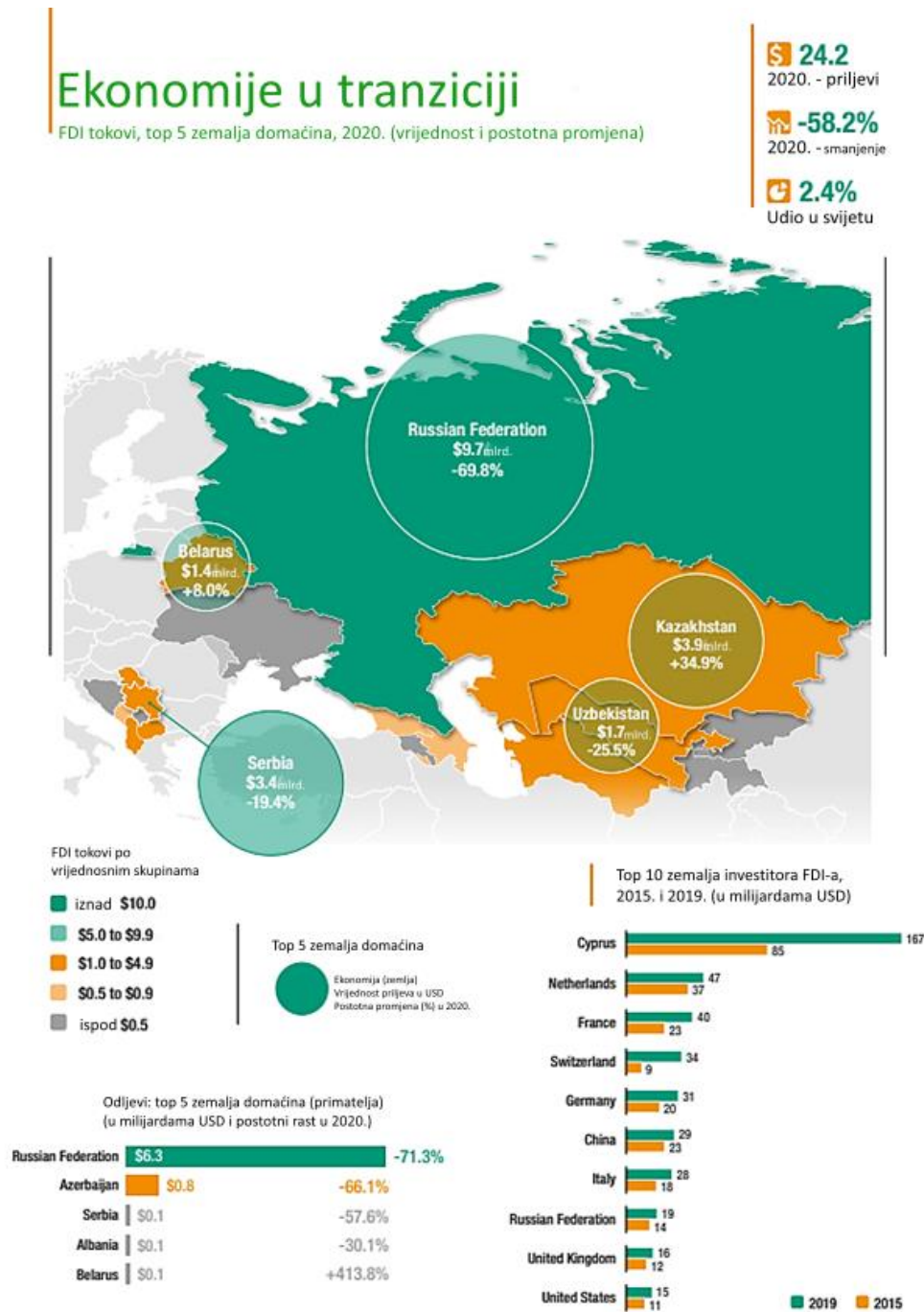
Uzimajući u obzir povijesne motive za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja, Brazil i Meksiko predstavili su slične situacije obilježene gospodarskom, trgovačkom i zakonodavnom politikom koja je pogodovala povećanju tokova ulaganja u posljednjim desetljećima. U odnosu na ekonomsku krizu koja je započela 2008. godine, Brazil je bio otporniji od Meksika u pogledu učinaka krize i tokova FDI-a. U Brazilu, smanjenje ovih investicija se dogodilo tek 2009., ali su 2010. godine razine inozemnih ulaganja već premašile iznose prije krize. U Meksiku je pad tokova inozemnih izravnih ulaganja započeo 2008. godine te se intenzivirao 2009.-e. Čak i tijekom nastavka rasta u 2010. godini tokovi nisu dosegli razine prije krize. U meksičkom gospodarstvu ova se činjenica može pripisati bliskim odnosom s američkim gospodarstvom, koje je u krizi usporio meksičke aktivnosti izvoznih platformi, glavnih primatelja američkih inozemnih izravnih ulaganja (Science Direct, 2013.)

4.2. Ekonomije u tranziciji

U 2020. godini pandemija je teže pogodila tokove izravnih inozemnih ulaganja u tranzicijska gospodarstva jugoistočne Europe, Zajednice nezavisnih država⁴ (*engl. Commonwealth of Independent States, CIS*) i Gruzije nego gospodarstva u većini drugih europskih regija. Priljevi su se smanjili za više od 50% na 24 milijarde USD, što je njihova najniža razina zabilježena sve od 2003. godine. Ovo smanjenje bilo je znatno veće od prosjeka u svijetu (-34%) ili u zemljama u razvoju (-8%). Smanjenje priljeva bilo je puno izraženije u CIS-u i Gruziji nego u jugoistočnoj Europi. Sveukupno, samo su tri zemlje u regiji zabilježile veća inozemna izravna ulaganja u 2020. godini nego 2019.-oj. Prethodno postojeći problemi i ekonomske slabosti, kao što je značajno oslanjanje na ulaganja u industrije povezane sa prirodnim resursima (među nekim velikim zemljama CIS-a) ili globalnim lancima vrijednosti (na jugoistoku Europe), pogoršali su se. Vrijednost najavljenih greenfield projekata pala je za 58% na 20 milijardi USD u 2020. godini, što je najniža razina ikad zabilježena, a broj najavljenih prekograničnih financiranja projekata gotovo se prepолоvio (UNCTAD, 2021a).

⁴ Zajednica neovisnih država je gospodarski, politički i ekonomski savez 12 bivših sovjetskih republika. Stvorena je 8. prosinca 1991. godine sporazumom Rusije, Bjelorusije i Ukrajine, kojima su se 21. prosinca iste godine pridružili Armenija, Azerbajdžan, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan. CIS-u se 1993. godine pridružila i Gruzija, ali je nakon rata sa Rusijom 2008. napustila savez.

Slika 4 - Tokovi FDI-a u ekonomijama u tranziciji, top 5 primateljica FDI-a u 2020. godini (u milijardama USD te postotnim promjenama)

Izvor: UNCTAD, 2021a

Bilješka: Prikazane granice i nazivi te oznake korištene na ovoj karti ne podrazumijevaju službeno prihvatanje od strane Ujedinjenih naroda

Odljevi, koji se uglavnom temelje na aktivnostima ruskih multinacionalnih kompanija koje se bave prirodnim resursima, također su pretrpjeli krizu i smanjili se za tri četvrtine. Unatoč naporima za oporavak, povratak na razine priljeva inozemnih izravnih ulaganja prije pandemije nije vjerojatan u narednim godinama, i to zbog niza razloga kao što su spori gospodarski rast koji utječe na FDI, ograničenja pandemije koja reduciraju brzu diverzifikaciju, gospodarske sankcije i geopolitička nestabilnost u određenim dijelovima regija. Ruska Federacija je ostala najveća primateljica inozemnih izravnih ulaganja među ekonomijama u tranziciji, s više od 40% priljeva. Neto vrijednost prekograničnih spajanja i preuzimanja usmjerenih na tranzicijska gospodarstva povećala se na 12 milijardi USD u 2020. godine. Vrijednost najavljenih greenfield projekata pala je za 58% na 20 milijardi USD, što sugerira da će nova ulaganja imati jako spor uzlazan trend u srednjem roku. Nadalje, u 2020. godini odljev inozemnih izravnih ulaganja iz tranzicijskih gospodarstava pao je za tri četvrtine na 5,6 milijardi USD. Tradicionalno najveća matična zemlja, Ruska Federacija, zabilježila je smanjenje odljeva FDI-a od 71%, na 6,3 milijarde USD. Kako je odljev inozemnih izravnih ulaganja iz ostatka regije (tranzicijskih zemalja) postao negativan, udio Ruske Federacije u njihovoj neto vrijednosti premašio je 100%. MNK u tranzicijskoj regiji (osobito ruske) bile su dvostruko pogođene 2020. godine: prvo, neposredne mjere poduzete za usporavanje širenja virusa, što je rezultiralo zatvaranjem granica i drugim preprekama za poslovanje; i drugo, niskim cijenama nafte, plina i drugih dobara koje pogađaju najveća multinacionalna poduzeća u regiji, čije je poslovanje usmjereno na prirodne resurse (UNCTAD, 2021a).

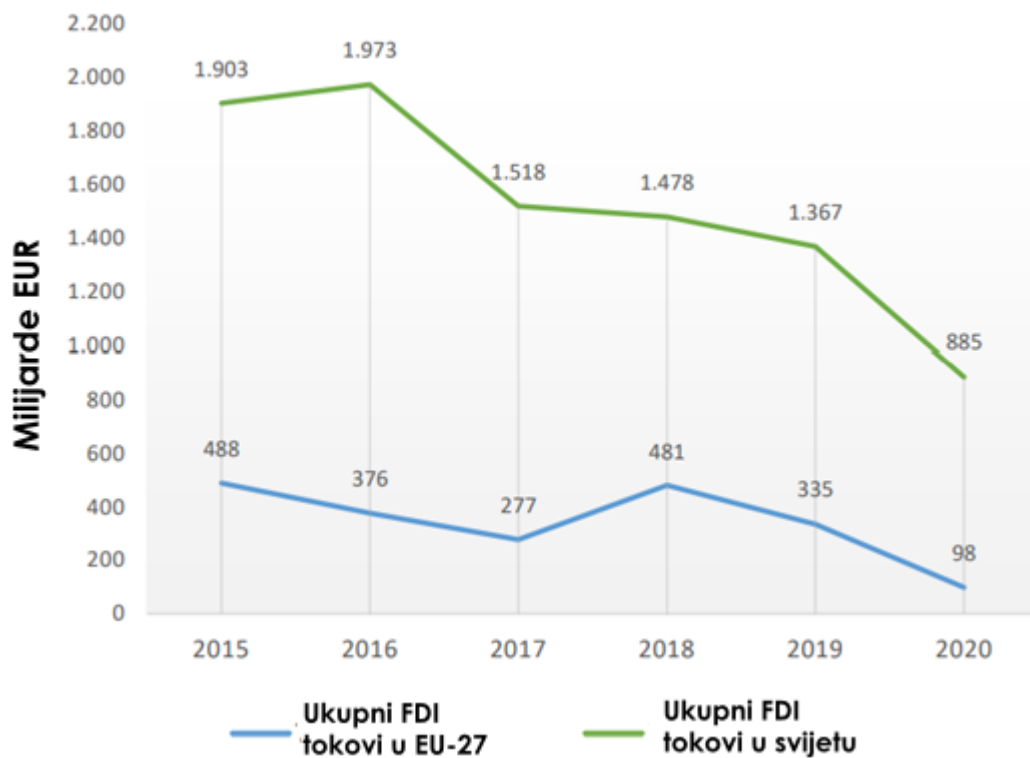
4.3. Razvijene ekonomije

Fokus ovog podpoglavlja biti će Europska Unija te Sjedinjene Američke Države.

4.3.1. Europska Unija

U 2020. godini, kao što je prikazano na grafikonu 18, globalni tokovi inozemnih izravnih ulaganja naglo su pali na 885 milijardi EUR, što znači 35% manje nego u 2019., te je taj iznos već bio znatno niži od razina iz 2018. godine. U EU-u je pandemija COVID-a 19 proizvela još oštrije učinke u usporedbi sa svjetskim prosjekom, pri čemu su priljevi inozemnih izravnih ulaganja pali za 71% na 98 milijardi EUR u 2020. godini, u odnosu na 335 milijardi eura u 2019.-u. U 2020. godini, priljevi FDI-a iznosili su samo 0,7% BDP EU-27, dakle to je oštar pad sa 3,6% u 2018. godini (Europska komisija, 2021.).

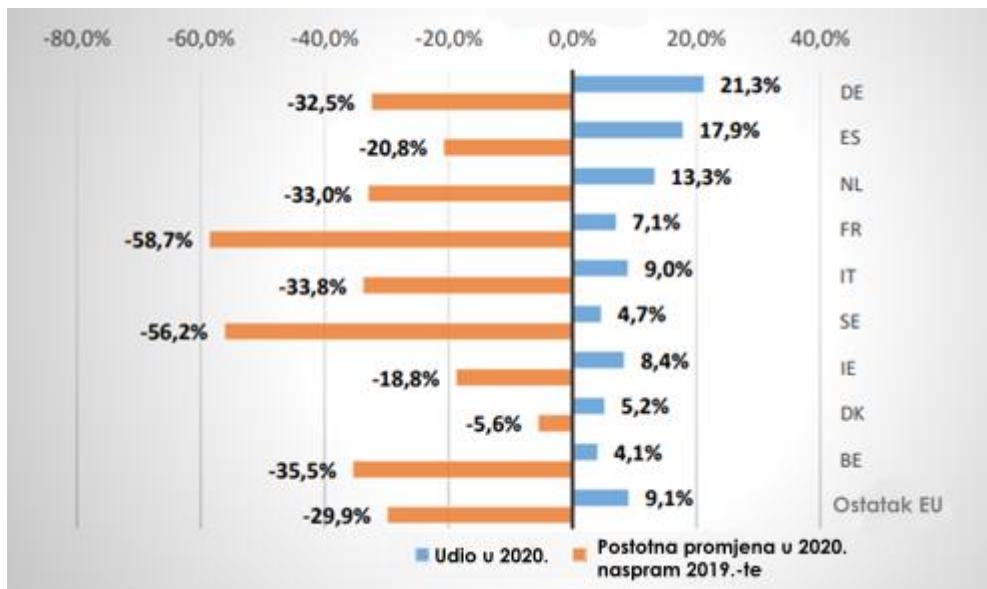
Grafikon 18 - Tokovi FDI-a u svijetu i u EU (u milijardama EUR)

Izvor: OECD, 2021.

Sve države članice EU-a zabilježile su pad broja međunarodnih M&A (Grafikon 19), a Francuska i Švedska su posebno pogođene. Pad međunarodnih M&A od gotovo 33% u Njemačkoj uzrokovan je smanjenim kineskim i američkim ulaganjima, dok je razlog smanjenju u Španjolskoj (21%) i Nizozemskoj (33%) smanjenje ulaganja iz EFTA zemalja te iz Koreje i Japana (Europska komisija, 2021.).

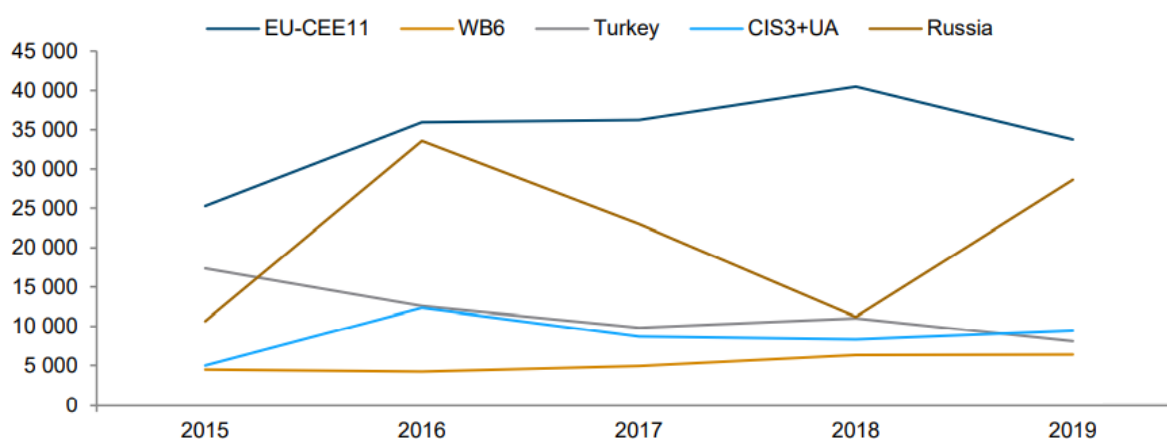
Grafikon 19 - Broj međunarodnih M&A u određenim EU zemljama, udio u ukupnim M&A 2020. godine te postotna promjena naspram 2019. godine

Izvor: Kalkulacije JRC na Birou Van Dijk, 2021.

Dalje slijedi analiza Središnje, istočne i jugoistočne Europe (*engl. Central, Eastern and South-eastern Europe, CESEE*). Depresija u 2020. godini slijedi nakon razdoblja relativno snažnog gospodarskog rasta u CESEE. Ali promjena trenda bila je prisutna i prije 2020. godine: rast BDP-a dosegnuo je vrhunac u većini zemalja u 2018. godini, prije usporavanja u 2019.-oj, a očekivalo se i daljnje usporavanje. Priljevi FDI-a uglavnom su slijedili dugoročniji trend BDP-a. U središnjoj i istočnoj Europi (EU-CEE) i zapadnom Balkanu priljevi FDI-a bili su 30% veći u razdoblju od 2016. do 2019. nego u razdoblju od 2010. do 2015. godine. Dalje prema istoku, rast inozemnih izravnih ulaganja bio je snažniji u prvoj polovici 2010.-e nego kasnije, uglavnom reagirajući na promjene u političkom okruženju. Suprotstavljajući se usporavanju gospodarskog rasta, 2019. godina bila je iznimna godina sa povećanjem FDI-a od 12% u CESEE zbog razloga specifičnih za pojedinu zemlju (Grafikon 20). Rusija je najviše doprinijela oporavku. Ova je zemlja obično izuzetak, gdje su priljevi i odljevi inozemnih izravnih ulaganja nepovezana s makroekonomskim kretanjima, već su oblikovana kapitalnim restrukturiranjem. Tvrtke u ruskom vlasništvu registrirane uglavnom na Cipru (Europska komisija, 2021.).

Grafikon 20 - Priljevi FDI-a u glavne CESEE regije (u milijunima EUR)

Izvor: WIIW, 2021.

Bilješka: EU-CEE11 su zemlje članice EU koje su bile dio bivšeg istočnog bloka: Bugarska, Češka, Estonija, Mađarska, Litva, Latvija, Poljska, Rumunjska, Slovenija, Slovačka; WB6 je naziv za (potencijalnu) ekonomsko - političku organizaciju zemalja koje se nalaze na području zapadnog Balkana, koje su dio tzv. Berlinskog procesa, riječ je o Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Albaniji, Kosovu i Sjevernoj Makedoniji; CIS3+UA je Zajednica neovisnih država (Azerbajdžan, Armenija, Bjelorusija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan i Ukrajina.).

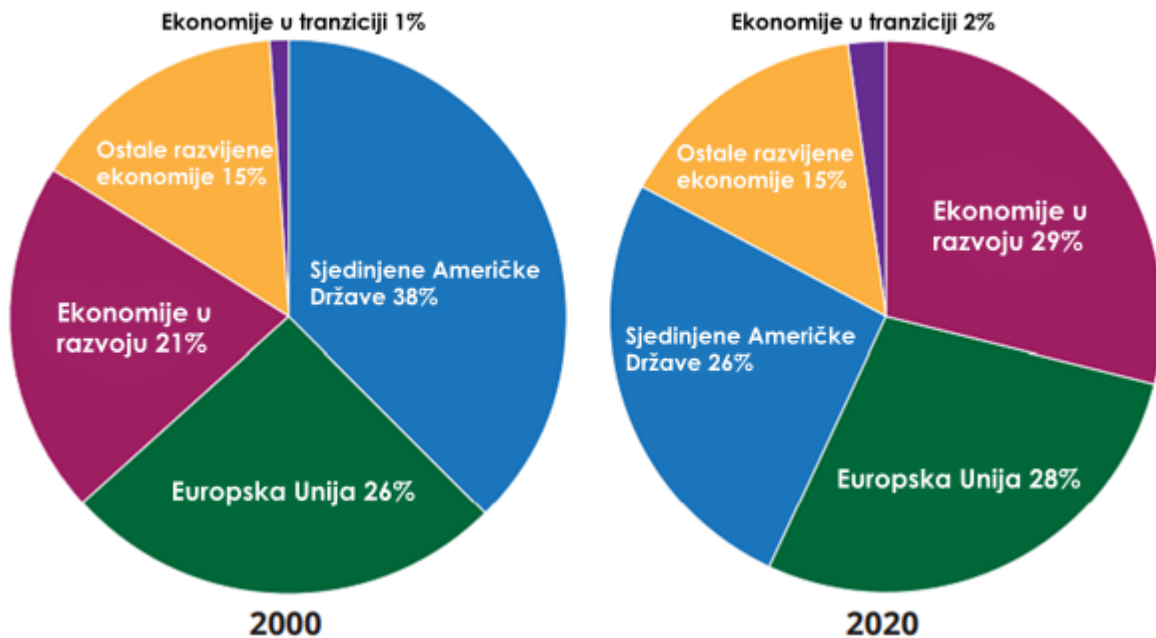
4.3.2. Sjedinjene Američke Države

Inozemna izravna ulaganja u Sjedinjenim Državama, poznata kao FDIUS, dosegla su 4,6 bilijuna USD kumulativno na kraju 2020. godine. Svake godine međunarodne tvrtke provode nove investicije koje koristi američkom gospodarstvu na brojne načine. Međunarodna poduzeća u Sjedinjenim Državama grade nove tvornice, financiraju istraživanje i razvoj (R&D) i razvijaju svoje poslovanje u diljem SAD-a. Osim toga, zapošljavaju 7,9 milijuna Amerikanaca. Nakon dosegnutog vrhunca u priljevima FDI-a od 484 milijarde USD u 2015. i 480 milijardi USD u 2016. godini, ulaganja međunarodnih tvrtki u Sjedinjene Države smanjila su se na 325 milijardi USD u 2017. prije nego što su se opet vratila na prijašnje razine u 2018. i 2019.-oj. Međutim, FDI priljevi ostvareni 2020. godine u vrijednosti od 164 milijarde USD bili su najslabiji u proteklom desetljeću. Povijesno gledano, Ujedinjeno Kraljevstvo bilo je najveći kumulativni inozemni ulagač u SAD. No zbog dezinvestiranja u 2019. godini, Britanija je na ljestvici pala na četvrto mjesto, iza Japana, Kanade i Njemačke. UNCTAD je izvijestio da su blokade diljem svijeta zbog pandemije COVID-19 odgodile investicijske projekte. Organizacija je predvidjela oporavak u 2021. godini s ukupnim povećanjem od 10-15%, a dodatno povećanje od 15-20% očekuje se krajem 2022. godine, prema WIR2021. Unatoč slabim tokovima FDI-a u 2020. godini, Sjedinjene Države ponovno su bile vodeća svjetska destinacija za izravna ulaganja te godine i ostaju jedno od najprivlačnijih destinacija u svijetu za međunarodna ulaganja (Global Business Alliance, 2021.).

Međutim, na Grafikonu 21 je vidljivo kako je sa pojačanom konkurencijom iz drugih zemalja, udio SAD-a u globalnim ulaganjima smanjio se sa 38% u 2000. godini, na 26% u 2020. godini. Udio EU se povećao

sa 26% na 28%, ekonomije u razvoju su imale povećanje od 8 postotnih bodova, dakle sa 21% na 29%. Ostale razvijene ekonomije održale su identičan udio, dok su ekonomije u tranziciji imali porast sa 1% na 2%.

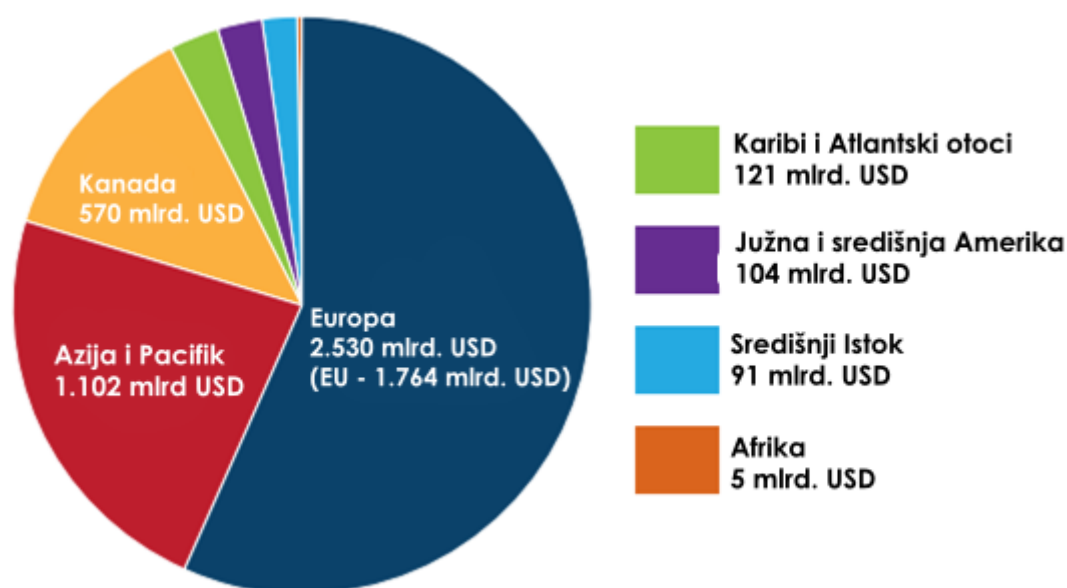
Grafikon 21 – Udio zemalja po razvijenosti u globalnim priljevima FDI-a, usporedba 2000. i 2020. godine

Izvor: Global Business Alliance, 2021.

Na grafikonu 22 uočljivo je kako je, kumulativno, Europa bila najveći regionalni investitor u Sjedinjenim Državama. Činila je 55% svih inozemnih izravnih ulaganja do 2020. godine. Ove brojke uključuju 27 zemalja Europske unije i druge europske zemlje s udjelima ulaganja u SAD, poput Ujedinjenog Kraljevstva, Švicarske i Norveške. Regija Azije i Pacifika bila je druga, s udjelom od 22%, dok je Kanada imala udio od 12%. Godine 2020. Karibi i Atlantski otoci držali su 3% udjela FDI-a u SAD, dok su Južna i Središnja Amerika te Bliski istok držali udio od 2%.

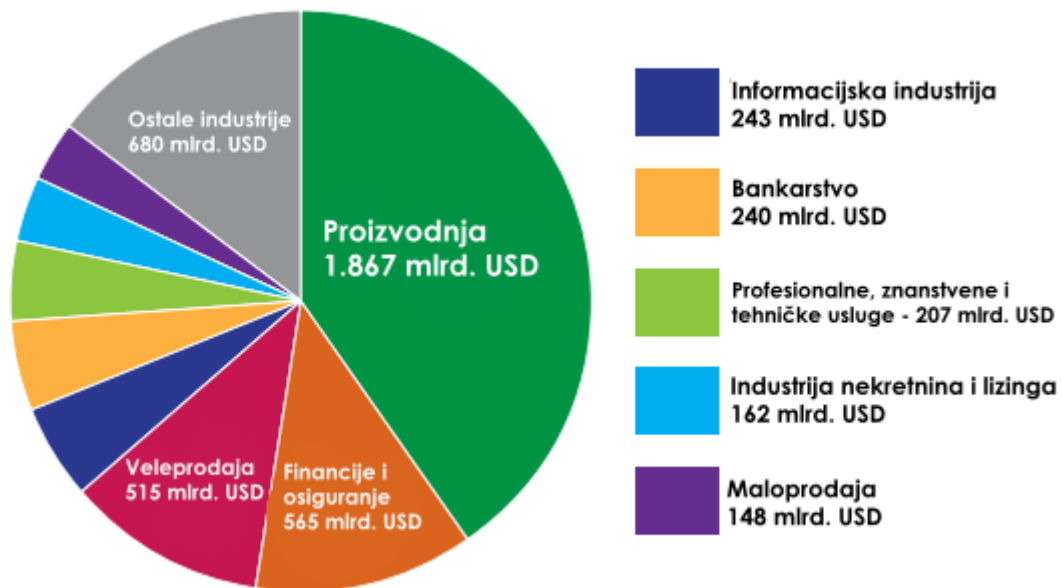
Grafikon 22 - Kumulativni priljevi u SAD po regijama u 2020. godini

Izvor: Biro Ekonomske Analize, 2021.

Nadalje, međunarodna poduzeća privlače svi sektori gospodarstva SAD-a. Sa gotovo 1,9 milijarde USD u 2020. godini, proizvodnja je činila 40% ukupnih inozemnih izravnih ulaganja (Grafikon 23). Međunarodna su poduzeća uložila velika sredstva (565 milijardi USD do kraja 2020. godine) u financijsku industriju te industriju osiguranja u SAD-u iz razloga što su američka financijska tržišta najveća i najlikvidnija na svijetu. Veleprodajna trgovina činila je 11% ukupnih inozemnih izravnih ulaganja na kraju 2020. godine. Informacijski sektor primio je gotovo četvrtinu milijardi USD u kumulativna inozemna izravna ulaganja do 2020. godine, a zatim slijedi sektor bankarstva. Stručne, znanstvene i tehničke usluge primile više od 200 milijardi USD FDI-a kroz 2020. godinu, dok su međunarodna poduzeća uložila 162 milijarde USD u nekretnine i sektor leasinga. Maloprodaja je primila gotovo 150 milijardi USD inozemnih izravnih ulaganja. (Biro Ekonomske Analize, 2021.)

Grafikon 23 - Udio FDI ulaganja po sektorima u SAD-u u 2020. godini

Izvor: Biro Ekonomske Analize, 2021.

5. Razvoj politika i prepoznavanje glavnih problema povezanih sa inozemnim izravnim ulaganjima tijekom pandemije COVID-19

Pandemija COVID-19 izazvala je značajan odgovor politike ulaganja. U 2020. godini broj uvedenih mjera politike koje su utjecale na strana ulaganja porastao je za otprilike 42% u odnosu na broj u 2019.-oj. Broj mjera kojima se uvode propisi ili ograničenja, koje su uglavnom usvojila razvijena gospodarstva, više se nego udvostručio, jer je nekoliko zemalja usvojilo nove ili je pojačalo režime kontrole inozemnih ulaganja, uključujući reakciju na pandemiju. S druge strane, ukupan broj mjera koje su liberalizirale, poticale ili olakšale ulaganja, od kojih je većina usvojena u gospodarstvima u razvoju, ostao je relativno stabilan. U 2020. godini 67 gospodarstava uvelo je ukupno 152 mjere politike koje utječu na inozemna ulaganja – povećanje od približno 42% u usporedbi s 2019.-om. Broj mjera koje uvode propise ili ograničenja, uglavnom usvojene u razvijenim gospodarstvima, više se nego udvostručio te dosegao broj 50, što uključuje i nekoliko zemalja koje su usvojile ili pojačale režime kontrole inozemnih ulaganja kao reakcija na pandemiju COVID-19. S druge strane, ukupan broj mjera koje liberaliziraju, promiču ili olakšavaju ulaganja te od kojih je većina usvojena u gospodarstvima u razvoju, ostao je relativno stabilan (72). Preostalih 30 mjera bilo je neutralno ili neodređene prirode (Tablica 7) (UNCTAD, 2021a).

Tablica 7 - Promjene u nacionalnim politikama o ulaganjima u razdoblju od 2005. do 2020. Godine (u brojevima/količini mjera)

Stavka	2003-2007 (prosjeak prije krize)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broj zemalja koje su uvele promjene	67	40	46	54	51	57	60	41	49	59	65	55	54	67
Broj regulatornih promjena	128	68	89	116	86	92	87	74	100	125	144	112	107	152
Liberalizacija (promicanje)	107	51	61	77	62	65	63	52	75	84	98	65	66	72
Restrikcije	20	15	24	33	21	21	21	12	14	22	23	31	21	50
Neutralne promjene	1	2	4	6	3	6	3	10	11	19	23	16	20	30

Izvor: UNCTAD, 2021a, Centar za investicijsku politiku.

Bilješka: „Ograničenje” znači mjeru politike koja uvodi ograničenja na osnivanje inozemnih ulaganja; „regulacija” znači mjeru politike koja uvodi obveze za uspostavljeno ulaganje, bilo pod domaćom ili inozemnom kontrolom.

Slijede primjeri ključnih vladinih odgovora određenih zemalja kako bi se ograničio utjecaj pandemije COVID-19 na zajednicu i gospodarstvo (MMF, 2021.).

- **SAD:** Dana 11. ožujka 2021. predsjednik Biden potpisao je Zakon o američkom planu spašavanja, koji pruža još jednu rundu pomoći u borbi protiv koronavirusa s procijenjenim troškom od 1844 milijarde USD (oko 8,8% BDP-a 2020.). Plan je usmjeren na ulaganje u javno-zdravstveni odgovor i pružanje pomoći obiteljima, zajednicama i poduzećima.
- **Kanada:** Ključne mjere potrošnje i poreza (19,7% BDP-a, 435,2 milijarde CAD) uključuju: 1) 2,7% BDP-a zdravstvenom sustavu za podršku povećanom testiranju, razvoju cjepiva, medicinskim potrepštinama, naporima za ublažavanje i veću potporu za autohtone zajednice; 2) 13,2% BDP-a izravne pomoći kućanstvima i tvrtkama, uključujući subvencije plaća, isplate radnicima bez bolovanja i pristup osiguranju zaposlenja, povećanje postojećih poreznih olakšica na dobra i usluge te beneficije za brigu o djeci, te novi Fond za potporu autohtone zajednice temeljen na razlikama; i 3) oko 3,9% BDP-a u podršci likvidnosti kroz odgodu poreza.
- **Europska unija:** Čelnici EU-a su 11. prosinca dovršili dogovor o proračunu EU-a i paketu za oporavak sljedeće generacije EU-a (NGEU), koji će osigurati dodatnu potrošnju od ukupno 750 milijardi EUR, financiranu zaduživanjem na razini EU-a. Sredstva su podijeljena između bespovratnih sredstava (390 milijardi EUR) i zajmova (360 milijardi EUR), koji će se kanalizirati kroz poseban Instrument za oporavak i otpornost (RRF) i dopunu postojećih proračunskih programa EU-a. Druge ključne fiskalne mjere koje su poduzele europske institucije u 2020. uključuju: a) Sigurnosnu mrežu: Instrument potpore kriznoj pandemiji (PCS) (temeljen na postojećim preventivnim kreditnim linijama) iz Europskog stabilnostnog mehanizma (ESM) za pružanje potpore do 2% BDP-a 2019. za svaku zemlju eurozone (do 240 milijardi EUR ukupno) za financiranje potrošnje u zdravstvu. Do sada se niti jedna zemlja nije prijavila za financiranje PCS-a. b) Zaštita radnika i radnih mjesta: Privremeni instrument temeljen na zajmu (SURE) u iznosu do 100 milijardi EUR za zaštitu radnika i radnih mjesta, podržan jamstvima država članica EU-a. EU-u je predano 94,3 milijarde EUR, od čega je 90 milijardi isplaćeno. c) Jamstva za zajmove: 25 milijardi EUR državnih jamstava Europskoj investicijskoj banci (EIB) za potporu do 200 milijardi EUR za financiranje tvrtki, sa fokusom na mala i srednja poduzeća. d) Fleksibilnost fiskalnih pravila: Europska komisija aktivirala je opću klauzulu o odstupanju u fiskalnim pravilima EU-a do 2021., kojom se obustavljaju zahtjevi fiskalne prilagodbe za zemlje koje ne ispunjavaju svoje srednjoročne ciljeve. Odstupna klauzula biti produžena do 2022. godine.

- **Kina:** Najavljene su diskrecijske fiskalne mjere u iznosu od procijenjenih 4,9 bilijuna RMB. Ključne mjere uključuju: povećanu potrošnju na prevenciju i kontrolu epidemije, proizvodnja medicinske opreme, ubrzana isplata osiguranja za slučaj nezaposlenosti i proširenje radnika migranata, porezne olakšice i ukidanje doprinosa za socijalno osiguranje, i dodatna javna ulaganja.
- **Japan:** 7. travnja Vlada Japana usvojila je Hitni ekonomski paket protiv COVID-19 od 117,1 trilijuna YEN (20,9% BDP-a 2019.) i uključila preostali dio prethodno najavljenih paketa (Paket poticaja iz prosinca 2019. (usvojen u siječnju 2020.) i dva paketa odgovora na COVID-19 objavljena 13. veljače i 10. ožujka). Travanjski paket ima za cilj pet ciljeva, uključujući: razvoj preventivnih mjera protiv širenja zaraze i jačanje kapaciteta liječenja, zaštitu zapošljavanja i poduzeća, ponovno uspostavljanje gospodarske aktivnosti nakon kontrakcije, obnavljanje otporne gospodarske strukture i povećanje spremnosti gospodarstva za budućnost.

6. Kretanja FDI-a u 2021. godini te projekcije za 2022. godinu

U 2022. godini, COVID-19 i njegove ekonomske i društvene posljedice i dalje predstavljaju kritičnu prijetnju svijetu. Nejednakost cjepiva i rezultirajući neravnomjeran gospodarski oporavak riskiraju pogoršanje socijalne raspodijeljenosti i geopolitičkih napetosti. U 52 najsiromašnije zemlje – u kojima živi 20% svjetskog stanovništva – samo je 6% stanovništva bilo cijepljeno početkom 2022. godine. Do 2024. godine, gospodarstva u razvoju (isključujući Kinu) će pasti 5,5% ispod očekivanog rasta BDP-a prije pandemije, dok će ga razvijena gospodarstva premašiti za 0,9% – čime će se proširiti globalni jaz u dohotku. Posljedično globalno odstupanje stvorit će napetosti – unutar i preko granica – koje riskiraju pogoršanje negativnih učinaka pandemije i kompliciraju koordinaciju potrebnu za rješavanje zajedničkih izazova, uključujući jačanje klimatskih mjera, povećanje digitalne sigurnosti, vraćanje sredstava potrebnih za život i društvene kohezije. Vraćanje povjerenja i poticanje suradnje unutar i između zemalja bit će ključni za rješavanje ovih izazova i sprječavanje daljnjeg stvaranja jaza među zemljama (WEF, 2022.).

Dakle, globalna ekonomija ulazi u 2022. u slabijoj poziciji nego što se očekivalo. Kako se nova varijanta Omicron COVID-19 širi, zemlje su ponovno uvele ograničenja mobilnosti. Rastuće cijene energije i poremećaji u njihovoj ponudi rezultirali su višom inflacijom od očekivane, posebice u Sjedinjenim Državama te mnogim gospodarstvima u nastajanju i gospodarstvima u razvoju. Pojava novih varijanti COVID-19 mogla bi produžiti pandemiju i izazvati nove ekonomske poremećaje. Štoviše, poremećaji u lancu opskrbe, volatilnost cijena energije i pritisci na plaće znače da je neizvjesnost u vezi inflacije i politike visoka. Kako napredna gospodarstva podižu referentne stope, mogu se pojaviti rizici za financijsku stabilnost i rizici stabilnosti kapitalnih tokova, valuta i fiskalnih pozicija u gospodarstvima u nastajanju i razvoju. S obzirom na to da je pandemija i dalje prisutna, naglasak na učinkovitoj globalnoj zdravstvenoj strategiji je istaknutiji nego ikad. Pristup cjepivima, testovima i liječenjima diljem svijeta ključan je za smanjenje rizika od daljnjih opasnih varijanti COVID-19. To zahtijeva povećanu proizvodnju zaliha cjepiva, kao i bolje sustave isporuke unutar zemlje i pravedniju međunarodnu distribuciju. Monetarna politika u mnogim zemljama morat će nastaviti strožim putem kako bi obuzdala inflacijske pritiske, dok će fiskalna politika – koja djeluje s većim ograničenjem nego prije pandemije – morati dati prioritet zdravstvu i socijalnoj potrošnji. U tom će kontekstu međunarodna suradnja biti ključna za očuvanje pristupa likvidnosti i ubrzanje urednog restrukturiranja duga gdje je to potrebno. Ulaganje u klimatske politike i dalje je imperativ za smanjenje rizika od negativnih učinaka klimatskih promjena (IMF, 2022.).

Očekuje se da će greenfield FDI porasti za otprilike 6% u 2022. godini nakon što su se 2021. vratile na razine prije šoka. Ulagачi su se dobro prilagodili nepogodnim situacijama uzrokovanim virusom COVID-19. Iako se brzina oporavka razlikuje po zemlji i sektoru, ulagači su općenito optimistični. Nove varijante virusa, kao što je Omicron, mogu drastično promijeniti predviđanja rasta. Međutim, s kontinuiranim programima cijepljenja i poticanja, poslovni svijet se nada da neće doživjeti druge scenarije zatvaranja usporedive s onima koji su snažno utjecali na obujam projekata inozemnih izravnih ulaganja u 2020. godini. Sektori prirodnih znanosti nastavit će rasti kako se nastavlja fokus na razvoju učinkovitijih cjepiva i tretmana za virus COVID-19. Osim toga, tvrtke bi trebale dodatno ulagati u borbu protiv sljedeće potencijalne pandemije. Predviđa se rast FDI-a u biotehnoški i zdravstveni sektor za 10% u 2022. godini. Farmaceutska industrija će, međutim, ostati najveći znanstveni sektor sa FDI porastom od otprilike 7% (Investment Monitor, 2021.). Očekuje se da će se sektori koji su u 2020. godinu podnijeli najveći teret zatvaranja, kao što su zrakoplovstvo, građevinarstvo i sektor nekretnina, industrija zabave te turizam, vratiti na pozitivan rast. Iako prijetnja od pandemije i dalje ostaje i nema baš povratka u tzv. „normalu“, propisi dopuštaju ponovno otvaranje ovih sektora, a interes za ulaganja trebao bi porasti. Nadalje, očekuje se da će ulaganja u neobnovljivu energiju neznatno pasti u 2022. godini i nastaviti taj trend smanjenja te se očekuje i daljnji rast FDI-a u obnovljive i alternativne izvore energije. Elektrifikacija i dekarbonizacija bit će visoko na dnevnom redu većine vlada 2022. nakon sastanka na UN-ovoj konferenciji za klimatske promjene (*engl. UN Climate Change Conference, COP26*) u studenom 2021. godine. To bi se trebalo odraziti u povoljnim prilikama za poduzeća u okviru daljnjih investicija u uspostavu poslovanja obnovljivih izvora energije. Softverske i IT usluge i dalje će biti najveći sektor FDI-a u smislu broja projekata. Nastavak rasta globalne digitalizacije, pametnih gradova i novih tehnologija osiguravaju kontinuirani rast sektora. Fintech⁵ i umjetna inteligencija (*engl. Artificial intelligence, AI*) - potonji s tržišnom vrijednošću za koju se očekuje da će se utrostručiti do 2025., trebali bi biti značajni podsektori rasta. Predviđa se da će rast u elektronici FDI biti potaknut povećanom potražnjom za baterijama, osobito za električna vozila i poluvodiče. Globalni nedostatak čipova utjecao je na nekoliko sektora, a poduzeća će poduzeti korake kako bi osigurale da proizvodnja može držati korak s potražnjom. Poduzeća poput Intela obvezale su se na izgradnju tvornica čipova u Europi u nadolazećim godinama.

⁵ "Fintech" opisuje novu tehnologiju integriranu u različite sfere za poboljšanje i automatizaciju svih aspekata financijskih usluga koje se pružaju pojedincima i poduzećima.

Očekuje se da će prvih pet zemalja primatelja inozemnih izravnih ulaganja u svijetu ostati nepromijenjene. Očekuje se da će SAD, Njemačka, UK, Indija i Kina zabilježiti pozitivan rast u 2022. godini. Neki od najvećih pobjednika mogli bi uključivati Kolumbiju (ovisna o vladinim izborima), Irsku (ako nastavi privlačiti projekte koji bi inače išli u UK prije Brexita) i Portugal (osobito ako se turistički sektor ubrza). S regionalnog aspekta, očekuje se da će Središnja Amerika i Karipski otoci zabilježiti najveći rast (7,5%) od svih svjetskih regija. To je usred predviđenog oporavka turističkog sektora, koji je od najveće važnosti za regiju. Zemlje u Središnjoj Americi i na Karibima bile su pod jakim utjecajem pandemije COVID-19 i doživjele su najveće smanjenje FDI-a u naspram svih regija svijeta u 2020. godini (Investment Monitor, 2021.). Čak i uz vrlo snažan rast u 2022., regija i dalje neće postići razine FDI-a dosegnute u 2019. godini. Razvijene zemlje nastavit će rasti brže od zemalja u razvoju, posebno zato što je njihovo uvođenje cjepiva protiv virusa COVID-19 počelo mnogo ranije. Zapadna Europa i Azija činit će otprilike 58% svih priljeva FDI-a u 2022. godini. Što se tiče odljeva inozemnih izravnih ulaganja, pet najvećih zemalja – SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Njemačka, Japan i Francuska – činit će 43% ukupnih odljeva FDI-a u 2022. godini. Od navedenih zemalja predviđa se da će Japan zabilježiti najveći porast odlaznih izravnih stranih ulaganja od otprilike 7%. Ostale azijske zemlje za koje se očekuje značajno povećanje razine FDI-a uključuju Kinu (12%), Singapur (12%) i Južnu Koreju (14%). Nadalje, očekuje se da će greenfield FDI rasti sporije od M&A koja su se povećala za gotovo 13% u 2021. godini naspram 2022.-e. (Investment Monitor, 2021.). Očekuje se da će spajanja i preuzimanja rasti za otprilike dvostruku stopu greenfield FDI-a u 2022. godini. Razlog tome je što se velikim multinacionalnim kompanijama uvelike isplatilo provesti akvizicije poduzeća tijekom razdoblja ekonomske neizvjesnosti. Osim toga, upravljanje okolišem, društvom i korporativno upravljanje (ESG) postat će ključna tema o kojoj se raspravlja na razini višeg menadžmenta u većini multinacionalnih poduzeća u 2022. godini. Iz perspektive privlačenja ulaganja, bit će još veći fokus na privlačenju poduzeća koje javno pokazuju i rade na postizanju ESG ciljeva. U ovom post-pandemijskom razdoblju, poduzeća su odlučna vratiti svoja poslovanja u „normalu“. Pandemija COVID-19 imala je mnoge štetne učinke, ali je također stvorila i neke prilike. Poduzeća su imala vremena razviti nove strategije i uzeti u obzir nove načine rada što uključuje i sve veći prijelaz na digitalizaciju. Svakako se u budućnost treba ući sa optimizmom i spremnosti na nove izazove (Investment Monitor, 2021.).

Na temelju navedenih projekcija može se zaključiti kako su globalni izgledi za inozemna izravna ulaganja za cijelu godinu poboljšani od ranijih projekcija. Trenutni rast međunarodnog projektog financiranja vjerojatno će vratiti priljeve FDI-a iznad razine prije pandemije. Trajanje zdravstvene krize i tempo cijepljenja, osobito u zemljama u razvoju, kao i brzina provedbe poticaja za infrastrukturna

ulaganja, ostaju važni čimbenici neizvjesnosti. Ostali važni čimbenici rizika, uključujući uska grla⁶ u lancu rada i opskrbe, cijene energije i inflatorne pritiske, također će utjecati na kretanja FDI-a u budućnosti). U 2022. godini, stopa rasta FDI-a iz 2021. godine vjerojatno se neće ponoviti. Temeljni trend jednokratnih transakcija i financijskih tokova unutar poduzeća stagnirat će a međunarodno financiranje projekata u infrastrukturnim sektorima nastaviti će sa rastom. Nova ulaganja u proizvodnju i GVC i dalje će biti na niskoj razini, dijelom zbog toga što se svijet suočio sa pandemijom COVID-19 te zbog eskalacije geopolitičkih napetosti. Osim toga, potrebno je vrijeme za novo ulaganje. Obično postoji vremenski odmak između gospodarskog oporavka i oporavka novih ulaganja u proizvodne i opskrbe lance (UNCTAD, 2021b).

⁶ Proizvodno usko grlo je proces koji je dio lanca procesa, koji zbog ograničenog proizvodnog kapaciteta smanjuje kapacitet cijelog lanca.

7. Povećanje ulaganja u održiv razvoj tijekom pandemije COVID-19

Posljednjih godina, osobito od 2007., kada je puknuo balon na američkom tržištu nekretnina, međunarodna zajednica se suočila s globalnom gospodarskom krizom koja je promijenila nekoliko društvenih i ekonomskih uvjerenja. Imajući u vidu i složenost teorije održivog razvoja, te složenost globalne ekonomije i različitih interesa, postalo je očito da tradicionalni način razmišljanja i djelovanja nije samo neodrživ, već i štetan za okoliš, društvo i globalnu ekonomiju. Stoga je predstavljena nova ekonomska, društvena i ekološka stvarnost koja je postupno poticala društva na manje rasipnička i održivija, zelena ili ekološka ponašanja, što zauzvrat pokreće promjene u poslovnim i društvenim aktivnostima i percepcijama. Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Omogućavanje bolje budućnosti idućim generacijama je glavni razlog zašto bi se razvoj trebao temeljiti na učinkovitijem i ekološkom korištenju svih nedostatnih resursa društva, kao što su prirodni, ljudski ili ekonomski resursi. Održivost je proizvodni model koji ima za cilj bolje ekonomske rezultate i za ljude i za prirodni okoliš, ne samo u sadašnjosti već i u neodređenoj budućnosti. Njegov glavni element je ravnoteža između proizvodnje robe i sirovina koje se troše za postizanje proizvodnje. Stoga je cilj održivih procesa postizanje veće proizvodnje uz nižu cijenu sirovina, zbog čega se održivost obično spominje uz koncepte kao što su recikliranje, obnovljivi izvori energije i bioklimatski dizajn (IHU University, 2012.).

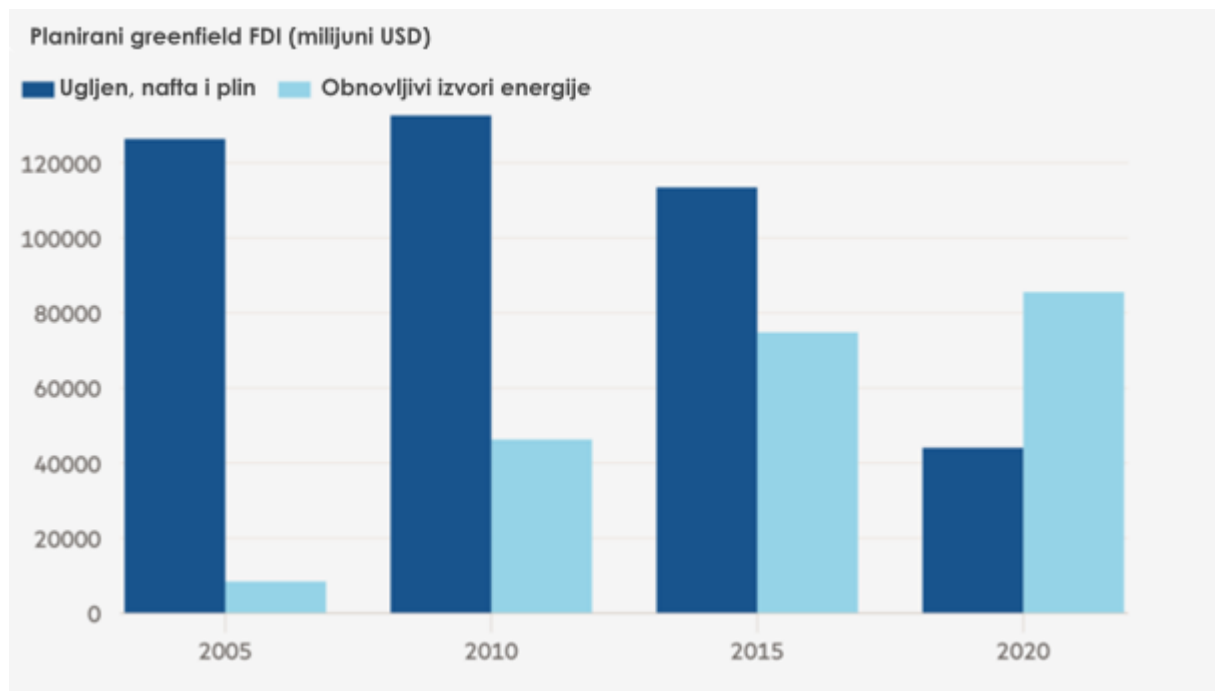
UN je također prepoznao potrebu za održivim financiranjem. Na summitu Ujedinjenih naroda 2015. godine svjetski čelnici donijeli su odluku o usvajanju 17 ciljeva održivog razvoja (SDGs) kao dio Agende za održivi razvoj 2030. Ovi ciljevi, koji se planiraju postići u roku od 15 godina od stupanja na snagu, izgrađeni su na prethodnim uspjesima Milenijskih ciljeva razvoja (*engl. Millenium Development Goals, MDGs*) i imaju za cilj stvoriti jaču mobilizaciju napora za okončanje svih oblika siromaštva, borbu protiv nejednakosti i rješavanje negativnih klimatskih promjena. Ovi ciljevi stvaraju univerzalni poziv na djelovanje za sve zemlje i prepoznaju važnost strategija koje promiču gospodarski rast i rješavaju različite društvene potrebe u borbi za iskorjenjivanje siromaštva, zaštitu planeta i promicanje mira i prosperiteta za sve ljude. Pandemija COVID-19 značajno je usporila napredak prema postizanju ovih ciljeva do 2030. godine. Osim toga, „gurnula“ je dodatnih 124 milijuna ljudi u siromaštvo samo u 2020. godini. Izgubljeno je preko 255 milijuna radnih mjesta, a broj ljudi koji pate od gladi povećao se za otprilike 132 milijuna. Očito je da je pandemija COVID-19 razotkrila i pojačala nejednakosti na globalnoj razini. Potreba za zelenim inozemnih izravnim ulaganjima sada je hitnija nego ikad ako se svijet želi oporaviti nakon pandemije i postići ciljeve održivog razvoja (Research FDI, 2022.).

Znanost, tehnologija, inženjerstvo i matematika (*engl. Science, Technology, Engineering and Mathematics, STEM*) čine kamen temeljac modernog gospodarstva. S obzirom na to da se STEM radnici smatraju visokovrijednim ljudskim kapitalom, ne čudi da je STEM i dalje vodeća tema među kreatorima politika diljem svijeta. STEM i FDI, ključni su pokretači inovacija u modernom gospodarskom rastu. Hibridni pojam, STEM FDI, nastoji obuhvatiti visokovrijedna prekogranična ulaganja u sektore sa višim razinama STEM inputa. To će pomoći u razumijevanju koja gospodarstva primaju veće količine ulaganja koja dodaju vrijednost. Zabilježeno je ukupno 3620 FDI projekata u STEM-u u 2020. godini, što je predstavljalo otprilike jednu trećinu svih projekata, zadržavši tržišni udio koji je držao tijekom prethodne četiri godine unatoč gospodarskom padu. Iako su STEM FDI u 2020. godini svjedočili smanjenju od 32% u broju FDI projekata u odnosu na prethodnu godinu, to je samo odraz trenda globalnog smanjenja FDI-a koji su se smanjili za jednu trećinu u 2020. godini. Više od polovice svih STEM FDI projekata zabilježenih u 2020. bilo je koncentrirano u top 10 zemalja primateljica FDI-a. SAD su bile su najveća primateljica inozemnih izravnih ulaganja u STEM području u 2020., primivši 15% svih projekata izravnih ulaganja povezanih sa STEM-om – više nego trostruko od Njemačke i gotovo četiri puta više od pojedinačnih brojki koje bilježe Indija, Kina, Francuska i Španjolska. SAD su 2020. primile 38,9 milijardi USD FDI-a u STEM području, što je činilo 64% ukupnih kapitalnih ulaganja u SAD-u i 13% svih izravnih ulaganja u području STEM-a po kapitalnim ulaganjima. Ostala visoko rangirana odredišta (zemlje primateljice) uključuju UK, Njemačku, Indiju i Kinu. Prema podacima OECD-a iz 2020., SAD je dao najveći doprinos u smislu bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj (R&D) u 2019. godini, uloživši 612,7 milijardi USD. Iako podaci prethode pandemiji, oni naglašavaju kako financiranje istraživanja može ojačati ekonomsku konkurentnost i privlačnost STEM FDI-a. To znači da zemlje koje ulažu u istraživanje i razvoj privlače više kvalitetnih ulaganja. U Aziji, kineska potrošnja na istraživanje i razvoj dosegla je više od 500 milijardi USD u 2019., a približno 38% FDI-a u Kinu bilo je koncentrirano u STEM aktivnosti koje pridonose visokoj dodanoj vrijednosti. Zemlja bi trebala povećati potrošnju na istraživanje i razvoj između 2021. i 2025. u sklopu plana za poboljšanje kineskog inovacijskog sustava. Usredotočit će se na razvoj niza tehnoloških područja uključujući poluvodiče, zdravstvo, kvantno računalstvo i „cloud“ računalstvo. Dok nacija gradi snažniji ekosustav usmjeren na tehnologiju, strane ulagače privući će potencijalni utjecaji na lokalnu radnu snagu i prinosi tehnološkog napretka. Top 10 zemalja primateljica za STEM FDI dosljedno su privlačile investicijske projekte u industrijama koje karakterizira visok intenzitet znanja i dodana ekonomska vrijednost, kao što su prirodne znanosti i ICT. Globalno gledano, softverske i IT usluge rangirane su kao vodeći sektor unutar STEM-a po broju FDI projekata. S druge strane, biotehnologija i medicinski uređaji bili su jedina dva sektora koji su prošle godine doživjeli rast u STEM FDI projektima te njihov udio u STEM FDI-u raste iz godine u godinu (FDI Intelligence, 2021.).

7.1. „Zelena tranzicija“ u 2020. godini

2020. godina bila prekretnica u zelenoj tranziciji, ulaganja u obnovljive izvore energije izbjegla su pad globalnih inozemnih izravnih ulaganja, a niske cijene nafte pojačale su pažnju velikih energetske kompanija na diverzifikaciju. Dakle, 2020. godine inozemna izravna ulaganja u obnovljive izvore energije premašila su tokove FDI-a u fosilna goriva po prvi put u povijesti. FDI u obnovljive izvore iznosila su ukupno 85,5 milijardi USD, što je pad od 11,2% u odnosu na 2019., dok su inozemna ulaganja u ugljen, naftu i plin pala za gotovo 62,3% na oko 44,1 milijardu USD (FDI Intelligence, 2021.).

Grafikon 24 - Usporedba ulaganja u obnovljive izvore energije sa ulaganjem u fosilna goriva

Izvor: FDI Intelligence, 2021.

Otpornost na pandemiju djelomično se objašnjava neovisnošću energetskog sektora o cijenama goriva, koje su pale 2020. godine jer su karantene tijekom pandemije smanjile potražnju, a sukob između zemalja proizvođača nafte doveo je do prekomjerne ponude. Drugi pokretač ulaganja u obnovljive izvore energije jest rastuća troškovna konkurentnost čiste energije. Međutim, ono što je stvarno potaknulo energetski sektor do 2020. bila je dugoročna predanost ulagača prelasku na gospodarstvo s niskom razinom ugljika. Greenfield izravna ulaganja u europske obnovljive izvore energije porasla su za gotovo 70%. To su potaknule Velika Britanija, Francuska, Poljska, Portugal, Italija i Irska, koje su zajedno gotovo utrostručile svoje razine iz 2019. godine privukavši 30,2 milijarde USD ulaganja. Dalje prema istoku, Japan, Vijetnam i Kina također su ostvarili povećanje ulaganja u obnovljive izvore energije, iako se većina tih ulaganja može pripisati projektu poduzeća Panda Green Energy Group sa sjedištem u Hong Kongu. 2020. godina bila je ključna godina u zelenoj tranziciji i iz drugih razloga. EU,

Kina, Južna Koreja i Japan objavili su ciljeve neto nulte emisije, zajedno s velikim naftnim kompanijama kao što su Total, BP i Shell. U međuvremenu su obnovljivi izvori energije pretekli fosilna goriva kao glavni izvor električne energije u EU-u (FDI Intelligence, 2021.).

7.2. Budućnost održivog financiranja

Održivo financiranje praksa je uzimanja u obzir ekoloških, društvenih i upravljačkih (ESG) pitanja pri donošenju investicijskih odluka, što dovodi do održivijih gospodarskih aktivnosti i projekata. Danas investicijski fondovi koji koriste ESG imaju više od 50 bilijuna USD kapitala te jako brzo rastu (prema nedavno objavljenom članku u The Economistu, svaki dan se pokreću u prosjeku dva nova ESG fonda). Postoje već mnogi uspješni primjeri odgovora na ESG pitanja. Budući da su putna i kućna energija obično dvije najveće kategorije potrošačke potrošnje energije, tvrtke su imale najveću motivaciju za rješavanje ova dva posebna komercijalna slučaja. U nastavku je navedeno nekoliko primjera (Six Group, 2021.).

- **Ant Forest** (u vlasništvu Alibabe) je aplikacija za mobilne telefone koja sadi drveće u iskrčenim područjima ako korisnici poduzmu korak prema smanjenju svojih emisija povezanih s putovanjem, ako odustanu od korištenja papira ili ako kupuju održive proizvode. Ant Forest približava se broju od milijarde korisnika, posadila je milijune stabala i pokazala smanjenje CO2 povezanog s putovanjima korisnika od 8,6%.
- **OPower** (u vlasništvu Oraclea) mjeri potrošnju energije u kući i vlasnicima kuća daje povratne informacije o njihovoj potrošnji energije. Ova povratna informacija, bez dodatnih poticaja, postiže 3-5% smanjenja potrošnje energije u kućanstvima diljem SAD-a.
- Impact-tech startup poduzeća napreduju već nekoliko godina. **Doconcomy** (švedski start up za tehnologiju utjecaja) pruža potrošačima uvid u to kako njihove transakcijske aktivnosti utječu na okoliš u smislu CO2 emisija, a također preporučuje radnje kako promijeniti svoje potrošačko ponašanje. Uz sve veću digitalizaciju i rješenja za otvoreno bankarstvo, banke i drugi pružatelji bankarskih poslova e morat će djelovati brzo i uskladiti svoje usluge sa novim vrijednostima korisnika.

Za prijelaz na održiviju budućnost potrebna su rješenja za financiranje koja podržavaju i klimatske i društvene ciljeve. Za ulagače su alati koji im omogućuju procjenu poduzeća na temelju njihovih uvjerenja o održivosti ključni za njihovo donošenje odluka. A za poduzeća, dobivanje pristupa pravim održivim financijskim rješenjima pomaže im da ostvare svoje ciljeve. Kada su u pitanju šira pitanja klimatskih promjena i održivosti, koordinirani napor uz konkretna rješenja poput financiranja poduzeća i projekata koji mogu pokazati pozitivan utjecaj na okoliš i društvo te ubrzati prijelaz na

održivu budućnost. Na poslovnoj razini postoji jasan imperativ za hitno postizanje ciljeva održivosti. Istraživanje koje je provela ING banka (Nizozemska) na temelju anketiranja 100 institucionalnih ulagača i 450 tvrtki, pokazalo je da si 72% ulagača postavlja sve ambicioznije ciljeve u pogledu okolišnih, društvenih i upravljačkih rezultata u svom portfelju. Za ulagače, uspjeh ulaganja u održivost znači pristup transparentnijem skupu alata za procjenu o ambicijama o održivosti onog poduzeća u koje žele ulagati. Za ta poduzeća, uspjeh znači mogućnost pristupa održivim financijskim rješenjima koja su relevantna za njihove ciljeve, a pritom biti transparentan u pogledu učinka svojeg poslovanja pri ostvarenju tih određenih ciljeva (Mees, 2020.).

Leonie Schreve, voditeljica odjela za održivo financiranje u ING banci, kaže da je jedan od glavnih pokretača zajmoprimaca koji žele pristupiti sredstvima s tržišta održivog financiranja rastuće uvjerenje da je "održivo poslovanje bolje poslovanje". Održivost sve više pokazuje da nudi konkurentsku prednost: analiza Boston konzultantske grupe, na primjer, otkriva da inovacija održivog poslovnog modela pomaže poduzećima da stvore "suficite za okoliš i društvo" koji pokreću "poslovnu prednost i stvaranje dodane vrijednosti".

Nadalje, postoji intenzivna potražnja dionika da se poduzeća bave ESG pitanjima. Eksplozivni rast na tržištu održivog financiranja imao je jasne prednosti. ING-ovo istraživanje pokazalo je da je 73% poduzeća koja su izdale instrumente održivog financiranja poboljšalo svoju sposobnost implementacije odgovornosti kao mjerljivog dijela strategije, dok se prije smatrala apstraktnim dijelom. To omogućava poduzećima da kvantificiraju odgovornost što onda olakšava izradu budućih poslovnih strategija. Širenje održivog tržišta financija podržat će menadžere u postizanju ciljeva na održiv način uz ostvarivanje profita. Dvije trećine poduzeća koje je ING anketirao kaže da je veća raznolikost proizvoda sada dostupnih uz zelene obveznice učinila održivo financijsko tržište relevantnijim za njih i njihove ciljeve. Prijelaz na održivo financiranje odvojit će ona poduzeća koja će napredovati, od ostalih (Mees, 2020.).

8. Zaključak

U današnjoj globalno povezanoj ekonomiji, kao glavni oblik međunarodnog financiranja služe inozemna izravna ulaganja koja omogućuju povećanje efikasnosti svih zemalja koje sudjeluju u međunarodnoj trgovini i financiranju te koja omogućuju ukupni razvoj lokalnih gospodarstava. Osim toga, FDI pogoduju rastu konkurentnosti, internacionalizaciji poslovanja te osiguravanju lakšeg pristupa međunarodnim tržištima. Obujam FDI poslovnih aktivnosti obuhvaća investicijske aktivnosti poduzeća izvan granica zemlje u kojoj se nalazi sjedište tvrtke i u kojoj se donose ključne odluke, a u većini se slučajeva radi o investicijama u proizvodne pogone ili podružnice koje kontroliraju poduzeća sa sjedištem u nekoj drugoj zemlji. Nedavno smo se susreli sa pandemijom svjetskih razmjera, koja je i dan danas prisutna te od čijih se posljedica i dalje oporavlja svako gospodarstvo.

Čak i prije pandemije, ukupni FDI tokovi bilježili su spori rast (u odnosu na razdoblje prije globalne ekonomske krize), posebice u razdoblju od 2015. do 2018. godine, uz manji porast od 3% u 2019. godini. Pandemija COVID-19 je, naravno, negativno utjecala na već prilično slabe tokove te ih još pogoršala. U 2020. godini, globalni tokovi inozemnih izravnih ulaganja smanjili su se za 35%. Mjere karantene i jačanje neizvjesnosti ulagača rezultirale su dodatnim makroekonomski šokovima koji su onda uzrokovali smanjenje svih glavnih oblika inozemnih izravnih ulaganja, uključujući greenfield ulaganja i prekogranična spajanja i akvizicije. Razvijena su gospodarstva pretrpila najveći pad FDI-a od 58% u 2020. godini naspram prethodne, pri čemu su se priljevi u Europi smanjili za 80% te u Sjevernoj Americi za 42%. Što se tiče ekonomija u razvoju, smanjenje je iznosilo 8% što je zapravo ublaženo radi Azije koja je čak imala porast od 4%. Nadalje, ekonomije u tranziciji su kao i razvijene ekonomije, doživjele smanjenje priljeva FDI-a od 58%. Nadalje, u radu je provedena i analiza tokova FDI-a prema sektorima. Greenfield FDI u primarni sektor smanjila su se za 47%, slijedi smanjenje u sekundarnom sektoru za 41% te je tercijarni sektor imao najmanje smanjenje od 25%. Što se tiče prekograničnih spajanja i preuzimanja (M&A), ta vrsta FDI-a bila je najprisutnija tijekom pandemije te je pretpila smanjenje od relativno niskih 6%.

U radu slijedi analiza inozemnih izravnih ulaganja u sektor zdravstva i farmaceutske industriju, donositelji politika i privatni investitori uvelike su se fokusirale na proizvodnju lijekova za ublažavanje simptoma korona virusa u svrhu ostvarenja otpornih zdravstvenih sustava, što je ključno za normalno funkcioniranje gospodarskih sustava. FDI u zdravstveni sektor, koji još uvijek čine samo mali dio ukupnih greenfield FDI (od 1 do 4%), znatno su porasli u zemljama OECD-a i zemljama u razvoju. Međutim, ono što je potrebno istaknuti jest nejednakost u distribuciji cjepiva protiv virusa COVID-19. Zapadna Europa je najveća primateljica FDI-a u farmaceutusku industriju, sa udjelom od 40% ukupnih

FDI-a u istu. Nerazvijenost infrastrukture i slaba educiranost naroda slabo razvijenih zemalja jest jedan od razloga niskih razina FDI-a u razvijanje cjepiva u tim zemljama. Od 6. listopada 2021. globalno je distribuirano otprilike 6,5 milijardi doza cjepiva protiv virusa COVID-19. Sjedinjene Države i Europska unija zajedno čine gotovo jednu milijardu tih doza, dok je Afrika izdala samo 160 milijuna doza. Na temelju te činjenice vidljiv je ogroman jaz koji samo pogoršava situaciju u svijetu sa kojom smo odavno upoznati, a to je razlika između bogatih i siromašnih, čemu ova situacija sa cjepivima definitivno doprinosi.

Globalni lanci vrijednosti potaknuli su rast produktivnosti i strukturnu transformaciju u mnogim zemljama u razvoju, dopuštajući im da se specijaliziraju za određene aktivnosti i faze proizvodnje umjesto da čekaju da se čitave industrije razviju. Učinak lančane reakcije „lockdown-a“ na globalnoj razini uvedenih radi suzbijanja COVID-19 imao je negativne učinke na potražnju, ponudu i transportne mreže u svakoj zemlji svijeta, dakle tokovi GVC-a poremetili su se, što se probalo riješiti reshoringom, no dokazano je kako to nije riješenje. Ono što je potrebno jest prilagodba međunarodne trgovine na nove uvjete poslovanja i života sa kojim sada svi žive, te koji su postali „novo normalno“. Reshoring bi uzrokovao dodatne negativne posljedice te u konačnici, još veće siromaštvo te još veći jaz između bogatih i siromašnih, što definitivno treba izbjeći.

U 2021. godini dolazi do oporavka ukupnih globalnih tokova FDI-a, među kojima je 75% zabilježeno u razvijenim gospodarstvima. Globalni izgledi za inozemna izravna ulaganja za cijelu godinu poboljšani su od ranijih projekcija. U 2022. godini, stopa rasta FDI-a iz 2021. godine vjerojatno se neće ponoviti te će upravljanje okolišem, društvom i korporativnim upravljanjem (ESG) postati ključna tema o kojoj se raspravlja na razini višeg menadžmenta u većini multinacionalnih poduzeća u 2022. godini.

Može se zaključiti kako je pandemija uzrokovana virusom COVID-19 uvelike oštetila tokove izravnih inozemnih ulaganja te je imala negativne posljedice na iste u svim regijama, od razvijenih do slabo razvijenih te u svim sektorima. Međutim, nešto dobro je ipak proizašlo iz svega toga, a to je sve veće usmjerenje na održivi razvoj i uključenje tog fenomena u financijske proizvode te u uređena tržišta, multilateralne i organizirane trgovinske platforme. Osim toga, održivi razvoj se pokušava integrirati i u zemlje u razvoju u kojima je puno manje prisutan, upravo iz razloga što te države nemaju resurse te nisu upoznate s održivim poslovanjem. Dakle, još je dalek put do potpunog oporavka od postojeće pandemije, koja je i dalje u tijeku i za koju se ne može niti predvidjeti kada će službeno završiti, međutim, dolazi se do novih rješenja, zaključaka, politika i regulacija koji će pomoći u procesu oporavka i koji u konačnici mogu dovesti oporavak ekonomija na još višu razinu nego na kojoj su bile prije pandemije, posebno u pogledu održivosti i brige o našem planetu.

Popis literature

Knjige:

1. *Andrijanić, I., i Pavlović, D. (2012.) Menadžment međunarodne trgovine, Zagreb, VPŠ Libertas. [Pristupljeno: 15.02.2022.]*
2. *Bilas, V. i S. Franc i M. Grgić (2012.), Inozemna izravna ulaganja i ekonomski razvoj, Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb. [Pristupljeno: 16.02.2022.]*
3. *Lazibat, T. i Kolaković, M. (2004.) Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije. Zagreb: Sinergija. [Pristupljeno: 15.02.2022.]*

Znanstveni članci:

1. *Babić A., Pufnik, A., Stučka, T. (2001.) Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku. Hrvatska Narodna Banka. [Pristupljeno: 01.04.2022.]*
2. *Bilas, V., Franc, S.(2006.) „Uloga inozemnih izravnih ulaganja i načini poticaja“. EFZG serija članaka u nastajanju, No. 13: 4-16. [Pristupljeno: 16.02.2022.]*
3. *Buterin, D., Blečić., M. (2013.) Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku. Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 1, No. 1: 133-146 [Pristupljeno: 15.02.2022.]*
4. *Derado, D. (2013.) Determinants of FDI in transition countries and estimation of the potential level of Croatian FDI. Financial Theory and Practice, Split, Ekonomski fakultet u Splitu. [Pristupljeno: 15.02.2022.]*
5. *Hayakawa, K., Lee, H., Park, C. (2022.) The effect of COVID-19 on Foreign Direct Investment. ABD Economics Working Paper Series, No. 653: 1-17 [Pristupljeno: 04.04.2022.]*
6. *Škuflić, L., Roman, P., Šokčević, S. (2013.). Evaluation of the FDI attractiveness of the European countries using promethee method. Croatian Operational Research Review (CRORR), Vol. 4: 258-261 [Pristupljeno: 15.02.2022.]*
7. *J. François Outreville (2008.) Foreign direct investment in the health care sector and most-favoured locations in developing countries. Research Gate. [Pristupljeno: 05.07.2022.]*
8. *Kersan-Škabić, I. (2021.) The COVID-19 pandemic and the internationalization of production: A review of the literature. Wiley Online Library. [Pristupljeno: 09.07.2022.]*

Diplomski, magistarski i doktorski radovi:

1. Bašnec, I. (2021.) *Utjecaj COVID-19 na međunarodnu trgovinu*. Diplomski rad. Varaždin. [Pristupljeno: 16.02.2022.]
2. Marić, K., Matić, J. (2018.) *Inozemna izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku i usporedba s odabranim nerazvijenim zemljama*. Zbornik sveučilišta Libertas [Pristupljeno 11.02.2022.]
3. Matanović, S. (2021.) *COVID-19 u Ličko-senjskoj županiji*. Diplomski rad. Zadar. [Pristupljeno: 16.02.2022.]

Internetski izvori:

1. Amadeo, K. *Foreign Direct Investment*. (2021.) *The balance*. Dostupno na: <https://www.thebalance.com/foreign-direct-investment-fdi-pros-cons-and-importance-3306283> [Pristupljeno: 15.02.2022.]
2. Barklie, G. (2021.) *FDI forecasts and trends to watch in 2022*. *Investment Monitor*. Dostupno na: [https://www.investmentmonitor.ai/insights/fdi-forecasts-and-trends-to-watch-in-2022#:~:text=Greenfield%20foreign%20direct%20investment%20\(FDI,20%25%20increase%20on%202020%20numbers](https://www.investmentmonitor.ai/insights/fdi-forecasts-and-trends-to-watch-in-2022#:~:text=Greenfield%20foreign%20direct%20investment%20(FDI,20%25%20increase%20on%202020%20numbers). [Pristupljeno: 16.03.2022.]
3. OECD (2020a) *Foreign direct investment flows in the time of COVID-19*. Dostupno na: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/foreign-direct-investment-flows-in-the-time-of-covid-19-a2fa20c4/> [Pristupljeno: 17.03.2022.]
4. OECD (2020b) *Can FDI improve the resilience of health systems?* Dostupno na: <https://www.oecd.org/investment/Can-FDI-improve-the-resilience-of-health-systems.pdf> [Pristupljeno: 06.07.2022.]
5. *Legal information institute*. *Foreign Direct Investment*. Dostupno na: https://www.law.cornell.edu/wex/foreign_direct_investment [Pristupljeno: 08.03.2022.]
6. Statista (2021.) *Foreign direct investment (FDI) from the United States into NAFTA countries from 1994 to 2019..* Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/664711/foreign-direct-investment-from-us-into-nafta/> [Pristupljeno: 15.02.2022.]
7. *IBN Haldun University*. *Introduction to sustainable development*. Dostupno na: <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/introduction-to-sustainable-development.pdf> [Pristupljeno: 17.03.2022.]
8. UNCTAD (2021b) *Investment Trends Monitor*. Dostupno na: https://unctad.org/system/files/official-document/diaeiainf2021d2_en.pdf [Pristupljeno: 16.03.2022.]
9. Kusanović, T. (2019.) *Međunarodne financije, nastavni materijal*, Split. Dostupno na:

- <https://moodle.oss.unist.hr/> [Pristupljeno: 08.02.2022.]
10. Mees, R., Schreve, L., Blom, M. (2021.) *The sustainable finance blueprint: financing the transition*. ING. Dostupno na: <https://www.inqwb.com/progress/insights-sustainable-transformation/the-sustainable-finance-blueprint-financing-the-transition> [Pristupljeno: 18.02.2022.]
 11. International Monetary Fund. (2022) *Rising Caseloads, a Distrupted Recovery and Higher Inflation*. World Economic Outlook Update. Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/01/25/world-economic-outlook-update-january-2022> [Pristupljeno: 04.04.2022.]
 9. World Economic Forum (2022.) *The Global Risks Report* Dostupno na: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf [Pristupljeno: 04.04.2022.]
 12. UNCTAD (2021a) *World Investment Report*. Dostupno na: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf [Pristupljeno: 17.02.2022.]
 13. ASEAN, UNCTAD (2020.-2021.) *ASEAN Investment Report* Dostupno na: <https://asean.org/book/asean-investment-report-2020-2021-investing-in-industry-4-0/> [Pristupljeno: 04.07.2022.]
 14. ESCAP (2021.-2022.) *Asia-Pacific Trade and Investment Trends*. Dostupno na: <https://www.unescap.org/knowledge-products-series/APTIT> [Pristupljeno: 04.07.2022.]
 15. Global Business Alliance (2021.) *Foreign Direct Investment in the United States*. Dostupno na: <https://globalbusiness.org/report/foreign-direct-investment-in-the-united-states-2021> [Pristupljeno: 05.07.2022.]
 16. European Commission (2021.) *First Annual Report on the screening of foreign direct investments into the Union*. Dostupno na: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/november/tradoc_159935.pdf [Pristupljeno: 05.07.2022.]
 17. The fDi Report (2021.) *FDI Intelligence*. Dostupno na: <https://report.fdiintelligence.com/> [Pristupljeno: 05.07.2022.]
 18. WIIW (2020.) *Foreign Investments Hit by COVID-19 pandemic. FDI in Central, East and Southeast Europe*. Dostupno na: <https://wiiw.ac.at/foreign-investments-hit-by-covid-19-pandemic-fdi-in-central-east-and-southeast-europe-dlp-5540.pdf> [Pristupljeno: 05.07.2022.]
 19. Godinho, V. (2021.) *UAE FDI inflow climbs over 44% to \$19.88bn in 2020*. Gulf Business. Dostupno na: <https://gulfbusiness.com/uae-fdi-inflows-climbs-over-44-to-19-88-bn-in-2020/> [Pristupljeno: 04.07.2022.]

20. Science Direct (2013.) *The Determinants of FDI in Brazil and Mexico: An Empirical Analysis*. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567113000294> [Pristupljeno: 04.07.2022.]
21. How, M. (2020.) *The Pandemic in Central, Eastern and Southeastern Europe: Planning in a new normal*. European Principal Group. Dostupno na: <https://europeanprincipalgroup.com/insight/central-eastern-and-southeastern-europe-a-new-normal/> [Pristupljeno: 04.07.2022.]
22. International Monetary Fund. (2021.) *Policy responses to COVID-19* Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> [Pristupljeno: 05.07.2022.]
23. Myles, D. (2021.) *Energy transition reaches tipping point in 2020*. FDI Intelligence. Dostupno na: <https://www.fdiintelligence.com/content/data-trends/energy-transition-reaches-tipping-point-in-2020-79429> [Pristupljeno: 05.07.2022.]
24. IHU University (2012.) *Introduction to Sustainable development*. Dostupno na: <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/introduction-to-sustainable-development.pdf> [Pristupljeno: 05.07.2022.]
25. Bown, C. P. (2021.) *The world needs a COVID-19 Vaccine Investment and Trade Agreement*. PIIE. Dostupno na: <https://www.pie.com/blogs/trade-and-investment-policy-watch/world-needs-covid-19-vaccine-investment-and-trade-agreement> [Pristupljeno: 06.07.2022.]
26. Qiang, C., Liu, Y., Steenbergen, V. (2021.) *Foreign direct investment can help global value chain integration*. World Bank Blogs. Dostupno na: <https://blogs.worldbank.org/psd/foreign-direct-investment-can-help-global-value-chain-integration> [Pristupljeno: 06.07.2022.]
27. Brenton, P., Ferrantino, M. J., Maliszewska, M. (2022.) *Reshaping Global Value Chains in Light of COVID-19: Implications for Trade and Poverty Reduction in Developing Countries*. Washington, DC. Dostupno na: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37032> [Pristupljeno: 07.07.2022.]
28. The World Bank (2022.) *Global Value Chains in Light of COVID-19: Trade, Development & Climate Change*. Dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/global-value-chains-in-light-of-covid-19-trade-development-climate-change> [Pristupljeno: 08.07.2022.]
29. Chepeliev, M., Maliszewska, M., Osorio-Rodarte, I. i ostali. (2022.) *Globalisation, not localisation, is the key to post-pandemic prosperity*. VoxEU. Dostupno na: <https://voxeu.org/article/globalisation-not-localisation-key-post-pandemic-prosperity> [Pristupljeno: 08.07.2022.]

30. *Research FDI. (2022.) How green FDI can help achieve the 2030 Sustainable Development Goals. Dostupno na: <https://researchfdi.com/how-green-fdi-can-help-achieve-the-2030-sustainable-development-goals/> [Pristupljeno: 09.07.2022.]*

Popis tablica

Tablica 1 - Planirani greenfield projekti, međunarodna spajanja i preuzimanja te financiranje međunarodnih projekata, po razvijenosti ekonomija, u razdoblju od 2019. do 2020. godine.....	13
Tablica 2 - Planirani greenfield projekti, po sektorima i odabranim industrijama u razdoblju od 2019. do 2020. godine.....	16
Tablica 3 - Planirana međunarodna financiranja projekata u razdoblju od 2019. do 2020. godine, za odabrane industrije (u milijardama USD te postotnim promjenama)	17
Tablica 4 – Prekogranična spajanja i preuzimanja u razdoblju od 2019. do 2020. godine, za odabrane industrije i sektor (u milijardama USD te postotnim promjenama).....	19
Tablica 5 - Priljevi i odljevi FDI-a u i iz Središnjeg istoka i Afrike prema kapitalnim investicijama i brojevima projekata	32
Tablica 6 - Priljevi i odljevi FDI-a u i iz Latinske Amerike I Karipskih otoka prema kapitalnim investicijama i brojevima projekata	36
Tablica 7 - Promjene u nacionalnim politikama o ulaganjima u razdoblju od 2005. do 2020. Godine (u brojevima/količini mjera)	47

Popis grafikona

Grafikon 1 – Kretanje ukupnog svjetskog BDP-a (tekuće cijene), priljeva FDI-a i trgovinski tokovi u razdoblju od 1990. do 2019. godine (postotne promjene)	10
Grafikon 2 - Kretanje priljeva i odljeva FDI-a u EU i SAD-u (u milijunima USD te u razdoblju od 1990. do 2019. godine).....	11
Grafikon 3 - Priljevi FDI-a, na globalnoj razini i po razvijenosti ekonomija u razdoblju od 2007. do 2020. godine (u milijardama USD te postotnim promjenama).....	12
Grafikon 4 - Ukupni globalni FDI tokovi, po komponentama u razdoblju od 2019. do 2020. godine (u milijardama USD te postotnim promjenama)	14
Grafikon 5 - Planirani greenfield projekti, međunarodna spajanja i preuzimanja te međunarodna financiranja projekata u razdoblju od 2011. do 2020. godine (u milijardama USD te po brojevima projekata)	15
Grafikon 6 - Udio privatnog sektora u zdravstvenoj infrastrukturi u 2017. godini	21

Grafikon 7 - Greenfield FDI u zdravstveni sektor (usporedba 2004. i 2019. godine) u OECD zemljama i zemljama izvan OECD-a.....	22
Grafikon 8 - Greenfield FDI u zdravstveni sektor u regijama u razvoju (usporedba 2004. i 2019. godine)	22
Grafikon 9 - Broj provedenih FDI projekata u farmaceutsku industriju u razdoblju od 2019. do kraja 2020. godine.....	23
Grafikon 10 - Broj greenfield FDI-a u farmaceutski sektor (po regijama, 2019-2020.).....	24
Grafikon 11 - Distribuirane doze COVID-19 cjepiva u SAD i EU (po proizvođaču, 2021. godina, u milijunima).....	25
Grafikon 12 - Distribuirane doze COVID-19 cjepiva po ekonomskim regijama (2021., u milijardama)	25
Grafikon 13 – Predviđanja postotnih promjena realnog dohotka u 2030. godini u različitim scenarijima GVC politika	29
Grafikon 14 - Tokovi FDI-a u Središnji istok i u Afriku prema kapitalnim investicijama u 2020. godini.	32
Grafikon 15 - Priljevi FDI u Aziju i Pacifik te njihov globalni udio u razdoblju od 2009. do 2020. godine	33
Grafikon 16 - Odljevi FDI u Aziju i Pacifik te njihov globalni udio u razdoblju od 2015. do 2020. godine	34
Grafikon 17 - Priljevi FDI-a u Latinsku Ameriku i na Karipske otoke prema kapitalnim investicijama u 2020. godini	36
Grafikon 18 - Tokovi FDI-a u svijetu i u EU (u milijardama EUR)	41
Grafikon 19 - Broj međunarodnih M&A u određenim EU zemljama, udio u ukupnim M&A 2020. godine te postotna promjena naspram 2019. godine.....	42
Grafikon 20 - Priljevi FDI-a u glavne CESEE regije (u milijunima EUR).....	43
Grafikon 21 – Udio zemalja po razvijenosti u globalnim priljevima FDI-a, usporedba 2000. i 2020. godine	44
Grafikon 22 - Kumulativni priljevi u SAD po regijama u 2020. godini	45
Grafikon 23 - Udio FDI ulaganja po sektorima u SAD-u u 2020. godini.....	46
Grafikon 24 - Usporedba ulaganja u obnovljive izvore energije sa ulaganjem u fosilna goriva.....	56

Popis slika

Slika 1 - Utjecaji "lockdown" politika uvedenih radi pandemije COVID-19 na GVCs	27
Slika 2 -FDI na Središnjem istoku i u Africi po brojevima projekata u 2020. godini te njihova postotna promjena u 2020. godini naspram 2019. godine	31
Slika 3 – Priljevi FDI-a u Latinsku Ameriku i na Karipske otoke po brojevima projekata u 2020. godini te njihova postotna promjena u 2020. godini naspram 2019. godini	35
Slika 4 - Tokovi FDI-a u ekonomijama u tranziciji, top 5 primateljica FDI-a u 2020. godini (u milijardama USD te postotnim promjenama)	39